

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

DEURE OFT INGANG
TOT DE
NEDERDUYTSCH E
TAELE,

DESZELF
LETTER-GREEP SCHRYF-
EN UYTSBRAEK-KONSTE,

Tot geestbewerkinge geopent aen alle Leerzuch-
tige Woordgrondige leveraeren,

*Als ook de noodige onderwyzinge, om volko-
mentlyk te leeren lezen, met de Lees-
teekenen daer toe dienende:*

Mitsgaeders de oprechte handelinghe der Penne,
om op korten tyd volmaektelyk
te leeren Schryven;

Waer by noch gevoegt is eenen eeuwigduerenden
ALMANACH.

In't licht gebragt door P. J. VAN BELLEGHEM,
vry Schoolmeester binnen de Stad Brugge,
Ende DANIEL WATERSHOOT, Schoolmeester
tot Hansfevelde, Prochie Zele.

Tot BRUGGE, by JOSEPH VAN PRAET, Drukker
der STAD, en Lande van den VRYEN.

O P D R A G T

Aen de zeer Edele, Weerde, Wyze en Voorzienige Heeren, myn Heeren de Gecommitteerde ter Treforye der Stad Brugge.

ZEER AGTBAERE,

Gelyk de onwetende en onbescheydene van ouds geweest zyn erfvyanden der Geleerdheyd en Wetenschappen, hebben ook de wyze en bescheyden geweest de vrienden en beschermere der zelve; waer van genoegzaam getuygenisse geven de oude Romeynsche Beschryvingen, zelf in de verhevenste Mogentheden, en bezonderlyk in den kloeken Wereld-Vorst Alexander den Grooten, bezonder te vriend houdende en beschermende den Leer-Meester van synen Zoon, met naem Aristoteles. Wat eere en gunste en heeft hy niet bewezen aen den Konst-Schilder Apelles, aen wien het alleen toegelaeten was eenen zoo weergaloozen Overwinnaer met syn Pinceel te mogen uytbeelden? Dan aldermeest is grootelyks te verwonderen, dat hy voor een

kleyn stuksken hem geschonken heeft syn eygen lief, met naem Campasbe.

Wederom lezen wy, hoe Julius Caesar, zwemmende over een wyd water, in gevaer van te verdrinken, eenen boek was houdende in syne rechte hand, zich slechts behelpende met syne slinke tot behoudenisse syns levens.

De voortreffelyke macht door Godts schikkinge aen U-E. gegeven tot het Rechtbestier . . . . daer by gevoegt de uytstekende deugden en hoedanigheden, waer mede het aen den alderhoogsten Albestierder behaegt, heeft U-E. verdient van de goede zoo geeert als van de kwaede gevreesst te worden, geven ons reden te verhoppen onzen onvermoeyden iever tot onderrichtinge en welstand van het Gemeente, in de eere van plichts-erkentenisse, onder den naem van Deure oft Ingang tot de Nederduytsche Taelc enz., met alle eerbiedigheyd U-E. ootmoedelyk opgedraegen, ten goede zal aengenomen, bewaert en krachtig beschermt worden tegen alle aenstooten der zoo onredelyke, dwaese, als eygenzinnige Zoili en Momi, waer van het geblik Uwer Ed. Naem, niet min ruchtbaer als oprecht, onze eeuw, ter eere het gantsche Land verspreyd, alleen bekwaem is te sluyten bunne opgespalkte lastermon-

OPDRAGT.

den, en te doorbooren hunne spitvinnige tongen, alleen tot vruchtsmaeking ingang gevende de gene aen Uwe Ed. agtbaer Gezag, alsmede aen dat der reden, zich ootmoedig onderworpen.

Gelukkig, zoo het gekraek der Deure weerdig zy Uwe Ed. te bebaegen; ontwyfelyk onzen iever zoude hier door gesterkt, meer gelegentheyd zoeken onze ryke Moeder-Taele met haere eygen inlandsche Stoffen een schoonder pronk-kleed met den eersten te bezorgen, om beter te verdienen eene tot alsnu zoo onverdiende als genoten eere, ter erkentenisse dat wy in iever zyn, gelyk wy onveranderlyk zullen trachten te blyven

Van U-E.

*De altyd dienstwillige als
verpilchte Dienaeren,*

P. J. VAN BELLEGHEM, Schoolmeester
tot Brugge, en
DANIEL WATERSCHOOT, Schoolmeester
tot Hansfevelde, Prochie Zela

VOOR-REDEN.

REDEN. (*Letterwissel*) NEDER.

*Den ingang is niet hoog, gy, die wilt binnen treden,
Ootmoedig nederbuigt, 't verzoek beslaet in Reden.*

BEMINDEN LEZER,

DE dagelyksche ondervindinge en leert ons niet als al te veel een gemeen in zwanngaende misbruyk by vele waenwyze, hebbende jeukende ooren en knaegende pennen, slechts vermaek-schepende in een hayrken van andere zesdeelig te klieven, daer sy in tegendeel wel eenen geheelen boom met de ruyge schorse aen hun huys laeten verwerken, oft beter; die de werken van andere in alles beknabbelende, zelf ongeschaeft, ofte anders niet en weten aen het licht te brengen: met alle welke te willen redentwisten ons verbied de oude spreuke *Nolite cum s. . . . . pugnare*. Wy berichten U-E., dat wy in dit Werk de reden en de oudheys aentooninge in regelen gevolgt hebben; deze hebben ons geleert en verplicht ons gebruyk; ja selfs ons eerst eygen gevoelen in eenige doch weynige woorden voor hun te buygen: verhopende U-E. ten aenzien dezer hooggeeerde insgelyks zult naerkomen, alhoewel de tot dies noodige bekrachtigen, om kortheyd wil, in vele woorden zyn moeten achtergelaeten worden, mits elk-bezonder wel zoude byna behoeven eene geheele bladzyde.

Dan aleeer wy onze Voor-reden eyndigen, dient den Lezer kenbaer gemaekt, dat door *P. J. van Belleghem* hier achter aengevoegt zyn dry kleyne Werksken, dienende tot meerder onder-richtinge zoo van oude als jonge lieden: te weten,

Ten eersten, de noodige onderwyzinge, om wel en volkomenlyk te leeren lezen, met de uytlegginge der Lees-teekenē daer toe dienende.

Ten tweeden, de oprechte korte en bondige handelingē der Penne, om op korten tyd wel en volmaektelyk te leeren schryven naer de maniere der Franschen; hoe men de Penne snyden en houden moet; hoe men zitten en het papier moet bereyden; en vele andere noodige onderrichtingen voor alle, die in de uytterste volmaektheyd begeeren alle soorten van Fransche Schriften te leeren schryven.

Ten derden, eene zeer gemakkelijke maniere, om te kennen en uyt te leggen het gene behelst het eerste blad der Almanachen; wel verstaende, om te weten, wanneer een voorgestelt jaer is schrikkeljaer ofte niet; om te vinden het Guldegetal, den Epacta, den ouderdom der Maene, het Zondag-Letter en Cirkel der Zonne; op welken dag van de weke eenen gevraegden dag voorvalt; om den Paesschen en andere roerende Feestdagen te vinden; op welken dag ieder maend begint; den hoeveelften van ieder maend eenen gevraegden dag voorvalt. Voorts het getal der Roomsche Indictie; den Juliaenschen en Dionisiaenschen Styl; de maenden, die 31 oft maer 30 dagen hebben; in wat teeken des Zodiacx de Zonne alle dagen haer bevint; en eyndelingē, om den graed van het teeken te vinden, waer de Zonne haer ontmoet op alle de dagen van het jaer, die gevraegt kunnen worden, met alle hunne Tafelen, daer toe dienende; alles zeer licht om leeren, tot groot gerief zoo voor Borgers als Landslieden, de gene zulks noyt gehoort ofte gezien hebben.

vijj   V O O R - R E D E N .

Willende dan onze Voor-reden niet sluyten zonder eenige vrucht, zullen hier openen onze *Deure* met een toegepast Versken op elk bijzonder, om ons gevoelen in het kort te laeten verstaen; denkende dat dit U-E. meer voordeeliger zal wezen, als U-E. goed gevoelen te pryzen, alvooren ons het zelve gebleken is.

*Wy wenschen, dat gy word geeert,
En dat gy 't al ten besten keert.   Vaert wel.*

*Onze Taele, spyt al 't schreeuwen,
Is uyt Godt (a) met d'eerste Hebreuwen,
Grieks, Latyn en allegaer,
Zyn van d'ons', en lang daer naer.*

(a) Leeft Scriekius, Adorno Franfchen Antheur en andere.

DEURE OFT INGANG TOT DE NEDERDUYTSCH E T A E L E.

I. HOOFDSTUK,

*Handelende van 't spreken, en oorsprong
der Letteren.*

*Naest Godt dient alle Konst aen Adam toegeschreven,
't Gen' by al t'zaem ons jont, is hem alleen gegeven;
En dat syn kinderen naer hem iet vonden wyt,
Wie weet of hunne konst wyt syn gespreek niet spruyt.*

NAest Godt stellen wy Adam voor den eersten
uytvinder aller Wetenschappen, aen wie wy mey-
nen zoo veel verstand van Godt gegeven te wezen, dan
dat het aen syne alvoorzielige goedheyd belieft heeft
aen alle menschen menschelyk te laeten in 't licht ko-
men, even gelyk als zaeden in hem alleen besloten
waeren.

Het is een zeker bewys ende waerheyd, bevonden in
het H. Schrift, dat Adam en Eva met hun wezen de
spraeke ontfangen hebben, en de zelve daedelyk ge-
bruykt; sprekende met Godt, met malkanderen; met de
singe, ende naer den val met hunne kinderen, zoonen
en dochteren.

Na *spreken*, en is niet anders dan de geluyden van den adem onderscheydelyk bepaelen, bevormen, en doen dienen tot zeker teeken van verſcheyde zaeken; en zoo heeft elk gedierte een luydbaer teeken ontfangen van Adam, en aen het zelve als gebonden geweest, het gone wy zeggen eenen *Naem*.

De kinderen van Adam en hebben de spraeke niet gehad gelyk hunne ouden; maer hebben die van jongs moeten leeren, eerſt by en met het gehoor, en dan door een aengebooren macht en bekwaemheyd, om de geluyden ook naer te volgen met den mond.

En zoo is dit te werk gegaen by alle de nakomers, die de zelve geluyden, tot teeken van de zelve zaeken, malkanderen hebben overgelevert, en zyn gebleven tot de verwerringe van Babel, alswanneer de eenige en eerſte Spraeke des werelds in menige Taelen verandert is geweest.

De geluyden, aengenomen tot teekenen der zaeken, noemen wy *Spreek-letteren*, en deze zyn toe te ſchryven aen den Schepper zelve, die eerſt eenige zaeken benoemt heeft, en voorts aen Adam en Eva zoo geleert en ingeftort oft ingeademt met en door ſyn woord en geeft; door welke inademing Godt den menſch bezielt en levend maekte na ſyn goddelyk Beeld en gelykeniſſe.

Gen. 1 2 & 5.

I I. H O O F D S T U K ,

Wie eerſt deze teekenen uytgevonden heeft, en wie die met zienelyke gedaenten en hoorbaere geluyden daer naer uytgebeeld en vertoont hebben.

*Het vraeg-gedrael kan d'antwoord ſtyven,
Ons dunkt wy zien noch Adam ſchryven.*

DEze zienbaere gedaenten noeme ik tot onderscheyd *Zicht* oft *Schryf-letteren*, en deze aengaende en hebben wy nyt het H. Schrift geene vaſte waerheyd noch betoog; maer wel eene goede waerſchynelykheyd, dat Adam mede den uytvinder is geweest van deze

soorte van Letteren, (a) die allengskens, gelyk zommige willen, door vernufte Mannen van syne nakomeren, en bezonderlyk uyt den Stam van Cain, vergroot en verbeteret zouden zyn geweest.

De groote nuttigheyd, dienft en noodzaekelykheyd van deze teekenen, tot voorplantinge der Konsten en Wetenschappen, doet ons dezen waerschynd aennemem, om dat men zeker is, dat voor den waterwoed Konsten, by voorbeeld, van Zang en Snaer-spel in gebruyk waeren, om de gedachten en regels dies aengaende in geheugenis te houden.

Adam dan begaefd met ingestorte kennissen en vernuft, en volgens dit vernuft elke beeste met haeren eygen naem benoemende, (dat is het denkbeeld van elke beeste vastbindende aen een zeker geluyd des monds, ook voor den tyd dat die zonden wezen buyten syn gezicht oft bezinninge) zönde hy (Adam) by dezen noyt gelet hebben op die geluyden zelve, en bemerkt hebben, dat die bestonden uyt verscheyde deelen en als litten? (waer van hy zommige van onze Letteraeren den naem van *Letter* gekomen is, en gezeyd word, dat de beesten maer en geven een ongelettert geluyd) zoud hy, zeggen wy, noyt bemerkt hebben, dat in alle syne naemen eenige geluyden dikwils erhæelt wierden? En dat zyn de *klink-Letteren*.

Zoud hy niet gevoelt hebben, dat deze *klink-Letteren* na en dan geheel anders bepaelt, gepraemt en bevoemt wierden door lippen, tanden, tonge, neuze, verhemelte en kele? En dit zyn effen de *mede-klinkeren*. Alle welke zaeken te kennen, ende onderscheyden *Letter-spraak*, konste is.

Zoud hy eyndelyk geene kryt-steenen van verscheyde verwen ontmoet hebben, en ondervonden dat zwart op wit enz. merkelyk uytsteekt? En zoo hy oyt met den vinger in het vlugtig zand geroert heeft, zoud hy noyt by geval iet of wat uytgebeeld hebben, dat hy alleen in de gedachten hadde? Dit effen is al eygen aen de *Letter-Schryf-Konste*. Hier beginnen *zicht-Letteren* te komen, welken eersten uytvinder, naest Godt, na ons oordeel, Adam geweest heeft, wiens levens-tyd de 900 jaeren overloopt, en by dezen jonge kinds-kinderen genoeg by-een konde vergaderen, om Spel en Schryf-Schole

(a) Ziet Josephus en Herodotus lib. 5, dat Adam en Seth de Letteren hebben uytgevonden.

4. *Deure oft ingang*
te houden; en alzo de vluchtige geluyden van den mond
te slaen in den band van eene duerzaeme en zienelyke
gedaente.

*Dezen drael schynt twyffel-zin;
Maer daer schuyt iet zekers in.*

I I I. H O O F D S T U K ,

*Hoe vele Letteren eerst in 't gebruyk
waeren.*

*'t Getal en weten wy niet recht,
't En zy 't ons Godt of Adam zegt.*

IN de waerschynelykheyd dat Adam uytgevonden en
gebruykt heeft eenige *Schryf-Letteren*, (a) zoo is te
denken, dat het getal der zelve eerstelyk niet groot was,
immers zoo groot niet als het nu is by alle volkeren. Hy
zal dan voor af geteekent hebben de zes *Klinkeren*, in
den beginne kort en enkel uytgesproken; daer naer mer-
kende, dat die door de spraektuygen verscheydelyk aen-
gedaen worden, hy zal voor de besonderste aendoening-
en oft mede-klanken ook merkteekens uytgedacht hebben.
Nu dewyl het leven der eerste Vaderen eenvoudig was,
en maer bezig ontrent de noodzaekelykheden van ons
aerdsen, zoo was ook hunne Tael bestaende in weynige
Letter-grepen, en deze uyt weynige Letter-naemen,
te weten, dry: b. v. Klinker, half Klinker en mede-
Klinker, voor ofte naer uytspreekende: weynige dan ook
van deze mede-klanken waeren alsdan genoeg; en dit heeft
geduert tot de verwerringe van Adams Tael, die dan
door straffe op eenen tyd in vele andere Taelen verdeelt
is geweest.

Het is een goed gevolg, dat de spraeke verandert
zynde aengaende het geluyd, de merkteekenen des ge-
luyds ook veranderen volgens den aerd, geeft en vernuft
der afgescheyde volkeren. By de verwerringe zyn de
Schryf-teekenen meest alle vergroot geweest in getal,
en ook wel by zommige t'eenemaal in vergetinge gekomen.

(a) Godefroy van Viterbien in Chron.

Wat hier af zy, van Adam tot Noë toe *konnen 15 oft 16 enkele Boek-staven oft Schryf-Letteren genoegzaam geweest hebben*, om te vertoonen alle de Spreek-geluyden van hunne eenvoudige en onderlinge Taele.

D'Heer J. de Meerfman betoont in fyne Schriften, getrokken uyt de aloudheden van Syrien, en de Letteren der Pilaeren, die staen op den Berg Ararat in Armenien, dat den Letter-schik in het 14 Hoofdstuk schier van den begin des werlds, immers lang voor Noë geweest is, hebbende van den A. L. F. de Jotten hunnen AL EF, oft volgens de nieuwe AL-EPH en de Grieken ALPHA gemaakt.

Eyndelinge is te bemerken, dat de gemeene Schryvinge en Lezinge van Adams Taele begon van den rechten na den flinken kant, overzulks ook elk *Letter-teeken* hadde dit zelve opzicht. Welke wyse van schryven de Kinderen van Canaan, en naer hun de Pheniciers behouden hebben; maer de Grieken hebben de zefthien Grieksche Letteren van Cadmus omgekeert, en daer mede geschreven van flinken na den rechten kant.

Byvoeginge uyt Vaernewyk, met voordere bemerkinge.

„Cadmus was door syn hoog verstand eenen vinder
„der Grieksche Letteren, en synen Broeder Pheniks
„vondse in Phenicien, sy waeren Koning Agenors zoonen,
„en de Broeders Europæ, daer het derde deel der
„wereld na genaemt is. Van de vindinge der Letteren
„schryven de Oude zeer moeyelyk: Josephus schryftse
„Adam en Seth toe, 'twelk eenige Grieken toestaen,
„bezonder Herodotus lib. 5, zeggende, dat de Grieken
„haere Konste van de Phenicen hebben: Polidorus be-
„tuygt machtig van het begin der Letteren; zommige
„willen, dat van 't begin der wereld tot den Zondvloed
„toe, ja tot Abrahams tyd niet geschreven en zoude
„zyn; 't welk ontkent Godefroy van Viterbien in syne
„Chronyke, zeggende, dat Adam aen synen zoon schreef
„die dingen, die hy wift, en bekende van de scheppinge
„der wereld; en Seth schreef, en liet dat synen zoon Enos,
„en alzo voort aen tot Noë, die dat liet syne dry zoonen
„Sem, Cham en Japhet. Dus het begin der Letteren
„van Adam meer dan waerschyndelyk voortgekomen is,
„maer hoe sy zyn gemaakt ofte genaemt geweest, en zoude

niet openbaer zyn, achtervolgende 't schryven van Gobelinus in Cosmidromio. Wy meenen de rechte Letteren en naemen te hebben in den alouden Letter-schik. Den H. Martelaer Methodius schryft, dat Adam en Eva, zonder Cain, Abel en Seth, gehad hebben hondert zoonen met baere zusteren. Voortvaerende met het eerste: „ Ongegrond zoude Moyfes lang naer Abraham „ niet uyt Boeken, maer veropenbaeringen geschreven „ hebben, en geheel kort en luttel, en alzoo 't schynt, „ wy daer maer van 't begin der wereld tot op Moyfes „ 3686 jaeren niet meer dan 't Boek Genesis of Geslacht- „ boek, anders 't Boek der Scheppinge, het eerste Boek „ Moyfi en zonden hebben; en dat de Vaderen by ge- „ volg elkanderen mondelinge den wil van Godt zou- „ den te kennen gegeven hebben. Philo wilt, dat die „ Chaldeenwsche Letteren aldaer eerst gevonden zyn van „ Abraham, eer oyt eenig schryven was; die spraeke „ hebben de Assyrische en Phenifische gebruykt, daer „ naer zoude Moyfes die Hebreeuwfsche Spraeke en Let- „ teren (oft Woord-litten) syn volk d'Israëlitén gegeven „ en voorgehouden hebben; maer men twyffelt of de „ Hebreuwen die zelve Spraeke en Letteren noch „ onderhouden ofte niet: (de oudheyd zegt neen, ver- „ mits sy het Boek der Tellinge van Esdras, hun voor- „ gelezen, niet en konden verstaen zonder de uytlegginge „ der Priesteren enz.)” want meer meent men dat sy van „ Esdras komen. Andere schryven dat Livius Chalcides „ de Phenifische Spraeke en Schrift zoude in Griekenland „ gebragt hebben, en dat Cadmus voorschreven de Grie- „ ken zestien (andere willen zeventien) besondere „ Letteren zoude gegeven hebben; daer zoud'er Pelamides „ in den Troyfchen Kryg vier, en daer naer Simonides „ Melicus ook vier (andere willen maer elk dry) by „ gedaen hebben. Item, Phenis heerschende in Tyro en „ Sydonen, zoude het gebruyk der Letteren tot Letter- „ grepen hebben gebragt. Vincentius wilt, dat Pithagoras „ uyt Samo vond de Griekfsche Y, die aldus gemaekt is „ tot voorbeeld van des menschen leven . . . . . Yfis „ zoude die van Egypten, andere zeggen Menoica, de „ derde Mercurius oft Hennes Trimegistus eerst de Let- „ teren en Schryven gegeven hebben. De Latynsche „ Spel-konste zoude Nicostrata gevonden hebben met „ negentien Letteren, die de Latynen noch gebruyken. „ Item, van een wyf Gaisale zouden de Gotthen hun

„ Schryven hebben. Tritemius wilt, dat eer het Schry-
 „ ven gevonden was, men eenderhande Geschrift, ge-
 „ maekt na kruyden en gesteltenisse der boomen, zoude
 „ geschreven hebben: de wonderlyke gedaenten, die
 „ men noch ziet in de oude Piramiden, waer af elke gedaen-
 „ te een woord uytmaekt, schynen getuygent te wezen, dat
 „ in die tyden de Letteren in Egypten noch te zoeken
 „ waeren. Polidorus wilt, dat Anaxagoras den eersten
 „ Boek geschreven heeft: eenige willen, dat Silvius,
 „ alias Salvinus, eenen School-meester, de Letter M
 „ zoude uytgevonden hebben. De Letter Q en is niet
 „ van noode. H en is geen Letter. X en is niet geweest
 „ onder de Latynsche Letteren voor dat Octavianus
 „ Keyzer wierd: in dien tyd hadden de Latynsche ge-
 „ nomen twee Letteren van de Grieken, Y en Z; en
 „ voor dien tyd plagt men te schryven // oft /s voor de
 „ x; andere willen ks oft kz. Tot hier toe Vaernewyk.

In dit alles verschillen de Oude; wy houden het met
 den ouden Letter-schik. Josephus Herodotus en Godefroy
 van Viterbien zeggen, dat de Letter-kennisse met de
 Spraake enz. van Godt aen Adam gegeven is, en dat
 daer naer de Letteren in andere Landen naer hem eerst
 opgeaert en ervonden zyn, oft genaemt naer syne eerste
 Letteren, gelyk men noch vele met de vonden van an-
 dere als hunne eygene ziet zegenpraelen; en hun toege-
 schreven worden van die, de welke dusdanige te vriend
 willen houden, om zich na hun ook te mogen eeren,
 gelyk na Cadmus Academici. Hier op zoude konnen
 passen de woorden van den Ecclesiastes cap. I v. II:
*Daer en is niet nieuws onder de Zonne, noch niemant
 en kan zeggen, ziet dat is nieuw: want het heeft nu
 al te vooren geweest in die tyden, die voor ons geweest
 hebben, enz.*

Wy moeten ook bekennen, dat wy nu meer Letteren
 schynen te hebben, dan in den Letter-schik te vinden
 zyn; maer deze zyn daer uyt alle genomen. Van de V
 is gemaakt de W, van S de Z oft Se, de C, by voor-
 beeld, in Ceder enz. is van de S, de Q is gemaakt van
 K, andere willen, dat van de T zelf de D zoude ge-
 komen zyn, en dat de Duytschen die noch gebruyken
 in *Vatter*, by ons *Vader* enz.; en hier uyt volgt, dat
 de Oude Duytsche met ons zyn voor Tuisco, aengeziet
 sy in hunne stellingē noch vele met onze Oudheyd over-
 een-komen, alhoewel buyten vele hunne meyninge.

*Op de veranderinge in het Schryven,
en twist der Letter-vindinge.*

*Waer Adam noch in 't leven,
En had by dit geschreven,
Het zoud al vry meer zeker gaen,
Dan 'k twyffel of het zoo zoud staen.*

I V. H O O F D S T U K,
*Handelende van de misnoeming van
zommige Letteren, met de aentoo-
ninge van bunnen rechten klank.*

*G'heel, half en med'-geklank zyn in 't A B getal,
Hoe men die noemen moet, dit Hoofdstuk leeren zal.*

IN den A B C, die wy volgens onze Tael hedendaegs
gebruiken, vinden wy deze volgende Letteren: te weten,
A a B b C c D d E e F f G g H h I i J j K k L l M m N n O o
P p Q q R r S s T t V v U u W w X x Y y Z z.

Deze bovenstaende worden verdeelt in Klinkeren oft
Stemmaekeren, halve Klinkeren oft halve Stemmaekeren,
en mede-Klinkeren oft mede-Stemmaekeren.

De Klinkeren oft Stemmaekeren zyn deze *a e i o u y*.

De halve Klinkeren zyn deze *f l m n r s*

De mede-Klinkeren zyn deze *b c d g b j k p q t v w x z*

Onder alle welke wy zes Letteren vinden, die wy achten
eenen oneygen naem te hebben, en zyn voornaemelyk
deze G H J V W Y, waer van wy voor eerst in het
bezonder zullen handelen, beginnende met de misnoe-
minge der

G.

Het is alhier onmogelyk de kracht der G met eenige
Nederduytsche Letteren te kunnen uytdrukken; nochtans
zoo is't dat haeren klank byna inhoud *dje*, sluytende het
eynde der tonge aen den hemel desmonds, en alzo den
adem jaegende door de tanden; oft gelyk de Franschen
deze uytsprecken voor J en E, als in *gibier*, wild, *General*,

Veldoverfte enz., doch wat zwaerder; het welk allezins regen den aerd van onze Tael is: want wy die met zoodanigen klank nergens noodig hebben, gelyk genoegzaam bekend is aen de gene die een luttel in het Nederduytsch ervaeren zyn; maer is een misbruyk door de Frausch en Latynlievende ingedrongen, die men alleen moet gebruyken om hunne Taef ingesloopen bastaerdwoorden met den gemelden klank uyt te drukken, als in deze onechte woorden alhier verduytscht.

Abregeren,
Agent,
Agil,
Analogie,
Androgynen
Apologie,
Astrologie
Arrogeren,
Bagage,
Corrigeren,
Collegie,
Courage,
Derogeren,
Dirigeren,
Effigie,
Fingeren,

Verkorten.
Zaekvoorder.
Snel.
Gelykvormigheyd.
Manwyven.
Schermfchrift.
Sterrekyk-konst.
Beroemen.
Reys-tuyg.
Verbeteren.
Vergaeding.
Moedigheyd.
Afkeuren.
Bestieren.
Afbeeldzel.
Verzieren.

En noch menigvuldige andere in alle Woordenschatten te vinden, en besonderlyk in dien van L. Meyer, die alle van 't Latyn ofte Fransch afkomstig zyn, dus men die voor geen goed Nederduytsch aennemem mag.

En om de G volgens den aerd van onze Tael uyt te spreken, moet men die noodzakelyk noemen GHE, met eene hyginge tusschen de tonge wat verheven, zonder den hemel des monds met die aen te raeken; zeggen nochtans daer by geen H noodig te wezen, om diens kracht uyt te beelden: want haeren eygen klank genoegzaam is; maer hebben die hier willen stellen, om te toonen aen die zulk schryven volgen, de macht der G uyt te drukken, en haere bekwaeme en rechte uytpraeke te doen onderkennen.

Om deze voorenstaende redenen en voorstellinge te bekrachtigen, en met de waerheyd klaerblykelyk te bevestigen, zoo dient men te weten, dat de woorden *gaen*, *goed*, *geen*, *gierig*, *gulzig*, en andere diergelyke, niet spellen oft staven kan, als men de G met haeren

ouden klank uytspreekt; maer die noemende gelyk by ons voor het beste geoordeelt word, en alreede verhandelt is, dan zullen die voornoemde woorden haer behoortlyk geluyd krygen: en deze wyze van uytspreeke is by de Duytschen, en ook by de Hollanderen het recht gebruik; ja by ervatentheyd hebben wy, dat de Latynspreekende Duytschen seggen *gbenitori*, *gbenitoque*, oft ook *Regbina*, Koninginne, *Ghentes*, Volkeren, *Genetrix*, Moeder enz.

Iemand zoude hier können opwerpen of de woorden *bosfchagie*, *cieragie*, *kwellagie*, *stellagie*, *mueragie*, *krauwagie*, *plantagie* enz. geene goede Nederduytsche Woorden zyn? Waer op wy antwoorden, dat meest hunne hoofden alle goed Nederduytsch, maer hunne steerten beeftelyk verbaftert zyn, als wezende recht by ons *bosfchinge*, *kwellinge*, *stellinge*, *krouwinge* oft *krouwwee*, *plantinge*. Wat aengaet de woorden *cieragie*, *pluymagie*, deze oordeelen wy beter *verfraeyinge*, *ophelderinge*, *verrykinge*, *vederinge* oft *gevederte*; alle welke onze Moeder-Taele met waere eygengrondige en onveranderlyke uytgangen kan uytdrukken: waer uyt genoegzaam blykt, dat'er in de geheele Nederduytsche Taele geen G met ander geluyd dan *gbe* van noode is, anders dan slechts in de verbafterde onechtelingen, en gedochten der zelve Taele, boven in de lyfte eenigzins getoont, die hun onbeschaemdelyk in de plaetze der wettige woorden hebben ingedrongen tegen alle nood en reden.

Van de H.

Zommige noemen hier de H *atje* of *bache*, om datze gelyk de vorm van een bylken heeft, dat by de Waelen *une bache* gezeyd word; en deze benoeming is wederom oneygen, dewyl de H eygentlyk geen Letter zynde, maer eene hyginge oft toedeminge uyt de borst, dienende om de volgende klinker meerder kracht toe te geven, als *half*, *Heer*, *binde*, *hof*, *buys*, en andere diergelyke, en word haere macht met de voorige noeming *bache* niet wel uytgedrukt. En alhoewel men die geen eygen naem stiptelyk en kan geven, behoorde men die, om aldernaest te komen, (gelyk den Vlaemschen beginzel-boek der Latyn-leerende zeer wel bemerkt) te noemen *ha* oft *he*; maer sterk uyt de borst, om aen de Leer-kinderen de rechte kracht daer van in te drukken, op dat sy die niet en verwerpen met de *a*, gelyk het nochtans vele

gebeurt, schryvende *wooft, audt, guescabepen*, voor *hoofd band, geschapen* enz, en in tegendeel zetten zomtyds in de plaetse van *a* eene *b*, *bille, bnder*, voor *alle, ander* enz.

Van de J.

De J in *ja, Jode, jonge, Jan, Jager, jeukzel*, en vele andere, is een mede-klinker, en die word hier alom eenstemmiglyk genaemt als een I, klinker, dat een oneygen geluyd voor die Letter is. De Latynen, achtervolgende de Grieken, noemenze *jota*, en de Hoogduytschen *ja*; maer die is oneygen, en deze te hoog voor onze spraek, de welke vereyscht, dat men die uytspreekt *je*, niet met een smeergeluyd, gelyk de Franschen de G uytspreeken; maer harder, gelyk *jbe*, zonder nochtans de *b* te doen luyden, slaende de tonge naer den hemel desmonds, den welken niet eene hyginge oft blaëzinge tamelyke openinge vereyscht, gelyk by voorbeeld in deze volgende woorden geschied, *jaer, jagen, janken, jeugd, Jeronimus, jicht*, als (*a*) *voetjicht, voetzucht, jokken, jong, jeukzel, toejuygen, gejaegt*, en menige andere, alwaer een I, klinker, niet genoeg en is; dus een J vereyscht word van zoodanige benoeminge als boven is bewezen. Hier by is noodig te weten, dat de Hollanderen dit Letter, te weten, *Ij*, noemen bescheydentlyk, het eerste I, en het tweede J *je*; waer uyt genoegzaam blykt, dat het tweede anders geen en rechten naem en heeft als *je*. En zoo noemende, zal de jonkheyd met gemak deze Letteren weten verscheydentlyk uyt te spreken, en het wangebruyk uyt den weg genomen worden. Ziet hier van voorder achter in het volgende Hoofdstuk op het gebruyk van deze Letter.

Van de V.

De V. word hier mede overal genoemt *uwe vear-u* oft *enkel-u*, het welk immers stryd met haere uytwerkinge, die met de bovenstaende uytpraek haere naturelyke kracht niet uytdukt; maer dient genoemt te worden *ve*, als de tweede Lettergrepe in *beuvelen*, gelyk blykt uyt de volgende woorden *van, vel, vyl, vol, vuyl, gevangen, leven, geuilt, bevolen, geuilt*, en nooh een ontelbaer getal andere; waer openbaer blykt, dat indien

(a) Pedagra.

men de V haeren ouden misklank geeft, de bovenschreven woorden oneygene uyt spraek zouden hebben; dus volgt opentlyk dan, datze *ve* genaemt moet worden. Bovendien, niemand die eenig oordeel bezit en kan ontkennen, dat de V in de voorgebragte woorden geen mede-klinker is, noch dat men geen mede-klinker syne beteekenende kracht kan uytbeelden met eene Letter, en diens rechten klank toebrengen; met slechts den mond te openen, zonder behulp van de tonge én lippen, het welk nochtans zoude gebeuren door het betoonde misbruyk: want voorders, indienze verscheyden van maekzel, kracht en uytwerkinge is met de *u*, als blykt in *ure*, *uyt*, *uyt*, *uwe*, en andere, zoo moetense noodzaekelyk verscheyden in benoeminge wezen, anders worden die wanschikkelyk onder-een verwerret zonder eenige nuttigheyd of gemak, door twee verscheyde Letteren te genieten; waer van noch breeder zal gehandelt worden, als wy zullen schryven over het gebruyk van die, hier naer in het vyfde Hoofdstuk.

Van de W.

Hier te lande, ja schier overal noemt men deze Letter *dobbel-uw* oft *dubbel-u*, welken klank ofte benoeminge geene overeenkominge met haere kracht heeft: want de Letteren moetende door haere duydelyke benoeminge het woord recht uyt drukken, en synen vereyfschten klank geven, zoo is't evenwel dat zulks niet en geschied, als men de W noemt *dubbel-u*, gelyk zeer lichtelyk in deze voorbeelden is af te meten, als *want*, *wel*, *winnen*, *word*, *bewust*, immers geen een voorbeeld en styft de bovenstaende benoeminge t'eenemaal hard in haere uyt spraek; maer die uyt sprekende *we*, drukt sy met eene zoetigheyd haere natuerelyke kracht uyt. Tot klaerder bewys zullen wy hier een woord ontlitten, zoo naekt als ons mogelyk zal wezen. By voorbeeld, men moet stellen oft staeven *want*, den misnoemer der W zal zeggen *dobbel-u a en te*, het welk immers kwaelyk en hard is luydende; maer nu (volgens de rechte benoeminge) *we a en te*, is het heel licht te begrypen, dat deze leste benoeminge beter en ook natuerlyker is dan de eerste, dewyl de eerste in uyt spraek vereyfscht *dubbel-u ant*, maer de leste *we ant*: trekt nu in deze leste de *e* uyt (gelyk in alle mede-klinkers gebeurt) zoo hebt gy het rechte woord, het gene nochtans door de

eerste, en van onze geachte kwaede benoemingc niet en gebeurt. Dit zy hier mede genoeg voor de yverige en oordeel gebruykende; hoewel nochtans de levendige stemme alles met meerder kracht en minder moeyte beter en volkomentlyker als de penne kan uytleggen en doen verstaen.

Van de Y.

De misnoemingc van deze Letter is noch overig te verklaren, dat hier op vele plaetzen gezeyd word wy oft *Grieksche I*, ook noch *eya*, welke noemingc zoo op d'eene als d'ander wyze geenzins ontfangbaer kan wesen, om reden dat men geen onderscheyd en zoude konnen maeken met de I, terwyl de uyt spraek over-een zoude komen, als die naer een klink-Letter in een zelve woordlit volgt; maer om dat het woord *grieksche* te groote hardigheyd zoude veroorzaeken, zoude men alsdan behooren te zeggen *ey*, zoo de Hollanderen en die van 't Land van Waes die noemen, het welk voorwaer de beste benoemingc (naer ons oordeel) is; het gone hier naer breeder in het vyfde Hoofddeel op het gebruyk dezcs Letter zal verklaert worden.

En al is't dat de West-Vlaemingen, als te weten, die van Iper, Brugge, Kortryk, Meenen, Waesten, Nieuport, Veurne, Duynkerke, Oostende en menige andere, die noemen *ii*, als *hii*, *wii* en *zeijide*, nochtans zouden sy moeten openhertig uyt bekennen, dat het eygentlyk eene misnoemingc is, en diergelyken naem geven, om dat het slechts hunne gewoonte alzoovereyft: want in geheel het Letter-rol, oft order oft reye geene *ii* en is; maer *y*, die in het Letter-order *ei* staet, en haeren eygen klank heeft, zonder dat eenige andere by-Letter noodig is; want de *Y*, *y*, is een-klankig gelyk de *aeiou*, en drukt uyt den derden persoon van het mans-geslacht *y* oft *hy*, en voor het vrouwelyk en het meervoud *zy*.

V. H O O F D S T U K ,

Vervattende de ontdekkinge van eenige mislaegen in het gebruik der Letteren, met de aenwyzinge van de daer ontrent rechtmaetige onderhoudingen en verbeteringen.

*Het eenvoud naer syn meervoud ziet,
Ziet 't meervoud naer syn eenvoud niet? iet ja.*

OM het misbruyk der Letteren in de Spel-konste ordentlyk aen te raeken volgens den A B C, zoo hebben wy hoog noodig geacht eerst te beginnen met de A, die hier de eerste plaetze zal bekleeden; niet om dat men die eenen oneygen naem komt te geven, maer om haer recht gebruik uyt te drukken.

Deze word by vele geschreven *aa* voor onze *ae*; by voorbeeld, in *gaen, staen, daer, openbaeren, jaer* enz., hun willende steunen op de Duytschen, de welke schryven *gehen, stehen, daer, auffbahren, jahr, ehrsuechtig, ehrbarkeit*, voor *roem, eerzuchtig, eerbaerbeyde*, enz. Wy vraegen aen dusdanige, die ons voorwenden dat de Spel-konste van *aa* beter is, en meer gelyk aen de Duytsche, waerom sy twee *aa* stellen? daer de Duytschen *ebe* hebben, zeggen sy dat hun de *b* zulks aentoont, de welke eene *ba* is; waerom en stellen sy die niet in *roem, eerzuchtig, eerbaerbeyd* enz; en houden sy de hoeg-Duytschen voor de beste, waerom en schryven sy dan niet in het *Tuische* of *hoog-Duitsche* enz.?

Wy en kennen geene Taelen boven de onze met de Duytsche, noch daer buyten geene rykere noch betere; daerom wy haer schryven zonder eenige andere te willen volgen, dan alleen de aloude met de reden zoo verre ons mogelyk is. Het misbruyk van de *a* komt uyt de benoeming van *b* voor *ba*, die sy meenen eene Letter te wezen, wy mogen de *b* noemen *be, bo, bu*, en zelfs niet dan slechts onze stemme uytheffende op den naesten volgenden Stemmaeker: wel is waer, dat geenen Stem-

maeker beter zich en verlegt, dan met syns gelyk; dan dezen regel en is niet zoo algemeen, dat hy geene andere en zonde breken, waer van wy (nood zynde) reden zullen geven.

Inziende dan de zoetigheyd onzer Tael, en het onverandert aloud gebruyk, benevens aloude schriften, als ook om niet zoo lang te moeten gaepen in het uyt spreken, (gelyk vele onbeleefde doen) volgen wy de gone ons van d'eerste dagen in beleeftheyd heeft opgebrogt.

Van het gebruyk der C.

De hier geplaatste C, by de Grieken genaemt *Gamma*, die uytgevonden is, zoo zommige Antheuren schryven, door eenen zekeren Letteraer Carbilus, moet de eerste plaetze bekleeden in het recht misbruyk der Letteren; mits vele haer onbeschaemdelyk met vollen toom in de plaetze der K komen in te dringen; ja deze schier ten grooten ongelyke zouden willen uytbannen: want dewyl de C het geluyd heeft byna van een scherpe S met eenen sissenden klank, hoe kan men met de zelve *kort, kan, kuysch*, en meer andere woorden spellen? Dat zoude immers *ce-ort, ce-an, ce-uysch* wezen; maer aldaer een K stellende, dan spelt men *ka-ort, ka-an, ka-uysch*, en zoo van alle andere, en dan hebben de woorden door de benoeming der Letteren hun recht geluyd, zonder den minsten dwang te gebruyken: diesvolgens dan is een K noodig gestelt in goede onverbasterde Nederduytsche Woorden, voor allen klinker, daer macht moet op gegeven worden, als in *kat, better katte, Keyzer, kind, komen, kuypen* enz.; ook voor allen mede-klinker, in het begin der woorden oft Letter-grepen, als in *klagt, kracht, knecht, klieven, kley, krop, klucht* enz. En al is't dat den Woorden-boek Vlaemsch-Latyn hier tegen zegt, waer men met de C kan geraeken, geen K moet gebruykt worden, naer de wyze der Franschen, zoo zeggen wy openmondig uyt, dat alzulke voorstellen ongegrond zyn; gemerkt hy korts daer naer zich zelve vondt, als hy schryft, *dat de hoog-Duytschen meest overal de K gebruyken*. Nu aengezien (zonder tegen spreken) onze Tael met de hoog-Duytsche de meeste gemeynschap heeft, wie zal hier best rechter zyn, de mede-zuster, oft eene vremde opgeraapte strydige Tael? En wie dient men met meerder recht tot lof en eere in twyffeling te volgen? Bovendien is't niet de Leerlin-

gen en de Tael voordeeliger, eenen algemeenen grondregel zonder uytzondering te volgen, dan alnu de C voor scherpe S, dan voor K te gebruyken? Daerom is't, dat wy zeggen met vasten grond, dat de K niet van zommige neufwyze ingedrongen, maer by ons in de bovengetoonde, en in diergelyke woorden hoognoedig is, en dat in tegendeel de C nergens by ons in 'tbegin der Vlaemsche Woorden noodzaekelyk, ja dienstig valt: want zommige willen zeggen, dat *Celle-broeders, cieraed, cheyns-penning, omcingelen* enz. goede Nederduytsche Woorden zyn, het gone by ons niet en word aengenomen; maer moet wezen *Kamer-broederen, verfraeyfel, bondertsten penning, omgordelen, oft rond-om binden* enz., en weynige andere; maer dient meest om de Nederduytsche wanschepzelen, van andere Taelen erkomende, als in deze naervolgende, waer van de Duytsche ook vele in hunne Taelen hebben; dus sy onzen rechter ofte scheidster niet kan zyn, om ons hier in tegen te spreken.

Cachot,	Gevaugenisse.
Cadavre,	Een dood lichaem.
Caduque,	Oud, zwak, afvallyk,
Caduceren,	Vervallen.
Canaille,	'tGrouw, gespuys, slecht volk.
Cacheteren,	Zegelen.
Canoneren,	Beschieten met grof geschut.
Categorique,	Bescheydelyk.
Cathedrale,	Hoofdkerke.
Cautie,	Borgtocht.
Cautioneren,	Borge blyven.
Chagrin,	Verdriet.
Chagrineren,	Verdrietig maeken.
Charlatan,	Kwakzalver.
Charmeren,	Behaegelyk zyn.
Charme,	Aerdigheyd.
Chicane,	Bedriegeryen.
Chicaneur,	Krakeelmaeker.
Chronologist,	Tyd-beschryver.
Circoncite,	Befnyder.
Circonferentie,	Omloop, omtrek.
Circumstantie,	Omstandigheyd.
Circulatie,	Omloop.
Circuleren,	Omloopen.
Citadelle,	Kasteel.
Citatie,	Bybrenginge, aentooninge.

En noch by duyzende meer, in het byvoegzel van Darfy Woord-boek, en in den Woorden-schat van L. Meyer te vinden; alwaer men ziet, tot lof der Nederduytsche Tael, zomtyds een uytheemfch Woord met vyf, zes, ja meer goede Nederduytsche vertaelt. En in het fchryven van deze en alle diergelyke vremde woorden, alsmede die men om noodwendige redenen moet gebruyken, mag men de K in de plaets van C noyt ftellen, om de onechte woorden dies te beter van de Vlaemfche, tot gemak der Liefhebbers t'onderscheyden.

De K blyft onverandert vast;

Maer C verandert g'lyk de winden,

't Welk op geen vaste gronden past,

Men kan in K en S haer vinden.

Naerder bemerkinge op de C.

Den raed en het gevoelen van vele treffelyke oude, is de C nergens voor aen het woord te ftellen, nocht in het eynde, 't en zy vervoegt met H, als niet wezende van den Letter-fchik, het welke fy zelf met alle hunne ftellingen volgen: dan het fchynt te wezen, dat fy is afgekomen van de mannelyke F, gelyk de J van de Grieken gemaakt is van de I, andere willen van de IJ; waerom wy de C eenigzins zouden kunnen aennemen voor fcherpe S, maer noyt voor K; eene Letter wezende een onveranderlyk lit, dan alleen in de Latynfche naemen, die gemeenelyk aen *us, a, um, e, i, o* enz. gekent worden: het gebruyk wilt volgens Carbilium, fttaande voor *a, o, u*, gelyk K; maer

'k Hoor Salvinus deftig kyven,

Dat men C voor K wilt fchryven:

C word niet by hem gezocht;

Maer de K voor goed verkocht.

Wy vinden in de oude Schriften (a) van den Heer J. Meerfman, dat den Baron Gotteniers was eenen uytnemenden Liefhebber van de aloudheyd, hebbende vele gefchreven Boeken in de Gotsche by eenige Gothsche en Jodsche Letteren en Tael, als van Kraemer, Buyfe, Wolfaerdt, Eerick, Konryck den Preker, Goemaet enz., uyt alle welke wy geen kleyn licht en hebben, alsmede uyt Schriekius, tot welken lesten wy den Lezer zenden, om den grond der naemen te vinden, te lang

(a) Manuscripts, Kraemers kraem, Meerfmans meerfch zyn C tot blaem.

om hier te stellen: by voorbeeld, Divitiacus, Ryckaert, Leonardus Leeuwenaert enz.

Cicero heeft van synen tyd geklaegt over de groote mislaegen der Latynsche Spel-konste, die eerst naer ons veel *sch* hadden, en nu verandert in *sc*, *schribere*, *schamnum*, *schabellum*, nu *scabellum* enz. De Grieken hebben de zelve naer ons beter onderhouden in *scheptrum*, daer de Latynen stellen *sceptrum*, wy *staf* oft *ryks-staf* enz. *Schole* is een Grieks woord, by ons in 't gebruyk, en heeft dry beteekenissen, *Uytleg-plaetze*, *Leer-plaetze*, oft *Geest-oeffen-plaetze*; het woord *nevel* oft *nebvel*, by de Duytschen *nebel*, is in het Grieks *nephele*, Latyn *nebula*: hier uyt ziet men noch dat *ben v* van de *f* zyn gekomen, vermits de Grieken 800 jaeren ouder dan de Latynen zynde, in ons woord de *ph* oft *f* noch volgen.

Wy hopen niemant zich hier aen zal stooren, vermits wy de Grieksche en Latynsche *Linguae* dankelyk zyn erkennende, als naest Godt vele heylige dingen, ja het heylig Geloof, syn heylig Woord van deze ontfangen hebbende, alleenelyk maer spreken van de Tael oft Spraeke: want aengezien Christus zelve belieft heeft zich voor ons te vernederen tot de dood des Kruys, en te verkiezen tot syn heylig gezelschap arme personen, wel syn heylig Woord en Licht ook door deze heeft believen kenbaerte maeken; welken wy bidden noch dagelyks in die heylige Tael oft Spraeke, onze gebeden in vereeninge van die des Priesters genadelyk te willen verhooren.

De eerste *Franke*, nu *Fransche*, komen van ons gelyk met de Duytsche: *Beatus Rbenanus*, uyt hunnen eersten Evangelie boek beschreven en gemaekt, naer dat sy tot het kersten Geloove bekeert waeren, schryft daer van de voor-reden, aldus beginnende:

Nu wil Schriban onser heyl

Evangelione deyl,

Zo wir nu biar beginnen

In Franckisga Zungien.

Het welke is van de onze met de Duytsche Tael.

Wy konnen meer getuygen brengen,

Dan kort het zoud het werk verlengen.

Met dat wy hier vinden het woord *schryban*, by de Duytschen *schreiben*, *leben*, *glauben*, *selben*, *belieben*, in alle welke wy de *v* gebruyken, willen eenige dat de Grieken daer van de oorzaeke dient toegeschreven, al-

zoo vele van hun die zouden genaemt hebben *bve*; en het schynt dat de Duytsche hier in meer aen de oude zouden gelyk zyn dan wy: de Grieken noemen dit woord *Grabein*, de Latynen eerst *schribere*, nu *scribere*; de Franschen (daer namaels de Latynen meer volgende) *escribre*, daer naer *escripere*, *escribæ*, *escripere*, als nu *ecrire*.

Uyt de benoeming der Grieken schryven noch de Spaensche *Amberes*, de Fransche *Anvers*, en met hondert woorden, waer in de eerste de *b*, de andere *v* hebben; de Spaensche stellen ook veel *g*, daer de Fransche *c* voor *k* gebruyken, *liber segond*, *livre second*, en dit is met de veranderinge der Grieksche *x*; andere willen ook, dat de Fransche nu ook *segond* spreken, zoo dat sy daer in de Spaensche gaen volgen.

Wat het zy van deze bovenstaende woorden, en menigvuldige andere, schynt het dat de *f* mannelyk in het vrouwelyk *b* en *v* zouden afgekomen zyn; te meer, vermits wy ook vinden in de alouhdede *schryfven*, *liefven*, *geefven*, *loofven*, *geloofven*, *selfven*, *wolfven*, *beliefven*, als *schrybven*, *hebven*, *gebven*, *lobven*, *gelobven*, *selbven*, *wolbven*; in welk leste zelf de Duytschen noch hebben *wolffen*, de Duytschen *forderen*, wy *voorderen*, *freilich*, wy *vroyelyk* enz.

De Duytschen dienen waergenomen:

Want sy met ons zyn voortgekomen;

*[Geen Tael wykt oyt zoo verr' van 't oud,
Dat sy niet eenig ouds beboud]*

Maer moet den Duytsman iet beslichten,

Hy laet van ons hem onderrichten,

En niet van 't Grieks of van 't Latyn,

Wy recht elkanders raedsman zyn.

Bericht tot besluit.

Wy 't Grieks, Latyn en Fransch aenraeken,

Tot zien wat s'uyt ons Tael maeken,

En of het woord heeft oorsprungs zin,

Meer ander zien wy daer niet in.

Van het gebruyk der D.

De *D* moet geschreven worden in de (*a*) naemwoorden *doed*, *gebed*, *daed*, *gebod*, *buyd*, *woord*; *tyd*, *zweerd* en andere, de welke een (*b*) meervoud hebben,

en aldan met een D geschreven worden, gelyk *geboden, gebeden, daeden* enz., en ook in't (a) gebiedende geval van die werkwoorden, (b) de welke van gelyke eene D hebben in het onbepaelend, (c) als *voeden, zenden, lyden, houden, gebieden* enz. Stelt *voed, zend, lyd, houd, gebied*, om dat dit boven eene nettigheyd in het schryven, is een beschutsel van vele verwerringen, dewyl men hier door onderscheyd maekt tusschen

Gebod,	Gebod Godts,	Gebot,	Iet onsnelgemaekt.
Voed,	Spyst,	Voet,	Voet des mensch.
Houd,	Vasthouden,	Hout,	Brand-hout.
Moed,	Moedigheyd,	Moet,	Ik moet vasten.
Bed,	Bedstede,	en Bet,	Meer.
Vroed,	Wys,	Vroet,	Iet omweeren.
Zweerd,	Geweer,	Zweert,	Eed doen.
Herd,	Versteend,	Hert,	Menschen hert.

Want in de leste mag geen D gestelt worden, gelyk ook in deze, *lit, lot, zot, spot, tot, pot, rot*; immers alle die onder de bovenstaende regelen niet begrepen zyn. Zommige stellen in zulk geval noch een *t* naer de *d* in het eerste slag van woorden, en schryven *gebodt, daedt* enz.; maer houd het eerste voor het beste, om dat men de *t* dan niet moet uytscrabben als men het woord wilt verlengen, als *geboden, raeden* enz. Ziet hier van breeder in het VII Hoofdstuk.

Van het gebruyk der E.

De E, volgens ons gevoelen, heeft een dryderande geluyt: want neemt het woord *Zedeleere*, zult aldaer het dryderande geluyd onderkennen en bevinden, alwaer de E in de eerste Letter-grepe lang, die der tweede en leste beyde g'heel kort is, en de derde heel lang door den tweeklank *ee*. Wat het gebruyk belangt, daer kan eene nuttigheyd en gemak ontrent deze ingebragt worden, zoo wanneer de E moet hard uytgesproken worden, dat men daer een streepken boven (*é*) zette, gelyk hier, *bédelen, dézen, dréve, déde, léden, géne, méde, véle, wézen*, en alle andere; maer wat betreft de dobbelinge der E (gelyk zommige Schryvers dat overal, alwaer de *e* lang is, willen involgen) in deze voorenstaende en andere diergelyke woorden, zettende *deezén, Steeden, meede*, zonder dat bovengestelt teeken, kan geenén goeden

(a) Imperativo modi. (b) Verba. (c) Infinitivo.

Taelkundigen behaegen, en het dunkt ons tegen de regelen der Spel-konfte te wezen. Dat deze, immers wie zulks voorstaen, ons eens zeggen, hoe dat fy onderscheyd zullen maeken tusschen deze onderstaende en diergelyke woorden :

Béde, Verzoek,	Beede, Alle beyde.
Délen, Planken,	Deëlen, Scheyden.
Génen, Dien,	Geenen, Niet.
Grépe, Handvol,	Greepe, Mestvork.
Hélen, Verzwynen,	Heelen, Vereenigen.
Léken, Druypen, en	Leeken, Ongewyden.
Wézen, Gelaet, zyn,	Weezen Bevoogde.
Sténen, Klaegen,	Steenen, Berg steenen.
Léder, Kalf-léder,	Leeder, om op te klimmen.
Réden, Redenen,	Reeden, Toemaeken.
Léger, Krygs-bende,	Leeger, Nederwaert.

En noch vele andere, waer openbaerlyk blykt, dat in de eerste geene dobbelinge der E noodig is, gelyk in de tweede; maer alleen eene harde *e*, die men zoude kennen tusschen de gemeene, als daer een streepken boven stond, en niet twyffelen, of men zoude moeten zeggen *béken*, waterloopjes, oft *bekenne*, belyde: want aangemerkt in dit eerste eene naturelyke *e* niet noodig is, en twee te vele, zoo diende daer op een onderscheyd gemaakt te worden, het welk hier vooren is betoont. Dan zoude dit een groot gemak bybrengen aen de gene, die de Nederduytsche Tael begeeren te leeren, en zoude den aenhoorder zoó dikwils niet tot lachen aenporren, lezende onze Boeken, gelyk nu doorgaens gebeurt, om dieswille datze nu niet weten op welke Letter-grepe den woord-klank vallen moet. Daerom aenziet de naer-volgende

Bemerkinge.

Wanneer deze Letter gevolgt is van *f, t, m, n, r, s*, en zomtyds van mede-klinkers, de eerste grepe lang wezende in een tweegrepig woord, is de leste Letter met *o* oft andere in onze Tael gemeynelyk kort; wel verstaende van de leste grepe: by voorbeeld, *Ezel, Béken, Nével, Délen, spēlen, vréde, réden, zéden* enz., en in tegendeel de voorenstaende grepe kort wezende, is de naestvolgende lang: by voorbeeld, *gezel, gezelle, (a)* het meervoud *gezellen, beken* oft *bekenne*, meervoud *bekennen*.

(a) Plurali.

Naerder Bemerkinge.

(a) Alle woorden, 'tzy twee oft meergrepige, verſchillen in elke grepe van ſtemheffinge; dit kennen beſt de gene van de bronne, ſpruytende uyt den voet des Hengſts Pegasi, gedronken hebben.

Aldernaefte Bemerkinge.

De dobbelſtellinge der Letteren brengt meeft by tot eenen harden uytgang.

Hier kan den Lezer noch aenmerken, (hoe weynig ervaeren hy flechts in de Nederduytsche Tael is) dat het zeer oneygen is aen de zelve, dat zommige in de plaetze van een *e*, een *u* ſtellen naer een *o* in vele woorden, als in *Boek*, *beroep*, *boek*, *voegen*, *vloek*, en menige andere, ſchryvende *Bouk*, *beroup*, *douk*, *bouk*, *vougen*, *vlouk* enz.; den tweeklank *ou* uytſprekende gelyk de Franſchen doen in *vous*, *gy*, *tout*, *al*, *loup*, *wolf*, *bout*, eynde eenigs dings, om dieſwille dat men in alle de eerſtgenoemde woorden, door misbruyk onder den gemeenen man, den klank van een Franſche *ou* komt te hooren in het ſpreken; ja de buytenſpoorigheyd gaet in zommige zoo verre, datze, acht nemende op de verdorventheyd der ſpraeke, wel zig verſtouten te ſchryven (die zelve, de welke andere tot Leer-meefteren willen ſtrekken) aldus: *Bloumen*, *Veld-Bloemen*, *beroumen*, *vermeten*, *drounke*, vol drinken, en noch vele andere; niet lettende, dat men door misbruyk, die woorden alzulken klank toegeeft door de nabuerigheyd der Franſchen en andere oorzaeken: want het blykt zonneklaer, dat de *ou* by ons nergens dien klank en heeft; maer moeten die Letteren ſchier onderſcheydelyk uytgeſproken worden, zoo wel in *oude*, *bouden*, *hout*, *zoud*, *zout*, *flout*, en wat meer als in *benouwen*, *grouwen*, *brouwen*, *bouwen*, en *vrouwen*, dewyl deze uytſpraeke by alle verſtandige voor de beſte, ja voor de eenige rechte is gekeurt: uyt het welk te zien is, dat de ſchryvinge van *vougen*, *beroup*, *klouk*, voor *voegen*, *beroep*, en *kloek*, allezins oneygen is, en dat diens voorſtaenders kwalyk te wege zyn, ſtyvende een ingeſloopen misbruyk, hinderlyk aen de verfraeyinge, ja aen den eygendom der Nederduytsche

(a) Ziet Gradus ad Parnassum, den trap tot de Dicht-konst.

Taelc: want indien de Spel-konfte in alles ieders spreekwyze (byna in ieder Stad, Dorp, Gehuchte oft Gehuyfte van den anderen verschillende) moefte volgen, men zoude op het lef eenen ganschen mengelklomp oft verwerden bayard van Schryf-konft hebben, de welke eene onuytsprekelyke en onbepeyzelyke verwoeftinge en verwerringe der uytdrukkingen zoude veroorzaeken. Dus om deze en voorige betoonde bewys-redenen word beweert, ja voorgestelt, dat men zoo wel *Boek, vloek, boek, broek, gevoegt*, en alle andere moet uytspreken als fchryven, en het tegendeel is een misbruyk, door enkel-onoplettentheyd van zommige verftandige gevolgt en geftyft; dog geenzins na te volgen.

Van het gebruyk der G.

De G noemende met haere naturelyke kracht, en volgens den eyfch van onze Taelc, ook zoo die by ons in het vierde Hoofdstuk, volgens haere rechte benoemingc, is beschreven, zoo is't niet noodig daer een H achter te zetten, wanneer die te zaemen in de zelve Letter-grepe zouden worden ontmoet, en naer de H noch een klinker oft mede-klinker moet volgen, als in *gbinghen, gbegeben*, schryft, *gingen, gegeven, dag, zegt* enz.; maer anders is het, wanneer de G en H verscheyden moeten uytgesproken worden, en nochtans nevens elkanderen staen, als in *bezigbeden, boogheyd, trouwigheyd* enz., dan mag men de H niet afschaffen. Zommige Taelkundige Vlaemingen met de Hollanderen willen de G alom hebben in de plaetze van CH, als in *acht, lach, recht, noch*, om de gelykheyd van klank, zoo wel als in *mag, deugd, zegt, mogt* enz.; en schoon dit eenigen schyn van waerheyd heeft, nochtans kunnen het zelve niet goed keuren oft navolgen, om de werring di'er kan komen, en de kracht die ons dunkt op vele plaetzen te ontbreken: zoo schryvende, zouden *licht*, (lumiere) *lach*, gelyk staen met *ligt*, (a) het gebiedende geval, en *lag*, het voorleden van het lydend zegwoord (b) *liggen*, en dit houden wy voor het beste, om reden dat wy maer alleenelyk een G willen gebruyken in die (c) Naemwoorden en (d) Werkwoorden, die een zoodanig Letter hebben in het (e) meervoud, en in het onbepae-

(a) Imperativus. (b) Verbum passivum. (c) Nomina. (d) Verba. (e) Plurali.

lend, (a) als *dag*, *weg*, *rug*, *jagt*, *gebrog*t, *ligt*, om datze in het meervoud hebben *dagen*, *wegen*, *ruggen*, en de andere in het onbepaelend, *jagen*, *brenge*n, *ligge*n; maer *gekocht*, *gezocht*, *gedocht*, komen af van *koopen*, *zoeken*, *denken*, alwaer geen G noodig is.

Van het gebruyk der J.

Aengaende de J, mede-klinker, die wy in het vierde Hoofdstuk hebben voorgestelt, moet men rypelyk toelieten te gebruyken alwaer die vereyscht word, als in *Jagt*, *Jan*, *jeugt*, *jicht*, *Jode*, *Jutland*, *naerjaegen*, *afjonste*, *misjonnen*, *juweelen*, *toejuygen*, en alle dieergelyke, en die niet verwerren met de I, klinker, gelyk zommige doen, schryvende oft stellende altyd de J mede-klinker in het beginzel der woorden, 'tzy datze klinker oft mede-klinker luyd, als *jn*, *jk*, *js*, enz.; als ook de I, klinker, in het midden der woorden, als in *nataegen*, *missionnen*, *toeiuynge*n, *beiaert*, *beionsligen*, en andere; het welk immers srydig is met den eyfch der Spel-konste, de welke vraegt, dat wanneer men twee verscheyde Letteren heeft, dat men die gebruykt naer gelegentheyd met goed oordeel, daer men het meeste gemak en nut kan van haelen. Nu, dat iemand ons zegt, wat voordeel oft gemak hebben tot noch toe door zulk gebruyk deze twee verscheyde Letteren bygebragt, als men die alle beyde plaetse zoo wel daerse mede-klinker als klinker luyden, zonder onderscheyd, gelyk wy dat nu staensvoets hebben betoont? Dus zeggen wy met goede reden, dat haerlieders ampt is van meerder belang, oft anders zoude d'een oft d'ander schier onnut wezen; maer deze gebruykende zoo wy met de geleerde voor best houden, doet elk van die haere vereyschte plicht.

Van het gebruyk der K.

Wat belangt het gebruyk der K, daer van is hier voren in het begin van dit Hoofdstuk onder de Letter C geschreven: doch wy zeggen hier noch, datze met recht gestelt word in het begin van alle Letter-grepen, 'tzy voor klinker oft mede-klinker, daer macht moet op gegeven worden, (b) als *kan*, *keeren*, *kind*, *kooren*, *kuyfch*, *klaer*, *knecht*, *krieken*, *klooster*, *knuyft*, *kley*, enz., uytgenomen in de woorden van de vremde Taelen, boven in de gedachte verdeeling der C ten vollen bewe-

(a) Infinitivus. (b) Ziet den Woordenschat van L. Meyer.

zen; ja de **K** is by de Hollanderen, Grieken en Duytschen zoo hoognoedig geacht, en van zulkè kracht, datse boven het gebruyk, als nu daedelyk is bewezen, daer nimmer geene **C** voor stellen; maer schryven *kok, gemak, kruk, ik, lekken, srikken*, en alle andere, het welk wy voor g'heel goed aennemem. Diesvolgens het waer te wenschen, dat een ervaeren en gezaghebbende persoon ondernam den Vlaemsch-Latynschen Woorden-boek te verbeteren, en op een rechtmaetiger voet van Spel-konst dede wandelen, dan zoude deze aanmerkingen meerder kracht op het gemoed der Vlaemingen krygen, en daer door zouden zommige zwaerigheden (die eenige in deze nieuwe, doch niet te min rechtmaetige Voorschryvingen komen te zien) uyt den weg genomen worden, dewyl den gedachten Woorden-schat schier by ieder-een blindelings voor een regelmaet van Spel-konst word gehouden, waeraen de vernuftste Taelkundigen haer ester niet en houden.

Onder de Letteren van Cadmus, die de Grieken omgekeert hebben, om te schryven van flinken na rechten kant, bevond zich ook de Letter **K**, onder eene bezondere gedaente, en onder de benoeming van *kof* oft *kouph*, de Grieken noemden die eerst *koppa*, en daer na *kappa*.

De oude Latynen kennis krygende van dezen wonderen Schryf-vond, hebben de Grieksche Letteren aengenomen; maer sy hebben ten eersten het orden en de benoeming merkelyk verandert, stellende, by voorbeeld, het Grieksche Letter **K** in de derde plaetze, daer de Grieksche *Gamma* stond. Ten tweeden, sy hebben het Letter **K** verandert in de gedaente van **C**, by voorbeeld, *A B C*, behoudende nochtans het zelve bygeluyd van *ke* oft *kappa*. Ten derden, hier by verlooren oft verstenen hebbende het teeken van de Grieksche *Gamma*, sy hebben deze zelve Letter **C** doen dienen, om te geven het geluyd van *gamma* en van *kappa*, het gene eenen grooten misflag baerde in de Spel-konste.

Zommige Letteraeren dit gewaer wordende, hebben tot onderfcheyd het Grieksche Letter **K** wederom genomen, en benoemt *ka*; en dit schryft men toe aen zekeren School-meester, met naeme Silvius, alias Salvinus, (a) andere stellen Salustius. Andere dit niet goedkeuren-

---

(a) Vaernewyck, cap. 39 eerste Boek der alderoudste Geschiedenissen van Asien en Europa.

de, hebben een nieuw teeken uytgedacht voor het geluyd van C *gamma*, op deze wyze en benoeming *ce*, en dit word toegeschreven aen zekeren Letteraer Carbilus.

En nu noch ter tyd, na de konft gesproken, is de eene oft de andere Letter, K oft C, onnoodig, alwaer op deze Letteren volgen moet het zelve geluyd; maer met den val van de Latynsche Tael, is ook vervallen de kracht van de Latynsche C, en alle volken laeten zich binden aen dit misbruyk. Deze zelve Letter hoort men nu geven het geluyd van *k*, en kort daer naer het geluyd van eene scherpe oft dobbel *ff*.

Om dit te verhoeden, hebben wy uytgedacht dezen middel, de Letter K, die overal het zelve geluyd geeft, te stellen op de derde plaetze, A B K, (C) laetende daer noch by tusschen haekjes de Letter C; maer dan verzenden wy dit teeken C tot eene onder de dobbele mede-klinkeren, alwaer het beantwoord aen het scherp geluyd van *ff* oft van *c*, en wy gebruyken maer die Letter C in basterwoorden, en in onze eygen geflacht-naemen, die men niet wel veranderen mag. Eyndelinge zeggen wy, dat de oude Latynen dit Letter ontfangen hebben van de Grieken, en deze door Cadmus hebben dit gekregen van de Pheniciers, die dit hadden van de Cananeyers, die eerst na de verspreydinge der volken het Land Canaan, nu Palestynen, bewoond hebben.

Van het gebruyk van L M N.

Deze dry, benevens F R en S lang, zyn halve stemmaekeren, waer van de eerste genaemt word mannelyk en hard, de tweede vrouwelyk en zacht, verdobbelt zynde: by voorbeeld, *ef-fe*, (de tweede stelden sy ook met *ve*, die van de *f* haeren oorsprong heeft: by voorbeeld, *Wolfven*, *Graefven* enz., nu hedendaegs by ons *Wolfven*, *Graeven*.) *el-le*, de eerste hard, de tweede zacht, *em-me*, hard en zacht, *en-ne*, hard en zacht, *er-re*, hard en zacht. Wy vinden in zommige oude Boeken *Vader*, *Moedere*, *Vader* met de mannelijke *r*, en *Moeder* met de vrouwelyke *r*, die naest by de onde op haer zelve voor *re* uytgesproken wierd; welke spreekwyze noch by die van Gend met de spraeke van Mexico het meest gemeen hebbende, schier met *e* maer al te vele in zommige woorden voor dezen gevolgt wierd. Wy vinden ook *Broeder*, *Zuster*, by andere

Zuftere, het welke ons reden geeft van zulks te gelooven; te meer, vermits vele van ons *stemm'* oft *stem* ftellen voor *ftemme*, *penn'* voor *penne*, alhoewel fy in het fpreken zeggen *ftemme*, *penne*, *zon*, *zonn'* gelyk *zonne*. Wy en vinden in den Letter-fchik maer eene S en R, welke wy meenen in haere dobbele krachten met L, M, N gemeen gebleven te zyn, en zonder onderfcheyd by de oude gebruykt. Wie namaels de kleyne *r* en *s* daer naer hebben bygevoegt, is ons onbekent, (dat naeft Godt hun zy lof) fy dient om algemeen de vrouwelyke *Amp*-ten uyt te drukken: by voorbeeld, *Meefter*, *Meeftierfse*, oft *fze*, by andere *Meeftierfze*, *B.-drukker*, *B.-drukkerfse*, oft *ze*: by voorbeeld, *Boek-drukkerfse* enz. Ziet Hoofdftuk 23.

Andere ftellen ook om te verkorten *Boek-drukkerfs*, laetende nochtans de lefte *s* ftel uytvlieggen: wy durven gegrond zeggen, dat het hier uyt bezonder komt, dat wy hedendaegs zoo weynig *e* ftellen in de vrouwelyke Naemen, die de oude hadden, ja heden noch gevolgt worden by de Dialectici in uytſpraek, alhoewel fy de *e* om kortheyd wille niet en ftellen, *b d* uytſprekende voor *bede*, *g.g.v.n.* voor *gegeven* enz.

Bemerkt dat zekeren nieuwen Schryver eens gepoogt heeft de *ve*, die hy *uwe* noemt, te dringen onder de mannelyke Letteren oft halve Stemmaekeren; welk misbruyk komt waerſchynelyk uyt den A B der meerdere Weſterlingen, ftellende *u* voor *ve*: by voorbeeld, *ef se te*, *u ve we*, waerom wy de zelve achter de *v* laeten ftellen.

Lieven vriend, wat zegt gy nu?

Uve word hier ve en u.

Van de mannelyke *f* is ook gemaekt *c*, welk vele met ons zeggen geene Letter te wezen, dan flechts vervoegt met *b* te zaemen; het gebruyk wilt hier tegen, dat wy haer laeten dienen voor *f* mannelyk in de woorden, die wy met andere Taelen gelyk hebben. Ziet op C.

Van deze en alle andere zullen wy de leeringen voorzichtig maetigen, wel wetende, het welk te beklagen is, dat het gebruyk dikwils meer wilt, dan de reden kait toelaeten. *Multi sunt ſtip.*

Bemerkinge op IS.

Het zoude ſchynen deze S te moeten lang wezen in *is*, dan dit en komt maer alleen, om dat fy ſtaet in het eynde van een woord, en ontfangt eene mannelyke ſterk-

heyd: want de oude stelden *es*, het welk is eene manelyke uyt spraeke. Uyt dit woord *is*, willen eenige de *es*, dat is, de kleyne voor de lange stellen, zeggende, dat den uytgang sterck is op *ce*, en de eerste meer eygen op *ze*. Andere stellen twee *ss*; wy zeggen hier tegen, dat de *ss* beter is: want in den hedendaegschen A B C noyt de groote achter staet, die recht *es se* uytgesproken worden, in *Meeesters*, *Boek-drukkers*, de kleyne in uytgang; *Meestersen*, *Boek-drukkerssen*, de lange voor de korte, gelyk de Duytse *sz*, dat, *sz* oft *fz* enz.

Van het gebruyk der O.

Zommige onervaeren gebruyken wanschikkelyk deze Letter, de eene dubbelen die schier t'allen woorde, waerse de leste Letter der Letter-grepe valt, als in *booven*, *looven*, *booven*, *koomen*, *moogen*, *stoooven* enz., zoo wel als in *brooden*, *dooden*, *doopen*, *loopen*, *gooten*, *loonen*, *noodde*, *roode* enz., alwaer nochtans in d'eerste slag geene dobbelinge gelyk in de leste noodig is. Andere dubbelen die schier nergens; maer schryven *lonen*, *voren*, *rode*, *schonen*, *zo*; het welk onze Tael oneygen is, dewyl die woorden door zulke wyze van schryven haeren rechten klank zonder pranginge niet koncen krygen; dus moet deze met oplettentheyd en bescheydentheyd gedobbelt worden daer het behoort. En om hier eene korte verklaeringe te geven, dient gelet, dat men de O behoort te dubbelen in de regelmaetige werkwoorden, (a) die zonder verandering met O geschreven worden, als *booren*, *stoooren*, *droomen* enz., om datse in alle tyden, persoonen, en werkingen O vereyschen, als ik *doope*, gy *doopt*, hy *doopt*, wy *doopen*, gy-lieden *doopt*, sy-lieden *doopen*, ik *doopte*, ik hebbe *gedoopt*, ik zal *doopen*, gy zult *doopen*, *doopende*, *doopinge* enz.; dewyl daer, nocht in alle diergelyke geene veranderinge gebeurt, gelyk als in *gebogen*, *geboden*, *gebroken*, *komen*, en duyzend andere: want deze hebben in den (b) aenwyzenden tegenwoordigen tyd, *ik buyge*, gy *buygt*, hy *buygt*, *ik gebiede*, *ik breke*, en in den (c) onvolkomen voorleden tyd schryft men, *ik kwam*, gy *kam*, hy *kam* enz. zonder O: diesvolgens moet in deze en diergelyke maer een O geschreven worden, *gezoden*, *gelogen*, *ge-*

(a) Verba. (b) Indicat tempus presens. (c) Preteritum imperfectum.

nomen, en dezen regel heeft weynige uytzonderinge.

Ten tweeden moet de O verdobbelt worden in de (a) toevallige naem-woorden, die met oo geschreven worden in't (b) geenderley geslacht, als *schoon, groot, hoog, boos* enz., schryvende *schoonen, hoogen, boozen, grooten*, en alles wat daer van gemaekt kan worden.

Ten derden, in het (c) meervoud van die (d) zelfstannige naem-woorden, de welke verdobbelinghe hebben in het eenvoudig, (e) als *brood, dood, boom, boot, hoop, hooy-hoop, moor, roos, stoot, slag, toom, zoom* enz., moet men stellen *brooden, dooden, boomen* enz.; maer niet in *geboden, boven, koten, loten*, en meer andere, om dat men niet en schryft *Good, hoof*; maer *Godt, gebod, hof, kot, lot* enz. Die de uytzonderinge willen weten, mogen de Woord-boeken te raede gaen, die wy om kortheyd wille hier achterlaeten.

Van het gebruik der Q.

De onnoodige Q voor de Vlaemsche Taelc hebben wy hier noch willen stellen, niet om dat wy daer in eenigen smaek vinden; maer om haere voorfaenderen te believeu, en om dat de kennis van dit Letter niet ondienstig is, voor de gene, die daer naer de Latynsche oft Fransche Taelc willen leeren: en al is't, dat'er vele van gevoelen zyn deze uyt onze Letter-rol te bannen, nochtans voege die hier by, alleenelyk om dat men die hoognoedig heeft, om de eygen (f) naemen uyt te drukken, als in *Quirinael, Quirinus, questie, querelle*, (g) *quote*, (b) *quadraet*, en vele andere; oft ten waere men die zonde willen schryven gelyk zommige Hollanderen, *Kwirinael, kwestie, kerelle, kote, kwadraet*, het welk volgens ons oordeel boven den eygendom der Spel-konste te vele waer gewaegt, om dat met'er tyd die woorden voor goed Vlaemsch by de onervaeren mogten gehouden worden; derhalven om zulks te verhoeden, mogen sy wel met het brandmerk van hunne bastaerdye op het voorhoofd buyten onze Vlaemsche Taelc staen pronken. Daer-en-boven is het voor niet gepoogt dit teeken uyt de kennisse der Leer-kinderen te willen houden: ja willen wy ons gevoelen recht uyt zeggen? Het zoude eer-

---

(a) Adjectiva. (b) Neutri generis. (c) Plurali. (d) Nomina singulari. (e) Singulari. (f) Nomina propria. (g) Aendeel, (h) Viskant.

der kwaed gedaen zyn dan goed, om dat de Latynsche, en besonderlyk de Fransche Taele, hier zoo gemeyn zynde, zouden die, de welke de kennisse van deze teekenen bezitten, dat voordeel alreede vooren uyt hebben, als sy die Taelen daer naer hun eygen wilden maeken; anders zoude men dit Letter konnen uytdrukken met KW, gelyk in de bovenstaende woorden klaerlyk gezien word.

*Weg, weg gy Fransche q, met uw verduyvelt sinken,
Tot klank g'eet op ons u, die g'uytschynt zonder klinken.*

Op de onze K lasterende Waelen.

*G'acht onze k een Fransche Katt',
Dees wel zuiver lekt haer gat;
Wilt g'uw q zien zonder vlekken,
Gy moogt zelf die zuiver lekken.*

Wie verdwaelen? Waelen. Ziet Daniel Heyns Nederduytsche Dichten.

*Nadere bemerkingen op Q, en waerom
deze, behoudens verlof, wel zoude mo-
gen uyt onze Taeleygene woorden blyven,
en de Letter ka oft ke in haere plaetze
mag staen.*

De K is meer gelyk aen onze Taele: eenige zyn van gevoelen, dat de woorden *kwaedbeyd* hier voortyds zouden hebben gestelt geweest *kaethede* oft *kaedbede*, *kael-lyk*, voor *bayr* oft *geldloos*, (en dit schynt eenigzins overeen te komen met onze spraeke) en dat de Franschen daerom de Q noch zouden uyt spreken, gelyk in de woorden *que*, *qui*, *qualité* enz., als *ke*, *ki*, *kalité*, by de Latynsche *qui*, *quæ*, *quod*, gelyk *kwi*, *kwe*, *kwod*. Eenige noemen hier *ku*, andere *kuve*; het en is niet onbekent, dat de *u* voor *v* gestelt is geweest, *wt* voor *uyt*, alles oneygen: daer-en-boven gemerkt, dat de *u* niet in onze Taele, dan wel in de Fransche Spraeke, voor *w* dient, nocht en behoort te dienen, het gene *q* wilt: want eenen Stemmaeker meer weerd is, dan vier medeklinkeren. Voorders, dat hier uyt groote misbruyken konnen komen in het uyt spreken van deze volgende

woorden, *quylen*, *quelen*, *quellen*; stett *kwylen*, *kwellen*, *kwellen*, en kunnen deze woorden ook genomen worden gelyk Tweeklanken *ue*, *uy* enz. Dat de *K* ons meer eygen is, blykt, dat sy voor een woord zonder gevolge *w* oft *u* kan staen, en noyt de *q* zonder *u*, welken Stemmaeker door haer fynen klank verliest; zoo dat de *k* met *we* meer eygen is dan *q*, die by ons alleen de sterkte van *k* maer ten hoogsten en heeft..

Boven dat de alderoudste geene *q* en hadden, blykt uyt den Letter-schik.

De *q* dan genomen voor *kw* in *kuynen*, *kuylen*, *kuellen*, *kuelen*, maekt een geheel ander woord met *u*, 't en waere men wilde stellen *kuijnen*, *kuijlen*, *kuellen*, *kuellen*; is het *kwe*, zoo en is de *u* niet noodig: dan dit niet zynde, laeten wy die aen haeren uytvinder. Het waer te wenschen het eene *kwe* was, en geenem Stemmaeker zonder vrucht in haeren drem en verteerde, dan zouden wy haer met zulke groote eere trachten te behouden, als wy nu genoodzaekt zyn de zelve met schande te verbannen. Zy is ook ten onrechte gedrongen in de Duytsche Letteren.

Met verlof van het gebruik.

Zegt ons, wat naem de q gy geeft,

Als sy nogt kwe nogt k en heeft?

Is't ku, hoe wilt sy komen vooren

In quamen? Ku, gy zyt verlooren.

Wel verstaende in onze Tael eygene woorden.

Us, a, um, [dit zegt men u]

Zyn Latyn, daerom niet q.

Bemerkinge.

Het kan ook zyn, dat men in deze Landen eerder met *qu* als met *kwe* heeft geschreven; maer wy weten, dat *k* en *w* voor de *qu* geweest hebben. Wy oordeelen *kw* meer eygen aen onze Tael: want in *ua* en kan de *u* maer zyn gelyk eene *w*, eenklankig op *a*, gelyk *wa*, waer voor *k* komt *kwa*. Ziet hier van Vaernewyk.

Van het gebruik der S.

De *S*, die haer geluyd heeft zeer na-by als de *C*, dient gestelt daer sy hard moet uytgesproken wor-

den voor een [w] klinker, als in *beseffen*, gevoelen, *seffens*, te gelyk, *bloeyfel*, bloeyinge, *berfenen*, breyn, *schboeyfel*, binneschanse, *sukkelen*, kwelen, *fyker*, broodfuyker, *somme*, hoofdsomme, *steunfok*, leuninge, *suffen van ouderdom*, kinds worden, en andere; ook voor allen mede-klinker, behalvens voor W, alwaer een [b] Z moet gebruykt worden. Ziet hier van op de Letter Z.

Eene tweede kleynе vrouwelyke s, is dienftig gestelt in de bezittende [c] voor-naem *syn*, met alles wat daer af komt, als *syn huys*, *synen Vader*, *syne Zuflere*, *sylieden*, om deze te onderscheyden van *zyn*, [d] werkwoord, als *fy zyn daer* enz.

Van het gebruyk der T.

Deze houd by ons altyd haer zelve en rechten klank: want wanneer sy het gelyd der C heeft ofte vereyscht, dan zyn't altyd uytheemsche woorden, vervolgens onachtelingen der Nederduytsche Tael, als zyn deze,

Abondantie,	Overvloed.
Abfentie,	Afwezen enz.
Benedictie,	Gebenedyding, Zegen.
Blamatie,	Eer-rooving, enz.
Canonisatie,	Heyliging.
Captieux,	Grypachtig enz.
Declinatie,	Buyging.
Demolitie,	Uytroeying.
Elegantie,	Aertigheyd.
Finantie,	Inkomst, Schat.
Gradiatie,	Trap-opklimminge.
Hesitatie,	Twyffeling.
Imputatie.	Wytinge.
Lamentatie.	Wee-klagt, gekerm.
Malitie.	Boosheyd.
Negotie.	Handeling.
Obedientie.	Gehoorzaamheyd.
Patient.	Lyder, Zieken enz.

Deze, en schier ontelbaere vele andere, zyn wel de meest-gebruykte, tot gemak der eygen Tael-beminnende Nederlanderen, alhier maer ten kleenen deele gestelt, de welke zomwylen onvoorzien zynde van bekwaeme Boeken, en zoodanige vremde woorden ontmoetende,

(a) Vocales. (b) Ziet in den lefgenoemden Woorden-schat.
(c) Prou. posses. (d) Verbum.

haere Nederduytsche bediedenis niet en weten, hoewel wy betuygen, dat'er op vele uytheemfche woorden, boven de daer nevens geftelde vertaelingen, wel veeltids dry, vier, ja vyf, kortheydshalven, zyn achtergelaeten, de welke den yverigen Lezer kan vinden met de andere (a) wanfchepzels onzer Tael in den nu meermaels genoemden Woorden-fchat van L. Meyer; welke verrotte litmaeten door den gedachten Schryver nauwkeuriglyk zyn aangewezen.

Van het gebruyk der U en V.

In voorige tyden fchreef men deze twee Letteren geheel wanfchikkelyk door elkanderen zonder eenig gemak; maer worden nu beter gebruykt: want men placht (het gene nu noch zommige navolgen) altyd een U in het midden der woorden te ftellen, 'tzy die klinker oft mede-klinker luyde, als *leuen, gauen, ouer, zeuen*, en alle andere, ende de V plaetften fy altyd, zonder onderfcheyd, in het begin, gelyk voor *vve, vyl, vyt, vre, vws*; maer dat dit zonder grond gebrekkig is, blykt hier uyt, dewyl deze niet en zullen kunnen onderfcheyden *ure, van vré, u-lieden, van vlieden, uyl, van vyl, vyt, van vyt, deure, van devre*, en noch andere: wantfe deze altyd met twee gelyke fchryven, als

Vre, Dry uren, Vré, Peys, vrede.
V-lieden, U-lieden dienaer, en Vlieden. Zonde vlieden.

Hier uyt is licht te begrypen, dat deze wyze van fchryven verwerring baert, en niet onderfcheydelyk genoeg is; maer de U gebruykende daerfe klinker luyd, als in *uyt, ure, u-lieden, deure, beurze, uyl, luyzen*, en diergelyke, en de V oft *ve* voor mede-klinker, als in *van, vré, vuyt, vyl, leven, geven, blyven, boeven*, enz., dan kan men ieder woord beter onderfcheyden, en fyne bedieniffe bevatten. Dit nu meeft by alle Drukkers, en by die eenigzins de Letter-konft rechtelyk handhaven, ftiptelyk onderhouden zynde, toont het recht gebruyk dezer twee verfcheyde Letteren, en hun gemak diefe bybrengen; anders waer d'een oft d'ander onnut, ofte ten minften zonder voordeel van ons gebruykt, dewyl wy zelfs hier wel willen bekenen, dat zommige onnoozele kinderen by geval de oorzaak hebben gegeven tot onze aanmerkingen en verbeteringen: want zoo wy in het eerfte onzer School-bedieningen aen deze jongskens een

(a) Monfters.

woord deden opspellen, alwaer een V in kwam, die wy door oud misbruyk (niet anders van jongs af onderwezen zynde) ook *u*, *voor-u* oft *enkel-u* noemden, en dan zoo voort leerden, hebben de kinderen, door de natuur gedreven, zonder opletten deze Letter genaemt *ve*; waer op wy vragden: waer sy het zoo genaemt Letter in den A B vonden? Dus stonden sy en zien, niet wetende wat antwoorden; maer wy de zaeke dieper inziende, zeyden overluyd; dat sy groot gelyk hadden, en dat deze Letter met recht aldus moest genoemt worden: reden waerom wy in achterdenken geraekt zyn, de geheele Letter-rol overloopen hebben, en ondervonden dat even het zelve gebrek onder de gelyke misbenaeming van G, H, J en W.

Van het gebruik der W.

Naer dat wy hier vooren klaerlyk hebben aengetoont de gemeyne misnoeming van deze Letter, zyn wy gekomen tot de verklaering van haere hoognoodigheyd, en jonstige medehulpe tot verryking van onze Moeder-Taele, als de zelve doende roemzuchtig uytfschynen; ja zelfs in de dry geslachten, *uwen*, *uwe*, *uw*: by voorbeeld, *uwen Vader*, *uwe Moeder*, *uw Kind*; het eerste mannelyk, het tweede vrouwelyk, en het derde onzydig: en niet gelyk zommige onverstandige schryven, *uw Vader*, *uw Moeder*, *uw Kind*; en noch andere meer ezelgeestig, *u Vader*, *u Moeder*, *u Kind*, voor *votre Pere*, *votre Mere*, *votre Enfant*, gelyk *toi Pere*, *toi Mere*, *toi Enfant*. Het welk wy zouden moeten met armoede gedooft hebben, 'ten waere deze Letter ons haere behulpzaeme kracht ter verbetering goedjonstig hadde medegedeelt; diesvolgens wy de zelve wel meynen te gebruiken in *Vrouwe*, *schouwe*, *dauw*, *water*, *wonder*, *weerdig*, *waerachtig*, *werk* enz.; alsmede tot onderscheyd van't

Bout,	Daer men mede schiet,	en	Bouwt,	Hy bouwt een huys.
Stout,	Onbeschaemt,		Stouwt,	Aendryft, aendryven &c.

Bemerkt,

Dat zommige stellen *schouwen*, voor *vluchten*, (vlieden) het welk wy tegenspreken: by voorbeeld, Joseph nemende het Kind en syne Moeder, *schouwden* naer

Egypten; wie zal door dit woord *schouwen naer Egypten* het woord *vluchten* verstaen?

Van het gebruyk der X.

Voor de *ex* oft *ix* word by ons *ks* oft *kse* gestelt.

*Dees ex mag met de q wel gaen,
S'heeft ook al 't zelve kwaed gedaen;
Men ziet haer dag'lyks, t'elks misnoegen,
In 't Rykx-gebied voor s zelf voegen.*

Daer X mag, ja moet gebruykt worden.

*Sy Xenocrates en Xantippe
Met Xantes vasthoud by de stippe,
En Xerxes, ook in Saxon-land, (a)
Daer d'ex eerst scheen in afs' verbrand,
Beboud sy weder d'overband.*

Gelyk sy ook doet in woorden en naemen van andere Taelen komende, als *Xaintonge*, *exerceren*; ja is self dienstig by ons als *hex* gekent, om haer buyten de Nederduytsche Deure te houden, op dat sy onze lieve Moeder-Taaie niet betoovere.

Dienende dit tot onwederleggelyk bewys, dat wy deze Lettèr even als de *q* by ons onnoodig hebben, en diesvolgens de zelve straffe weerdig, als wezende d'oorzaeke van vele misbruyken in alle woorden, die eygen zyn aen onze Taaie, waer in sy onbeschoft na de Grieksche opkomfte is gebruykt geweest tot den dag van heden voor *S*; welke wy, als eenen algemeynen grond-regel, overal in haere plaetze darven stellen: by voorbeeld,

Dagelykx,		Dagelyks.
Des gelukx,		Des geluks.
Elkx,		Elks.
Rykx-gebied,	beter	Ryks-gebied.
Brokxgewyze,		Broks.
Stukxgewyze,		Stuks.
Spreekxgewyze,		Spreeksgewyze enz.

Indrukkig Reden-beeld.

Sprekende van eene zaeke, naem enz., in het (b) voortbrengende eenvoud, men het zelve algemeyn uyt-

(a) Eertyds schreef men *Sassen-land*. (b) Genitivo singulari.

drukt met S, als *des Vaders*, van den Vader, *des Zoons*, van den Zoon, *des Kinds*, *des Moeders*, *des Dochters* enz., het welke is van het Kind, van de Moeder, van de Dochter; gevolgentlyk stellen wy met S *des geluks*, van 'tgeluk, *dagelyks* oft *dagelyks-brood*, het brood van dezen dag, *elks recht*, het recht van elk, *des Ryks*, van het Ryk, *stuksgewys*, de gedaente van een stuk enz.

Toewoord:

Flux, beter, *vlugs* oft *rafch*.

Bemerkt voorder, Tael-lievende, deze Taelgrondige verdeeling van het toegevoegt woord *dagelyks*, tot goedkeuring van het voorzeyde, *den dagelykschen bandel*, *de dagelyksche bandelinge*, *het dagelyks gebruik*: wat belangt hier de X in onze Tael? Ex-i-ab-ea.

Bemerkinge op de woorden Sinxen, Phenix, Hexe, Blixem, enz. tot verbanninge van de X.

Sinxen is een Gaulois oft Walsch woord, beteekent vyf zinnen, by hun *cinq sens*: de Latynen stellen *Pentecostes*, dat zyn vyf ribben, hebbende het woord *pente* van het Grieksch vyf, door welke ribben wy *krachten* verstaen ofte *leden*. Onze voor-Vaderen hebben het eerst gestelt *Pinxter-tyd*, na het oud woord *peynzen* oft *peyns-tyd*, zommige meynen *pinken*, *pinksterren*, die als vuurige tongen over de Apostelen daelden; en daerom zeggen wy den Feestdag van *Pinksterren* en *Sterr'oogen*, andere *Peyns-zin*, gelyk iet met de zinnen opmerken.

Het dunkt ons onder de verbeteringe van de alleen Heylige Roomsche Kerke, aen welkers oordeel wy ons, benevens alle onze stellingen, ootmoedelyk onderwerpen, dat wy het eygentlyk behooren te noemen *het Geestelyk vyfzinnig Hoog-tyd . . . . accende Lumen sensibus*.

Paesschen komt van *Phase*, Doorgang, *Transitus Domini*. *Kers-nacht* komt van *Kerst* oft *Christi-nacht* enz.

Phenix is een woord, dat wy met andere gemeyn hebben; zommige willen van *Phenicus*, roodverwig: men mag het schryven *Phoeniks*.

Hexe komt van 't Grieksch *Ecatombe*, by de Latynen *Heccatombe*, opdraeginge van valsche Heydensche Giften; (a) opdraegster der zelve, by ons *Toovenerisse*, *Heydinne*, *Egyptenerisse*, *Aggripine*, *Helsche Kolle*, *Vergifterisse*, *Waersegster*, *Ekster* oft *Pakstere*, *Pica*.

Blixem komt van *geblik*, iet, dat wederlicht, by de Franschen *Eclair*, *Wederlicht*; daerom mag men schryven *Bliksem*.

*Dees ex ons levert drollig spel,
Van veel lang vruchteloos bezworen,
Godts Geest sterkt ons vyf zinnen wel,
Het gaet nu beter dan te vooren.*

*'t Gebruyk zal kyven,
De reden beklyven.*

Korte onderrichtinge eeniger Grieksche Naemen, die dikwils, de Nederduytsche in het lezen voorkomende, kwaelyk uytgesproken worden.

Het is by vele onzer Scholieren schier een algemeyn misbruik eenige mede-klinkeren te willen uyt spreken op zich zelve, zonder het (tot dies hoognoedig) behulp van stemmaekeren oft klinkeren, grootelyks strydende tegen alle Letterkrachten; vermits (gelyk hier vooren aengetoont) geen mede-klinker den mond kan uytvliegen, 'ten zy door den adem, die den klank en geluyd maekt:

*Door verdeelde Letter-grepen
Word den Leerling best geslepen.*

Eengrepige.

Czar, als of het was *Sjar*, als wezende een Grieksch woord, en niet *Cæsar*, 'ten zy het staet in't Latyn: by voorbeeld, *Cæsar* oft *Imperator*, *Keyzer*, *Psalm*, als of het was *Salm*.

Tweegrepige.

*Pfalter,
Xerxes,*

*Ptife.
Xantes.*

(a) *Metamorp.* Ovid. *Heccate* vel *Hecate*.

*Drygrepige.**Viergrepige.*

Czarinne,	Xantippe,	Pfalterion,	Ptolomeus.
Ptizane,	Xenophon,	Xenocrates,	Xaverius.

*'t Is een slecht geleerden man,
Die een Tael maer lezen kan.*

Van het gebruik der Y. (a)

De Y moet met recht gestelt worden onder de Stemmaekeren oft Klinkeren, aengezien de zelve overal zich uytspreekt zonder behulp van ander klinker, weynig meer open als II; van welke bezondere goede uytpraek het Land van Waes de eere toekomt, en niet aen Brabant, zoo vele verkeerde willen; zoo dat wy onwederleggelyk hebben zes Stemmaekeren oft Klinkeren: by voorbeeld, *wy zyn daer*, en niet *wy zien daer* oft *wi zin* enz.

Noodige bemerkingen op Y. (a)

Vele West-Vlaemingen (alhoewel sy wel geoeffent zyn in de Spel-konfte) zouden dit Letter op vele, doch noodige plaetzen, wel willen wegworpen ofte uytbannen, om reden dat sy, volgens den aerd van hunne Tael, die niet noodig schynen te hebben, het gene eenen grooten en onverdraegelyken mislag is: want al is't, volgens hun zeggen, *dat Y, procederende in d'Universteit van Loven, jegens I haer proces zoude verloren hebben*, dit en kan maer dienen in zommige Letter-grepen, en besonderlyk in *heid* ofte wel naer *u*, in *uit*, *uil* enz. Eenen welgeoeffenden in de Nederduytsche Spel-konfte moet niet alleen iet op het papier stellen oft schryven voor syn eygen Landstreke, alwaer men dusdanig spreekt; maer moet dit doen voor alle de Landen, alwaer de zelve Tael gesproken word: en zoo doende, zoude het niet konnen passeren voor eene Tael, dan alleenelyk voor eene *Patois* ofte eygen Land-spraeke, en zoude men wel mogen, niet alleen van Stad tot Stad, ja van Dorp tot Dorp verscheydelyk schryven en drukken, het gene ontegenseggelyk geschieden mag; maer moet *universeel* ofte alge-

(a) Vincent wilt, dat Pithagoras uyt Samo vond de Grieksche Y, beteekenende twee wegen, tot deugd en ondeugd, alsook des menschens leven. Ibid.

meyn wezen: want, by voorbeeld, de Franschen, Spanjaerden ofte andere, al is't dat hunne Spraeke van plaetze tot plaetze verschillig uytgesproken word, nochtans in het schryven zoo welals in den druk is het al een en de zelve Spel-konste oft *Ortographie* hun gansche Land door; en op diergelyke maniere moet onze Nederduytsche Tael ook niet voor Vlaenderen alleen, maer voor alle de gene, die de zelve spreken oft gebruyken, gedrukt en geschreven worden.

Aldernoodigste bemerkingen op Y.

Vele dan van de eerstgenoemde Landstreke beginnen hun zoo verre te verftouten, niet alleen van te schryven, maer zelfs te drukken *Brauwerye, Bakkerie, Brasserie, Stokerie, booverdie* enz. met een I, in plaetze van Y, het gene een onverdraegelyk misbruyk is, grootelyks frydig tegen den grond onzer Tael, en bezonder tegen de aloudheyd der zelve; maer moet noodzaekelyk gestelt worden *Brauwerye, Bakkerye, Brasserye, Stokerye* enz., om dat men aldus in alle die Landstreken zoo komt te schryven en te drukken, alwaer sy die uytspreken *Brauwerye-je, Bakkerie-je, Brasserie-je, Stokerie-je* enz.; ook moet men wel opletten, dat in alle eygen Geslacht-naemen (alwaer die van ouds in gebruyk is geweest) die niet en mag achtergelaeten worden, om alle mislaegen te myden, die'er zouden kunnen voorenvallen.

Nu is noch overig te zeggen, dat de woorden, die uytgaen in *heid*, als *hoogheid, zwaerigheid, gierigheid* enz., aldus mogen geschreven worden, om het gebruyk niet te betwisten, al is't nochtans, dat men in het begin der Nederduytsche Tael geschreven en gesproken heeft *hoog-iet, zwaerig-iet, gierig-iet* enz.; al of sy wilden zeggen *iet* dat *zwaer* is, *iet* dat *hoog* is, *iet* dat *gierig* is enz. De *b* is door misbruyk, en om de Letter-greep meerder kracht te geven, daer bygevoegt.

Van het gebruyk der Z, by de oude kleyne s.

Wat nu belangt de *Z*, die heeft benevens haere rechte uytpraek eene zeer zoete kracht, die grootelyks dient tot verrykinge en optooyinge onzer Tael, alhoewel vele deze jammerlyk misbruyken, zoo in benoeminge als stelling; welk dwaes gebruyk, (by hun) zoo de rechte reden wilt, even gelyk het onkruid de terwe komt te onderdrukken.

Alvooren dat de *Ze* was uytgevonden, hadden de oude de kleyne *s* voor *ze*, die wy ook dikwils in het eynde van een wortel-woord gebruyken, en *ze* van vooren aen de woorden in haere plaetze. Ziet hier de zoete onderscheydene kracht van de *ze*.

Als *ziele*, en niet *siele*: want de lange *f* is van kracht by-na gelyk *c* voor de Fransche. Hier komt het onderscheyd in de navolgende woorden:

Zoet,	Soet.	Zegt,	Segt.
Zout,	Sout.	Zin,	Sin.
Zoud,	Soud.	Zien,	Sien.
Ziet, en niet	Siet.	Zaeken, en niet	Saeken.
Zeeren,	Seeren.	Zeden,	Seden.
Zacht,	Sacht.	Zop,	Sop eenigs dings.

En algemeyn staet *Z* voor *W*, als *zwaer*, *zweet*, *zwygen*, *zwymeling*, *zwak*, *zwieren*, *zweeren*, *zwaenen* enz.

Bemerkt, dat men de naemen van menschen, steden, boomen enz., die wy met andere Taelen gemeen hebben, mag schryven met *C* van vooren, achtervolgende de leeringe daer van op *C* bescheydelyk gegeven, als zyn *Ceder-boomen*, *Constantinopelen*, *Celder*, *Citroenen*, *Catbalonien* enz.

Ook *Konstantinopelen*, *Katbalonien* enz., volgens de Grieksche, die in alle die woorden de Letter *K*. behouden hebben.

V I. H O O F D S T U K ,

Beknoptelyk behelzende de Letter-rykheyd onzer Tael.

ALzoo ons voornemen is kort en bondig aen te toonen de gronden onzer Nederduytsche Tael, zoo hebben wy alhier niet kunnen palaeten desselfs oorspronkelijke Letter-rykheyd in eygen uytspreeke, waer in sy alle andere Taelen verre overtreft, den onzydigen Lezer te laeten opmerken.

Alzoo alle de mede-klinkeren in de zelve op haer eygen geluyd zyn uytgaende, tot dies geholpen van eenen zoo voor als navolgenden stemmaeker.

In Litteris praesignatur.

A	B	C	D	E	F	
Na.	Be oftbede.	Steltfe.	Doode.	Vrede.	Hef.	
Dra.	Beten.	Ceder.	Snoode.	Mede.	Effen.	
Spa.	Betet.	Cecilia.	Stede.	Zeden.	Treffen.	
G	H	I	K	L	M	
Eenige.	Ah.	Die.	Kamer.	Spel.	Stem.	
Geven.		Wie.	Kael.	Hel.	Brem.	
Gedaen.		Bie.	Kan.	Gekwel.	Hem.	
N	O	P	Kw	R	S	
En.	Open.	Hope.	^{loco q} Kwelen.	Meefter.	Les.	
Den.	Oven.	Pekel.	Kwezele.	Verr'.	Fles.	
Beken.	Stoven.	Peper.	Kween.	Sterr'.	Beffem.	
T	U	V	W	Ks	Y	Z
Thé.	U.	Duyve.	Weduwe.	^{loco κ} Schrik.	Hy.	Wyze.
Te.	Nu.	Vele.	Wezen.	Ik schrikfe.	By.	Zeden.
	Uwe.	Veder.	Weten.		My.	Zeker.

*Dit gevoelen gaet hier zeker,
Mits ons elke Letter styft:
Wie zoo dwaezen tegenfpreker,
Die de reden zelf bekyft?*

Gelyk wy hier fpreken van de Letter-rykheyd onzer Taele, dient hier bygevoegt haere Woord-rykheyd met de Duytschen, die andere Taelen oft Spraeken niet en hebben, dan aen hun woord in de veranderinge der tyden, waer van het bezonderfte is *zullen*, met alle het gene daer van gemaekt word, *ik zal gaen, gy zult gaen, by zal gaen, wy-lieden zullen gaen, ik zoude gaen oft zoud gaen, wy zouden gaen* enz.

By voorbeeld, *zult gy gaen? Ik zal:* het welke geene andere dan die bekennen moeten recht van ons te zyn, en konnen zeggen in zuyver eygen woord, dan wel in enkele beteekeninge met byvoeg van het woord *gaen* enz. te erhaelen in onze Taele van onbeleefde naergaepige zoude konnen genomen worden, wanneer daer geen gevolg en is: by voorbeeld, *zult gy gaen? Ja, oft ik zal, en niet ik zal gaen, ja ik zal gaen. Zult gy fpreken? Ja, oft ik zal, en niet ik zal fpreken: want zult gy fpreken,*

beantwoord wordende, *ik zal spreken*, is by de wel-opgevoede aenftootelyk; dan wel, *ik zal beboudens U-E. wel-nemen, met U-E. verlof, zoo 't U-E. belieft*, ofte wel, *belieft het U-E. enz.* Nu zult gy, sprekende van iet dat te vooren beteekent is, *ja ik zal enz.*, en hier aen zullen wy onze oprechte mede-erfgenaemen kennen, gelyk eertyds de uytheemsche gekent wierden aen de uyt-spraeke van het woord *Schiboletb.*

*Die in syn spraek dees noot kan kraeken,
En syn Gestachten goed kan maeken,
Recht in ons Tael syn oorsprong vind,
Hy deelen mag voor kinds kinds kind.*

V I I. H O O F D S T U K ,

Waer in voorgesteld worden eenige woorden byna van gelyke uyt-spraeke, en nochtans van beteekeninge grootelyks verschillende.

*Dees woorden zal men hier vereeren
Aen die ons Tael willen leeren;
Bekwaem ook voor ons altemael
Tot 't leeren van een ander Tael.*

A

Akker,	Land.
Ael,	Paling.
Aekere,	Water-eemer.
Aen my,	Den Haen.
Aken, Stad,	Haeken, daer men iet aenhangt.
Ader,	Bloed-ader.
Adder,	Vergiftige Beeste, hy hadd'er geweest.
Als ik,	Mynen hals.
Al,	Al oft alle, Halle, oft Vleesch-Halle.
Aes, het aes, beter, Voedzel, Haes, die loopt, Aes, oft Aes Graenwicht.	

De Duytschen schryven Gran, en eene once twee Loot, by hun zwey Loot.

B

Baes,	Meeſter, 't zy Metſer oft Timmerman enz.
Baez,	zeker Viſch.
Bagyne,	zeker Muſken, Beggyne komt van Begga.
Baert,	Voortbrengt oft b'hayrd, <i>la barbe chevelue</i> .
B'aerd,	met aerde bedekt.
Beleeft, civil,	Beleeft, beleven, menſch, die lang leeft.
Been,	daer men op gaet, een beender oft gebeent.

Bemerkt,

Dat zommige ſchryven, *hy is wel gebeent*, welke ſpreekwyze niet goed en is in de zelfſtandige naemen, en buyten onzen Tael-ſchik: by voorbeeld, *hy is wel gevadert, gemoedert* enz.; dan wel in de (a) byvoegzelen ſchryft voor het eerſte, *hy heeft eenen goeden vader, moeder*, en gevolgentlyk ook, *hy heeft goede oft dikke beenen*.

Bid,	oft Bidd', bied my zoo vele.
Boort,	Boort dat gat, b'hoort, beter behoort, Boord aen eenen hoed.
Beer,	Verken, Beer (Ours)
Bouwden,	Sy bouwden een huys, b'houwden oft behouwlykten zoon.
Beken,	Waterloopen, bekenn'.
Bekwaemen,	Wy bekwamen iet, bekwaemen man.
Bejaegen,	Iet jaegen, behaegen, vermaek ſcheppen.
Bot,	Onſcherp, iet dat onſnel is, Botte zeker Viſch.
Blom,	Blom van 't meel, Bloeme in eenen Hof.
Breed,	Breedde, b'reede, beter bereede.
Bezien,	Iet bezien, Beziën.
Blek,	Luyſter, Blik, wit yzer enz.
C	Choor-Deken, hoog-Geestelyk Ampt, Koordeken een Zeelken.
D	
Dauw,	Mey-dauw, douw, Stoot.
Den,	Gelyk den Heere, Denn' oft Dennen-boom.
Doch evenwel,	Dogg' oft Dogge, zeker Hondſ-geſlachte.
Drong,	Hy Drong hem dood, dronk hy dronk wyn.
D'oogen,	Beter de Oogen, doogen, gedoogen.
Dunken,	Meynen, denken, peyzen, <i>cogitare</i> .

E

Echt,	Echt-verbond, Hecht van het Mes.
Effen,	Gelyk heffen, opheffen.
Embden,	Stad, Hemden, die men draegt, oft Hembd'.
Eer,	Alvooren, Heer van een Land.
Eer,	Beter eere, (honor) iemant eeren, (estimeren) gelyk eer ik die eere van dien Heer genoten hadde.
Ey,	Hoender-Ey, hy, Heyde, op d'Heyde, heyen.
Hey,	Beter Heye, Werk-tuyg, Stamp-tuyg, Stamp-hout.
Elle,	Om te meten, Helle, plaetze der verdoemde.
Hellen,	Nederwaerts daelen, afwyken.
Elzen,	Hout, Elffen, daer men mede steekt.
Elft,	Elft, Visch, helft oft halfde deel.
En,	Gy <i>en</i> zult, hen-lieden, Hen.
Ende,	Vader <i>ende</i> Moeder, eynde van eenig ding.

Bemerkt,

Dat vele schryven eene *Eynde* voor eenen Vogel, het gene moet wezen *Hinde* oft *Indie-Vogel*, vermits de zelve alhier uyt Indiën gekomen zyn.

Eerst,	Voor al, heerscht, die heerschap heeft over het Ryk.
Erft,	Hy erft veel goed, Herft, den derden tyd van het Jaer.
Ebbe,	Afsloop van het water, hebb' oft hebbe.
Effen,	Iet effen maeken, heffen, opheffen.
Even,	Gelyk, even-naer, Heven, daer men mede bakt.
Even,	Beter Evene, zeker Aerd-gewas, gelyk Haver.

G

Gans,	Beter Ganze-Vogel, ganfch, geheel.
Gat,	Hol, g'had, beter gehad.
Gad,	Broeder van Joseph.
Geven,	Iet geven, g'heven, geheven, opgeheven.
Gaet,	Gaet van my, g'haet, gehaet, benyd.
Gebod Godts,	Gebot, iet onfnel gemaekt, opbotten, erfgeftooten, wedergeftooten.
Gebood,	Gaeren oft Vlas booten, gebood, beval.

Geflacht,	Voortkomfte, geflagt, met eenen flag geflagen.
Gefchud,	Gebeeft, gefchut, dat fchiet.
G'oord,	Die ooren heeft, g'hoort, beter gehoord, ik heb 't gehoord.
Gefamt,	Iet dat eenen Stam heeft, geftampt met eenen ftamper.
Groote,	Groote menfchen, grootte, oft grootheyd der menfchen enz.
Gulde,	Oft vergulde dingen, g'hulde oft gehulde, Gilde, kwift-goed, verkwifter,
H	
Hooren,	Iet hooren, ooren, de ooren.
Hoorn,	Den Hoorn des beefts, Hoirs oft Hoirs in het Sterfhuys.
Hard, ftyf,	Hart-beefte, Hert van den mensch, Erwte oft Erwete.
Hoog,	Iet dat hoog is, Oog, beter Ooge, daer men mede ziet.
Hardnekkig,	Hard van nek, hertnekkig, komt van herden nek, onbuygzaam.
Haer,	Aen haer, hayr van 't hoofd.
Huyd,	De huyd eens beefts, uyt, buyten uyt.
I	
In,	Binnen-in, Hinn' beter Hinné, die Eye- ren legt.
Ik,	Ik ben, hik, den hik oft fnik.
Iek,	De Maeten teekenen, vele fchryven, iet- ken oft iet teekenen, ykken.
Inkt,	Om te fchryven, in't potjen oft pottéken.
Int,	Inte, by ons meeft Ente oft Griffie.
K	
Kan,	Hy kan, kann', beter kanne.
Kryd,	Daer men mede fchryft, bekryt, kryt, het kryt, het weent.
Katt',	Beter Katte, 'k had, beter ik hadde.
'k At,	Ik at, ik ette, komt van eten.
Koffer,	Den Koffer, en koff'er niet op.
Kael,	Hayr oft geld-loos, 'k hael, ik hael.
Kift,	Kifte, koffer, kiest.
Kwift,	Kwift, verkwift, 'k wift, ik wift.
Kool,	Beter koole, koól, beter kole.

Want de vrouwelyke woorden behooren uyt te gaen in e.

	L	
Laet,		Laet ons gaen, laed den Kemel, 'tis laet oft spaede.
Licht,		Onzwaer, ligt, ligt daer neder.
Leeft,		Leezt dien Boek, Leeft, Schoen-Leeft.
Loffen,		Los maeken, Lochfen, Gediert.
Lot,		Een Lot-briefken, Loth, eenen man.
Leep,		Leep-ooginge, Leeuw-pooginge, het poogen van den Leeuw.
Lyden, <i>pasi</i> ,		Leyden, leeden, iemant voorts-leeden.
Lied,		Liedeken, beter gezang, liet, hy liet het.
Lessen,		Lessen geven, Lesschen den dorst, den dorst blusschen.
	M	
My,		Aen my, Mey, de vyfde maend des Jaers.
Maent,		Hy maent my, Maend des Jaers.
Mild,		Die veel geeft, Milt, Milte, innerlyk deel.
Maer,		Maer, maeré, beter maere, onzeker tyding.
	N	
Naeden vast,		Aen een genaed, los naeyen, gedriegt, dat geen en is.
Namen, <i>Stad</i> ,		Wy naemen, Naemen van menschen oft Beesten.
Naem, <i>nomen</i> ,		Hy nam, hy nam synen stok in d'hand.
Naer, achter.		Na oft volgende, na huys, tot t'huys.
Nog, komt van negeen.		Nog 't een nog 't ander, noch een gevolg van iet als noch meer enz.
	O	
Of, zoo niet,		Oftgy, oft ik, Hof, eenen Hof oft Hove.
Oven,		Oven, daer men in bakt.
Open,		Iet open doen, hopen, wy hopen.
Oyt,		Wie oyt, Hooyt, het Hooy in de Meerfschen.
Ons,		Oft onze, honds, iet dat van den Hond is.
Ons,		Aen ons, onze oft once, het elfde deel eens genees-Heer gewicht, in oude tyden gebruykelyk.
	P	
Palingen,		Visschen, Paelingen van Landen, Land-pael.
Plechtig,		Gelyk Scheepsvoorste, plegtig komt af van pleginge van iet groots: by voorb., plegtigen Intrede des Konings enz.
Plicht,		Schuld-plichtig, verbonden.

R

Raepen,	Veld-vruchten, raepen, iet opnemen.
Rat,	Beter Ratte, Rad, daer men iemant op radebraekt.
Reyn,	Zuyver, Reyen der Timmer-lieden, beter Voet-maete.
Rafch,	Vlytig, ras, den aerd, geflacht.
Rot, <i>pourri</i> ,	Rote, bende volks.

S

Schat,	Goed, fchaed, beter fchaede,
Schynt,	Hetschynt zoo te wezen, de Maene fchynt.
Schend,	Iet schenden.
Schryd,	Te peerde fchryden, fchreyd, weent, klaegt.
Sy,	Sprekende van eene Vrouwe, zy, dat het zoo zy.
Zy, Zyge,	Daer men iet door zygt, gelyk melk, water, enz.
Seer, seer bem.,	Zeer, beter zeere, als Konings-zeere enz.
Stil,	Blyft ftil, Stile, Ambacht, oft Handgebruyk.
Stout,	Onbefchaemt, ftouwt hem voordr.
S'at,	Sy at, zat, ik zat, fat, verzaed, komt van fatis.

T

Te,	Te zien, Thé, drink-nat.
-----	--------------------------

Bemerkt,

Dat vele willen hebben eenen derden *te*, om uyt te drukken iet buytenfpoorigs, als *te bitter*, *te zoet* enz., het welke wy ontkennen, als uyt zich zelve daer toe te weynig macht hebbende; maer moet gefelt worden *al te groot*, *al te kleyn*, *al te gierig* enz.

't Is,	'tis t'aenmerken, het is te aenmerken.
't Ziet,	't ziet hier naer, 'tkind ziet hier naer.

V

Veld,	Een Veld, Akker, velt hem neder.
Vercieren,	Beter verfraeyen, verzieren, iets valsche-lyk uytvinden.
Vylt,	Vylt dat af, veylt, verkoopt.
Vielen,	Sy vielen, villen ofte het huyl afdoen.
Voet,	Voet des menfch, voed, voed myne lam-meren.

Vier,	Getal, vuer, dat brand.
Vifs' oft Fisse,	Vifch, die zwemt, vis oft vies; afkeerig. zeker gediert.
Vroed,	Wys, verftandig, vroet, eenen Mol die vroet.
Vorft,	Eenen Heer, voorft' oft voorfte, dat voo- ren is.

Wat aengaet het woord *Vorft*, (koude) het welk eenige nieuwgezinde en ongeoeffende willen nemen voor een derde verſchil, zeggen wy, dat het is gelyk aen dat van Heer, als wezende *vries-Heer*: tot bewys, wy en zeggen niet het vorft; maer wel het vrieft oft vriest, met de kleyne s.

*Nu het vriezen is gedaen,
Komen weder Vlooyen aen.*

Vloeyen,	Oft vloedden, Vlooyen.
Ur, Stad in Chaldeen,	Ure van den dag, huere, die iemant maekt.
Uylen,	Nacht-Uylen, huylen gelyk de honden.

W

Was,	Ik was, wafs'-beeld, waffen-keers.
Waffch,	Waffchen, iet dat men zuyvert oft reynigt.
Wat belangt een vierde woord, als <i>Bloem-gewas</i> enz., zeggen wy gegroeyt, vermits het voortkomt van groen oft jeugdig zap.	

Wet,	Iet snel zetten, flypen.
Weth,	Als Weth-Heeren, de oude Boeken ſchry- ven Wetthen, Weth'en.
Wedd',	Wedden, eene weddinge aengaen.
Weke,	Weeke, zachte, teere.
Weerd,	Herbergier, weert. beter weerdig.
Wilt,	Hy wilt, wild Gedierte.
Wel,	't Is wel, duel, wel-gevecht, om de dood.
Well',	Beter welle, rol-hout der Timmer-lieden.
Weer,	Harden kwaft in d'hand, wederom, we- der, locht-verandering.

Wil,	Den wil, wiel, rad, dat rond loopt.
Wint,	Hy wint, wind, den wind, de 32 winden.
Weyken,	Beter Weydeken, wyken, afwyken, wee- ken, <i>tremper</i> .

Wyk, Beter Gehuyfte oft Gehuchte.

Z

Zeeren,	's Heeren, oft van den Heer.
Zit,	Zitten, hy zit daer.

Zied, Zieden, beter koken, zied dat garen.
 Zien, Zien met d'ooge, *videre*.
 Zin, Den zin.
 Zagen, Wy zagen, zaegen, daer men mede zaegt.
 Ziele, Ingeblaezen geest, Seille, Zee-gedrochte,
 Grieksch woord.
 Zopp', S'op, Sop, het bovenste eenigs dings.

Wy verhopen het den Leerling niet onaengenaem zal wezen, hier eenige voorbeelden tot aenmerkinge in dicht te stellen, die wy eerstelyk waerschouwen, dat wy in alles de woorden van den eersten onvolmaekten tyd zullen gebruyken, als *at*, en niet den tweeden *ette*, als beter dienende tot ons voornemen.

Voorders zy bericht, dat alle vrouwelyke woorden, die behooren uyt te gaen in *e*, weggenomen zyn, stellende tot erkentnisse daer van het teeken, het welke wy oordeelen hun beter te zullen indrukken, waer de wegneem-teekenen behoorden geplaeft te worden, na beduyd en zin der woorden, 'tzy voor oft achter:

Aenvang nemende met onze Katte.

'kHad lest vast onze Katt' by d'oor' met beyd' myn banden,
 Zulks uyt baer buyd kwam bayr, s'at daer sy zat nochtans,
 Tot s'had den bals van d' Hinn'; als all's was in baertanden
 Haest b'eten aen den Haen, dan s'at noch gansch een Gans:

Zelf s'elf Snoeken op ging eten,
 D'helft van een Elft gebeten,
 Daer naer klom s'op potjen zopp',
 [k Lacb'er om] daer lag wat op.

Ander.

Niet t'hoog met d'oog' ziet, daer gy zit,
 Bied jonst aen die om God u bid;
 Let eer gy ander gade staet,
 Of in uw hof geen onkruid staet.
 Ziet ons' boven dicht by d'hopp',
 Daer staet eenen oven op.
 Voor d'Elle gaender veel ter Hellen,
 Die t'zaem bestelen en bestellen.

Ander.

Godts Oog', hoe hoog by zit, ziet alles klaert'ontdekken;
 'tWas Loth het beste lot uyt Sodoma te trekken.

Deure oft ingang

Den Tbé is veel te koud, 'k houd het is dwaezen kout,
 Dat men met esnen Bout een Huys en Schuere bouwwt.
 Ik wed voor gansch de Weth, dat ik dat mes wet snel,
 'k Zien 't is na mynen zin, beel schoon, en 't snyd ook wel.

Ander.

Den Haen is aen den Boom gebangen,
 En d'Hinn' gesteken in den pot.
 Ik hael den reep om Ael te vangen.
 Bot is by, die mispryft den Both.
 My is te Mey ten zeven uren,
 Een Graen-buys aengeboden t'bueren,
 't Welk my zeer wel gelegen ligt,
 't Is licht, ook schoon, en 't streelt 't gezicht.
 Houd vast, het hout en is niet oud;
 Maer nieuw en onlangs afgebouwwt.

Ander.

Niet om Beggyn te worden vraegt,
 Terwyl gy de bagyn noch draegt.
 Een woord word dikwils haest gezeyd,
 Waer aen bangt lyf en zaligheyd.
 Wy hooren met ons' ooren wakker
 Den hoorn blaazen van den Bakker;
 En d'Uylen schreeuwen, d'Honden huylen.
 Ik meen men in myn buys kan schuylen.
 Den inkt in't potjen is gedaen,
 Op 't boomken kan een Ent noch staen.

Ander.

Ons Hond's moerken zag een Katt',
 Die ving in de zagg' een Ratt';
 't Ratjen woud een Ael opbaelen,
 En moest 't met de dood betaelen.
 'k Vond den Paling by den kant,
 Aen den paeling van ons Land.
 't Katjen at dat s'bad gevangen.
 't Ratjen bleef aen 't radjen bangen;
 Maer ons' Kat kwam oock in nood,
 Ons' Hond's moerken beet haer dood.
 Als g'ander helpt om-bals, zult g'ook het leven laeten;
 Na dat gy ander meet, zoo meet men ook uw maeten.

Ander.

De Buffen, die men stellen ziet,
 Geen Busf' en zyn daer men med' scbiet.
 Wy komen van den drank te kort:
 Want all' ons' kommen zyn gestort.
 De kann' en kan niet houden 't nat:
 Want in den bodem is een gat.
 G'had Gad noyt beter dienst gedaen,
 Dan als by badd', en at van 't Graen;
 Hy keerde weer te voet met spoed,
 En Jacob synen Vader voed.
 In't Schip een gatjen dient aen 't boord,
 En boord het diep, en wel zoo 't b'hoord.
 Ik hebb' gezien ook ebb' en vloed.
 Gy erft noch voor den Herft veel goed.

VIII. HOOFDSTUK,
 Inhoudende eene verzaemeling van woorden,
 die by onze Nederlanderen als voor
 zuyvere Nederduytsche aengenomen
 worden, nochtans afdaelende van de
 Latynsche en andere Taelen.

Wy zeggen van hun afgekomen,
 Als of die Tael hun eygen was;
 Maer dit werd zoo by hun genomen,
 En dus komt ons gezeg te pas.

Het en zal zoo vremd niet aen de geleerde Woord-
 grond-kenderen dan aen de daer in weynig geoef-
 fende voortkomen, dat wy hier eenige woorden, die
 by ons uyt misverstand, als Tael-eygene opgenomen,
 rechtgrondig uydrukken met hun eygen Nederduytsch
 Woord, tot aentooninge hun'er oorspronghelykheyd, ge-
 lyk zyn deze volgende:

A

Abus, ab-us,
 Accorderen,

Van't gebruyk. Misbruyk.
 Over-een-komen. Vereenigen.

Amende,
Advent,
Advocaet,
Apart,
Abondantie,
Abftinentie,
Abfttractie,
Accidenteel,
Accomoderen,
Accompagneren,

B

Balanceren,
Banquet,
Barbaerlyk,
Bastaerd,
Bataille,
Beneficie,
Biscuit,
Blameren,

C

Capittel,
Cingelen,
Content,
Corps-de-garde,
Cordiael,
Capitaine,
Commanderen,
Cours,
Contract,

Creature,
Crois,

D

Dangereux,
Debarqueren,
Devotie,
Different,
Dispositie,
Dispenseren,
Dominatie,
Doteren,
Devoot,

Deure oft ingang

Boete. Beteringe.
Toekomfte.
Toestemmer. Voorspreker.
Ter zyden. Van 't deel.
Overvloedigheyd. Overmaetig.
Onthoudinge. Afhoudinge van iet.
Afscheydinge. Aftrekkinge.
Toevallig. By-geval.
Byleggen. Bereyden. Gereet maeken.
Iemant geleyden. Vergezelfchappen.

Wankelbaer. Twyffelagtig.
Eet-difch. Maelyd.
Vreedelyk. Onmenfchelyk.
Onechtig. Onecht kind.
Veld-flag. Gevecht.
Weldaed.
Twee gebak. Gedroogt gebak.
Lafteren, komt van blaem-eeren oft mis-eeren.

Hoofdstuk. Hoofddeel.
Omgorden, komt van *cingere*.
Vergenoegt. Te vreden.
Lyf-wacht.
Hertelyk. Uyt'er herten.
Hoofdman, komt van *Caput* Hoofd.
Gebieden. Bevelen.
Gang. Loop.
Mede-handelinge, 'tzy met woorden oft gefchrift.
Schepzal, iet dat Godt gefchapen heeft.
Winfte, oft aengroeyinge van winfte enz.

Gevaerlyk.
Ontfchepen. Uytschepen.
Godtvruchtigheyd. Godsdienftigheyd.
Verschillig. Twiftig.
Gefelteniffe.
Ontflaen. Vry ftellen.
Heerfchappye.
Begiften.
Eerbiedig. Godtsdienftig.

Dictamen ,	Voorspellinge. Voorzegginge. Voor- sprekinge.
Dividieren ,	Verdeelen enz.
E	
Echo ,	Wedergalm.
Eclatant ,	Uytftekende. Uytschaterende.
Electif ,	Verkiezelyk. Kiesbaer.
Egal ,	Gelyk.
Effect ,	Werkzaeme kracht.
Empechement ,	Beletzel.
Electeur ,	Keurvorf.
Employeren ,	Besteden. Bezigen.
Encourageren ,	Aenmoedigen. Moed geven.
Entrepreneren ,	Ondernemen. Aennemen.
Exempel ,	Uytbeeldinge. Gelykenisse.
Expert ,	Uytstektent enz.
F	
Fabel ,	Verzierunge.
Faute ,	Gebrek.
Favorabel ,	Voordeelig. Gunstig. Jonstig.
Faiet ,	Daed , komt van <i>facere</i> .
Figuren ,	Gedaenten. Verbeeltenissen.
Firmament ,	Hemelkring. Vaststandig Hemelvlak.
Fruyt ,	Vrucht , komt van <i>fructus</i> oft <i>fruit</i> .
Flammingi ,	Flammingen , komt van Vlammingen.

Dezen naem is aen onze voor-Vaderen gegeven , om dat sy Oorlog voerden met het vuer en vlamme , in onze Tael Vlammingen , Vlammige.

G

Gagie ,	Huer-geld. Loon. Loon-geld.
Gaillard ,	Vroylyk. Lustig. Een Snaek.
Galant ,	Aerdig. Bevallig oft bevallyk.
General ,	Veld-Overfte. Algemeen Veld-Overfte
Gecorrigeert ,	Verbeterd. Berispt.
Genealogie ,	Geflacht-tafel. Afkomst-boom.
Geographie ,	Aerd-beschryving.
Geometrie ,	Landmeet-konste.
Graeve ,	komt van <i>gravitas</i> , best Staet-Heere oft Staetigen.
Genereux ,	Giftig. Mild.

H

Horologie ,	Uerwerk.
Habitabel ,	Bewoonbaer.
Habitude ,	Gewoonte. Opneemste.

Hazard ,	<i>Deure oft ingang</i>
Heremyt ,	Kans. Geval.
Heritage ,	Kluyzenaer.
Hypocrit ,	Erfgoed. Erfdeel.
Homicide ,	Schynheyligen.
Honorabel ,	Doodflag. Moord.
Horreur ,	Eerlyk. Eerbaer.
Averſie ,	Schrik. Afkeer.
Hôte ,	Herbergier. Weerd. Baes.
Humble ,	Nedrig. Ootmoedig.
Hypoteque ,	Onderpand. Pand. Tegenpand.
Hypotequeren ,	Onderpand ſtellen. Bezet doen. Tegenpand ſtellen.

I

Idolatrie ,	Afgoderye.
Ignominie ,	Schandvlekke. Eerſchendinge.
Illuſtriffime ,	Doorluchtigſten.
Illuderen ,	Bespotten. Beguychelen. Uytlachen.
Imitateur ,	Navolger. Naboetzer.
Imitatie ,	Navolging. Naboetzing. Namaeking.
Impertinent ,	Onbehoorlyk. Ongeſchikt.
Inſupportabel ,	Onlydelyk. Onverdraegelyk.
Indiſcret ,	Onbeſcheyden. Onverſtandig.
Intolerabel ,	Ongedooorzaem. Onverdraeglyk enz.

J

Jalouſie ,	Mimneyd. Ergwaen.
Jaloux ,	Minnenyd. Ergwaenig.
Juge ,	Rechter. Vonniſgever.
Jugement ,	Oordeel.
Jointure ,	Gevricht.
Jurament ,	Eedzweeringe. Eeddoeninge.
Juriſt ,	Rechtsgeleerden.
Juſtitie ,	't Recht , oft de Rechtveerdigmaekinge.
Juſtificatie ,	Rechtveerdigmaekinge.
Juſtificeren ,	Rechtveerdigen. Zigrechtveerdigmaeken.
Juſticieren ,	Recht doen.
Juriſprudentie ,	Rechtsgeleertheyd.

L

Lamenteren ,	Weeklaegen. Gekerm. Jammer.
Laſcet ,	Laetvliem.
Lardéren ,	Doorſpekken.
Lache ,	Laſhertig.
Lauderen ,	Pryzen. Loven.

Legitimatie ,	Bewettiging. Wettigmaeking.
Liber ,	Vry. Onbelast.
Liberael ,	Mild. Geefachtig.
Liquideren ,	Effenen. Afrekenen.
Lumineux ,	Helder. Verlichtende.
Luxurie ,	Onkuisheyd. Wulpsheyd enz.
M	
Magifter ,	Meeſter.
Magiſtraet ,	Overheyd. Overheer.
Magnificentie ,	Grootdaedigheyd. Pracht.
Maintineren ,	Handhaven. Beſchermen. Behoeden.
Maledictie ,	Vervloeking. Vermaledydinge.
Malheur ,	Ongeval. Ongeluk.
Malitie ,	Boosheyd. Kwaedwilligheyd.
Marechal ,	Veldoverſten. Maerſchalk.
Medicament ,	Geneesmiddel. Geneeskruyd.
Methode ,	Manier. Bewys.
Murmureren ,	Knorren. Kyven. Morren enz.
N	
Nature ,	Aert oft aengeboorentheyd , komt van <i>natus.</i>
Natif ,	Geboortig. Afkomſtig.
Naufrage ,	Schipbraeke.
Navigatie ,	Scheepvaeringe. Scheepvaerd-konſt.
Negligentie ,	Onachtzaamheyd.
Negociant ,	Koopman. Handelaer.
Neutraliteyt ,	Onzydigheyd. Onpartydigheyd.
Nobleſſe ,	Edeldom. Adel.
Nombrenen ,	Talmerken. Het Getal teekenen.
Notaris ,	Opteekener. Beampten Schryver.
Nouvelles ,	Nieuwigheden. Nieuwe Tydingen enz.
O	
Obéiſſant ,	Geboorzaem. Onderdanig.
Object ,	Opwerp. Oorzaeke.
Obligeren ,	Verplichten. Verbinden.
Occaſie ,	Gelegentheyd.
Octroy ,	Verleeninge. Gunſte. Verlof.
Odieux ,	Haetelyk. Afgunſtiglyk.
Ordonneren ,	Gebieden. Beſchikken. Bevelen.
Orientael ,	Ooftwaerts. Ooftkant.
Origineel ,	Oorſprongelyk. Beginzel.
Orthodoxe ,	Rechtgeloovig.
Orthographe ,	Spellinge. Spel-konſte. Spel-kunde.

P

Pattates of Patates,	Beter Aerd-Appelen.
Pacificatie,	Bevrediging.
Paquet,	Bondel. Pak.
Paleys,	Konings-Hof oft Hof. Princen-Hof.
Pavilioen,	Tente. Veld-Tente.
Parallele,	Evenwyddig.
Parenthese,	Tuffchen-ftellinge. Tuffchen-reden.
Partageren.	Deelen. Verdeelen.
Permissie,	Toelaetinge. Verlof.
Periculeux,	Gevaerlyk.
Project,	Voorworp. Voorftel.
Publiceren,	Openbaer maeken. Afkondigen.

Q

Quadraet,	Vierkant. Vierhoek.
Quadrant,	Vierde deel.
Quatertemper,	Viertydelyk. Iet dat viermael 'sjaers komt.
Qualiteyt,	Hoedanigheyd. Gedaente. Aengang. Gelegentheyd.
Questie,	Vraege. Verschil.
Quote,	Deel. Aendeel.
Quitantie,	Kwytscheldinge. Kwytscheld-Brief.
Quart,	Vierendeel. Vierde deel eender Elle oft Pond.
Questioneren,	Vraag-redenen. Gefchil. Opworpinge.
Quotifatie,	Schatting.
Quotiferen,	Schatten.

R

Raer,	Zelden. Vremd.
Rabat,	Afkorting. Afkorten.
Raport,	Befcheed. Aenbrenging.
Raporteren,	Aenbrengen. Overbrengen.
Ratificeren,	Van weerde houden. Bekrachtigen. Goedkeuren.
Raifonnabel,	Redelyk.
Ravage,	Rooving. Vernieling.
Reformeren,	Ervormen. Een ander gedaente geven.
Remedien,	Hulpmiddelen.
Respect,	Gezag. Eerbied.
Respireren,	Adem fcheppen.
Responsabel,	Veraantwoordlyk enz.

S

Sacrificie ,	H. Opdragt.
Sacrificeren ,	H. Gifte oft Gevinge. Opdraegen.
Sacrilegie ,	Heyligschendinge.
Sacriitie ,	Heylige Plaetze , oft daer men de H. Kerk-goederen bewaert.
Salveren ,	Ontkomen. Onftutzelen.
Simpel ,	Eenvoudig. Onnoozel.
Simuleren ,	Veinzen.
Sinceer ,	Oprecht. Eenvoudig.
Sober ,	Spaerzaem. Maetig.
Symbole ,	Geloofs-begryp. De Geloofs-punten oft pointen.
Suspicie ,	Achterdenken. Vermoeden enz.

T

Tacite ,	Stilzwygende.
Tailloor ,	Tafel-bord. Sny-bord.
Taverne ,	Herberg. Kroeg.
Temerair ,	Stout. Vermeten.
Tempeest ,	Onweder. Storm.
Tentatie ,	Beproevinge. Bekooringe. Kwellinge.
Traineren ,	Slepen. Sleypen. Langduerig maeken.
Taxeren ,	Schatten. Weederen.
Triumpheren ,	Zegenpraelen.
Tuteur ,	Voogd. Momboir.
Tirannie ,	Geweldpleginge. Vreedelyke hande- linge.

V

Vacant ,	Ledig. Openstaende.
Valeur ,	Weerdye. Waerdye. Prys.
Victorie ,	Overwinning. Overhand.
Vivaciteyt ,	Levendigheyd.
Vocatie ,	Roep.
Volage ,	Wild. Lichtveerdig.
Volumen ,	Boekdeel.
Volontair ,	Vrywilligen.
Voluptueux ,	Welluftig. Dertel oft dartel.
Vomitif ,	Spouw-drank.
Vuideren ,	Ledigen. Ledig maeken.
Vuide ,	Ledig, zonder iet daer in.

U

Ulceratie ,	Zweer.
Ulcère ,	Gezweer.
Umbragie ,	Schaduwe.

Umbrageren ,	<i>Deure oft ingang</i> Schaduwen.
Unanime ,	Eendragtig.
Unanimitéyt ,	Eendragtigheyd.
Unique ,	Eenig ,
Unie ,	Eenigheyd.
Unieren ,	Vereenigen.
Uniform ,	Eenvormig.
Uniteyt ,	Eenigheyd.
Union ,	Vereeninge.
Univerfeel ,	Algemeen oft algemeyn.
Urinal ,	Pis-glas.
Urine ,	Pis.
Ufantie ,	Gebruyk.
Uferen ,	Gebruyken.
Ufure ,	Woeker.
Ufurpateur ,	Bezitter tegen recht.

Bemerkt ,

Dat X in het Nederduytsch onnoodig is, en daerom uygelaeten.

Zele oft Zeleux ,	Yverig.
Zéle.	Yver.
Zero ,	Een o in het Cyffer oft Letter-tal enz.

*Weg , den Gendfchen Nachtegael
Heeft een beter ryker Tael.*

I X. H O O F D S T U K ,

Handelende van de Letter en Greep- verdeel-konfte.

Alhier te Lande mag men stellen onder eene der aldergrootfte misbruyken de aen onze Tael-eygene verdeelinghe der Grepen, de welke onzes oordeels ook zeer wel heeft aangemerkt den geleerden Heer De Meersman in syne aldereerste Oudheden, beginnende van de scheppinge der wereld enz.; tot welkers inleydinge wy stellen deze weynige voorbeelden, medebren- gende de eygene grond-beteekenisse van 't oprecht woord.

<i>Eengrepige.</i>	<i>Tweegrepige.</i>	<i>Verbeteringen.</i>
Hals.	Droo - men.	Droom - en.
Als.	Stroo - men.	Stroom - en.
Bid.	Smae - ken.	Smaek - en.
Bied.	Hou - den.	Houd - en.
Voet.	Hou - ten.	Hout - en.
Voed.	Ou - den.	Oud - en.
Zuer.	Hou - wen.	Houw - en.
Zoet.	Har - den.	Hard - en.
Zwaer.	Stee - nen.	Steen - en.
Waer.	Bee - nen.	Been - en.
Daer.	Kley - nen.	Kleyn - en.
Klaer enz.	Schreeu- wen.	Schreeuw - en.

*Laert aen iet kleyns het groot begrypen,
Hy het blyft, die zich niet laet slypen.*

<i>Drygrepige misbruyken.</i>	<i>Verbeteringen.</i>
Kin - de - ren. <i>plu.</i>	Kind - er - en.
Dee - lin - ge. <i>fem.</i>	Deel - ing - e.
Smoo - kin - ge.	Smook - ing - e.
Ver - moor - den.	Ver - moord - en.

Viergrepige.

Vraek - roe - pin - ge.	Vraek - roep - ing - e.
Han - dae - dig - lyk.	Hand - daed - ig - lyk.
Ron - dom - bin - den.	Rond - om - bind - en.

Vysgripige.

Waer - ach - tig - ly - ke.	Waer - acht - ig - lyk - e.
Ver - ar - ge - rin - ge.	Ver - arg - er - ing - e.
Ver - gif - fe - nif - fe.	Ver - gev - en - iff - e.

Alhoewel de dobbelinge der Letteren in het eynde eener woord-grepe by zommige vremd schynt voort te komen, is het nochtans zeker, dat het zelve steunt op onwederleggelyke redenen, alzoo het woord *en* op zich zelveu uytdrukt (a) het onbepaelt van de tweede conjugatie, (b) oft anders het (c) meervoud, en *e* altyd het vrouwelyk (d) eenvoud.

(a) Infinit. (b) Medev. (c) Plur. (d) Fem. sing.

Reden op het Greep-verdeel, en eerst op het woord Kinderen.

Alhier ziet men, dat de ingedronge kwaede verdeeling der Letter-grepen, by vele onwetende in gebruyk, oneygen aen onze Tael, de zelve misachtelyk en t'eene-mael onbekwaem maekt, om van andere volken te konnen begrypen: want wie zal het deelwoord vinden in de greep-verdeeling van het woord *Kin-de-ren*, het welk schynt te beduyden een *kin* oft *kinne*, en *de-ren* oft *renne*, als schynende te wezen eene *kinne* en eene *renne*? Diesvolgens besluyten die dry grepen niets eygenwoordigs, dan alleenelyk *de*, het welke slechts maer eenen vrouwelyken voor-naem is: (a) dan scheidende het zelve in behoorlyke deelen, hebben wy *kind*, dat is het woord, (b) en *er* beteekent, dat'er noch meer van zyn; het welk voorders beter uytgedrukt word door *en*, wezende het (c) meervoud.

Vedeeling van het (d) bywoord Handdaediglyk.

Dit zinryk woord word by vele zoo armzinnig geschreven, als onrechtmaetelyk verdeelt aldus, *ban-da-dig-lyk*; aen welkers stelling en verdeeling men niet eygenwoordigs en vind, dan dat wy slechts aen den uytgang weten, het zelve een bywoord te wezen, daer nochtans de eygen gronden in elke grepe te vinden zyn, door eene goede verdeel-konste: by voorbeeld, *band-daed-ig-lyk*:

Ziet d'hand de daed hier konstig doet,

Maekt iglyk niet het bywoord goed?

Is het goed of is het kwaed,

't Is gelyk aen d'hand haer daed.

X. H O O F D S T U K, *Behelzende de Hoofdgelachten onzer Tael.*

IN de eerste Oudheden, waer van de Duytschen zoo wel dan wy geweken zyn, (en het welk vele heeft doen redentwiften, of onze Tael recht Nederduytsch

(a) Pron. fem. (b) Verbum. (c) Plur. (d) Verbum.

moet genaemt worden, dan wel de afgeweken Godtsche oft Heylige, erkomende van die, met de welke Godt aen Adam gesproken heeft) vinden wy uytgeleyd de Hoofdgeslachten, gelyk aen ons Hoofdstuk *den Vader, de Moedere, de Zusters, de Vrouwe* enz., het meervoud *de Vadersen, de Moederen, de Kinderen* enz.; het welke wy overal hier zelf niet en hebben durven volgen, uyt vreeze dat onze Nederlanderen dit kwaelyk zouden nemen, om dat het in plaetse van verkorting, die het gebruyk bemint, verlengenisse bybrengt, en dat men het met kort te schryven genoeg verstaet.

Wy evenaeren in onze Hoofdgeslachten de Latynen, gelyk wy hier in de Fransche zyn overtreffende; als mede in de (a) bepaelde deelen, als maer daer schaers twee van hebbende, welkers vrouwelyke (b) eenvouden hangen, oft aen de mede-luyderen, oft aen de stemmaekeren van het gevolgde woord, als *mon ame*, myne ziele, enz.; deze zyn by ons *den, de, het*: by voorbeeld; *den Vader, de Moeder, het Kind*; het welke u ook dient voor het voortbrengende geval, (c) daer voorstellende het wordeken *van*: by voorbeeld, *van den Vader* enz.

Voorts, mynen myne myn synen syne syn
Man, Vrouwe, Kind, Vader, Moeder, Kind,
wen Vader, uwe Moeder, uw Kind, alle verschillende van *u*, het gene gestelt word in het eygegevend, als *om u alleen*, en niet *aen uwe kinderen, des Broeders* oft *van den Broeder, myns Broeder* oft *van mynen Broeder, uws Broeder*, oft *van wnen Broeder, syns Broeder*, oft *van synen Broeder*.

Deszelfs meervoud.

Der Broederen, myn'er Broederen, uwer Broederen, syn'er Broederen.

Bemerkt het verschil tusschen *syn'er Broederen, van syne Broederen*, en *zynder Broederen*, oft *zyn daer Broederen?*

Besluit-reden.

Meest alle, 't zy mannelyke, vrouwelyke oft onzydige roep-naemen (d) hadden by de oude in het meer-

(a) Ar. difini. (b) Fem. sing. (c) Genit. (d) Nom. appell.

voud (a) *de*: by voorbeeld, *de mannen*, en niet *de mans*; gelyk *de Vrouwen*, *de Kinderen*, en niet *de Kinders*; *de Zustersen*, en niet *de Zusters*; *uwe Zustersen*, en niet *uwe Zusters*; *myne Oomen*, en niet *myn Ooms*; het welck by vele misbruykelyk zelf gefelt word *uw Zusters*, ofte noch erger, *u Zustersen*; welkers eerften voornaem (b) onzydig (c) is, en het woord *Zusters* van het eenvoudig voortsbrengende (d) geval, gelyk ook het tweede, te weten, in het gevend (e).

*Aen u, ô Zustersen, ik geef
Den ryken schat van mynen Neef.*

Naerder bewys van het gezeyde,

Uw zusters man is overleden; dit is van eenen gesproken in het eenvoudig voortsbrengende geval, (f) gelyk *des Vaders*, van den Vader enz.: en *de mannen uwer Zustersen zyn vertrokken*, beteekent de mannen van beide uwe zustersen, die vertrokken zyn. De nieuwe stellen *Mans* in *nominativo* voor het meervoud der mannen, voor hun *voortsbringer* oft *genitivus*; wy moeten het nu volgen om het gebruyk, het gemak en verkorting.

Gemerkt

Wy vinden in de oudheyd *wysbede*, *wetentbede*, zomtyds *weetbede*, *waerbede* enz., en daer van komt noch, dat wy stellen het meervoud *beden*, en niet *beyden* oft *beyten*, zoo vele willen: het waer te wenschen dit gevolgt wierd. Dit dient tot bewys van onze gestelde schikkinge.

*Gy, die 't oud licht voor d'ooogen ziet,
En houd het met Tuisco niet;*

Wel verstaende in de stelling van *beyt*: by voorbeeld, *wolstandigbeyt*, *ehrbekydt*, volgt *welstandigbede*, *eerbaerbede*, *eerlykbede* enz.

Bemerkingen.

Dat alle verminderingen van Naemen, Steden, Dorpen, Boomen, Bloemen enz., 't zy dat hunne voortkom-

(a) Plur (b) Pron. (c) Neutre. (d) Genit. (e) Dativo. (f) Gen. singul.

fte oft mannelyk oft vrouwelyk zyn, met het onzydig (a) woord *het* uytgedrukt worden, gelyk alle vrouwelyke Voornaemen uytgaen met *e*; alsmede vele van haere zelfstandige (b) Roepnaemen in het eenvoud.

De verminderinge dan van het eenvoud, het zy d'eygen Naemen zyn mannelyk, vrouwelyk oft gemeen, (het welke beter gezeyd is dan onzydig, aengezien het mannelyk en vrouwelyk het een oft ander van hun geslacht voortbrengen) alle uytgaen in *ken*; wel verstaende van die Naemen, welkers eygen eenvoud niet en eyndigt met *k* oft *g*: want alsdan zoude *ken* voor de hedendaegsche bedorve Spel-konfte (in het greep-verdeel) beteekenen het waere groot en onvermindert meervoud: by voorb., *zak-ken*, het welke vele oude stellen *zak-en*, en andere *zakk-en*: stelt *zaksken*; de verminderende meervouden, gelyk hunne eenvouden staen alle in het gemeen, uytgaende in *kens* en *skens*, welke *s* aen het woord gespelt word voor den benoemer: by voorbeeld, *zak*, hier bygevoegt de *s*, zoo schynt het zelve te staen in het voortbrengende, en blyft *kens* voor den algemeenen regel, te bemerken in deze volgende eenvoudige Roepnaemen, in *ken*, *het Vaderken*, *het Moederken*, *het Kindeken* oft *Kindken*, *het Manneken*, *het Vrouwken*; hunne meervouden in *kens*, *de Vaderkens*, *de Moederkens*, *de Kinderkens* oft *Kindkens*.

Bemerkt, dat de oude stelden *Kindkens*, en niet *jens*: dezen *jens* is uytgevonden voor het gemak, en dus eerst ingedrongen, bezonder achter *d* en *t*. Eenvoudige Naemen op *s*, *ken*, *het stoksken*, *het broksken*, *het daksken* enz. Meervoudige *s*, *kens*, *de stoksken*, *de broksken*, *de daksken*. Eenvoudige op *g*, *het rugsken*, *het galgsken*, *het vlugsken*, *het balgsken*, en meer andere diergelyke.

Voordere bemerkingen.

Dat vele Hollanderen dezen uytgang stellen in *je*, *jes*, en *tjes*, andere in *tjens*, alle oneygenlyk aen onze Taelc; oneygenlyker de misbruyken, ryzende uyt deze hunne verscheide stellingen, alzoo zommige van hun die zonder onderscheyd gebruyken in *Broertje*, *Broedertje*, beter *Broerje*, oft *Broederje*, *Zoontje* oft *Zoonjen*, voor *Zoonjen* oft *Zoonje*: en alderoneygenlyks *nesje* voor *nesjen* enz.

(a) Neutre. (b) Nominativo appell.

Benevens hunne Letter-ketterye en dolinge in de beflichtende oft afgeeynde litten oft ledemaeten, (a) ftellende *de Keyzer*, voor *den Keyzer*, *ds Koning*, voor *den Koning*, *de Hertog* oft *d'Hertog*, voor *den Hertog* enz.

Welkers lit is vrouwelyk, en den gevolgden (b) Roepnaem mannelyk, half eens half anders; by ons recht genaemt halfslachtig oft Otterlyk, en diensvolgens beeftelyk.

Daer-en-tegen hebben de meer Wefter-Vlaemingen, benevens die van Holland, de eere van de rechte benoeming der Letteren.

X I. H O O F D S T U K , *Verhandelende van de trappen der vergelykinge.*

DEze zyn uytdrukkingen der hoedanigheden; alleen belang hebbende op de (c) byworpen, vergrootende, verkleynende en vermeerderende oft verminderende eenig (d) zelfftandig ding oft dingen; hebbende in hunnen eerften ftelder oft trap hunnen eygen naem: by voorbeeld, *kwaed*, *groot*, *kleyn*, *wys*, *zot* enz.

Den tweeden trap is de vergelykinge, (e) zich uyt-uytdrukkende met *er* (in het onzydig eenvoud) ofte *meer goed*, *meer kwaed*, *mêr groot*, *meer kleyn* enz.

Het boven alles oft overtreffende (f) is den derden en den hoogften, en ook dikwils den leegften trap; te weten, in verminderinge, en deze trappen zyn tweederleye: te weten, het volkomen (g) en het (b) erkomen, gelyk wy daer van ook twee zouden kunnen ftellen in den tweeden trap; dan alzoo ons inzicht maer en is de zelve te onderscheyden in het fchryven, op dat de woorden eenigzins in hun geheel blyven, zullen wy hier eenige voorftellen.

Redenschikkinge.

Het onzydig eenvoud van alle de trappen zyn, ten eerften, het woord *enkel*, ten tweeden, *er*, en ten derden, *st*, het bywoord *goed*, *zoo goed*, *beter*, *best*, *alderbest*.

(a) Ar defini. (b) Appell. (c) Adject. (d) Posit. (e) Comparat. (f) Superlat. (g) Abfol. (h) Relat.

De mannelyke (a) eenvouden hebben in den eersten trap *en*, in den tweeden, *ren*, en in den derden *sten*: voor de vrouwelyke (b) *e*, *re*, *ste*; hunnen meervouden *e* voor den eersten trap, *re* voor den tweeden, en *ste* oft *igste* voor den derden. Dan dezen regel achtervolgende, het gebruyk wilt hebben voor uytneminge, dat men de *r* niet en dobbele, en zomtyds in het onzydig de *s* laet dienen te zaemen voor het bywoord en overtreffend teeken enz., waer op wy ons oordeel nevens onze leeringe hier stellen.

Wys, zoo wys, wyzer oft meer wys,
beter wyzigft, alderwyzigft.

Goed, zoo goed, goeder oft beter,
best, alderbest.

Bemerkt *beter* oft *bet* daer van, en *wyzer* oft *meer wys* van iet, waer van men alreede gesproken heeft: dan alzoovele het woord *wyzer*, oneygen zonden willen nemen voor *toon*, en daer door zonden kunnen verstaen een gebod van iet, zeggen wy, dat *wyzen*, buyten het verstand van wysheyd oft iet wys maeken, onderwyzen doen verstaen, geen vast zinryk woord en is, alhoewel by ons gebruykt; maer *toon* oft *berichten*, *onderrichten*, *zonnewyzer*, *zonne-richter* oft *aentooner*, met alle het welk *wyzen* gemeen is.

Eenen wyzen man.

Eenenalzoowyzeman.

eren { Eenen wyzeren oft
wyz'ren man, oft
meer wyzen man.

{ Eenen wysf, beter
wyzigften man.

{ Eenen alderwysften,
beteralderwyzigften
man.

Eene wyze vrouwe.

Eenealzoowyzevrouwe.

ere { Eene wyzere oft wyz're
vrouwe, ofteene meer
wyze vrouwe.

{ Eene wysste oft wy-
zigfte vrouwe.

{ Eene alderwysste oft
alderwyzigfte vrou-
we.

Een wys kind.

Een zoo wys kind.

{ Een wyzer oft wyz'er kind, Het gebruyk wilt . . . . wyft ;
{ oft een meer wys kind. maer niet de reden.

Een wyzigft kind.

Een alderwyszigft kind.

Ziet, de zwaerste ter bewerkinge,
Zyn de beste ter bemerkinge.

En deze behoorde te wezen een *st*, stellende aldus *alderwyzigst*. De Duytschen stellen ook naer ons *aldergrootste*, de oude *aldergrosseften* enz.; blykt dat onze schikkinge vast is, die wy in het overtreffend *igsten*, *igste*, *igst* stellen.

{	Eenen goeden vader.	{	Eene goede moeder.	{	Een goed kind.
	Eenen alzoo goeden.		Eene alzoo goede.		Een alzoo goed.
	Eenen bet'ren oft beteren, oft meer goeden.		Eene betere oft meer goede.		Een bet'er oft beter, oft meer goed.
	Eenen bestten oft goedsten.		Eene beste oft goedste.		Een bestt oft goedst.

Naerder bemerkinge,

Dat het woord *best*, gemaekt is van *beter* oft *best*, *bet* oft *meer*, oft *bet erst*, eygentlyk staet in't overtreffend, en daerom met *st* alleen schynt te kunnen bestaen; als *alderbesten vader*, *alderbeste moeder*, *alderbest kind*.

{	Ryk, ryker, rykft.	{	Alderrykft.	{	Oft all'errykft,
	Zoo ryken.		Zoo ryke.		Ryk. <small>(dat is, de rykfte van hun alle.</small>
	Rykeren.		Rykere.		Ryker.
	Rykften.		Rykfte.		Rykft.
Alderrykften.	Alderrykfte.	Alderrykft.			

Aldernaeste bemerkingen,

Dat de vrouwelyke woorden, die de lesta Letter in hunne meervouden dobbel hebben, by voorbeeld, *de strasse, platte, bertte, lasse, natte, dikke, vette, gramme* enz., dobbel gestelt wierden by de oude, *straff, laff, natt, dikk, vett, gramm*, waer by gevoegt *er*, den vergelyker (a) was: dan het gebruyk wilt, dat wy stellen *laf-fer*, *straf-fer*, om verschil te maeken in het spellen tusschen *straf-fer* en *straff'er*. Dezen trap zoude eenen benoemer der Ampten kunnen wezen, met daer by te voegen, by voorbeeld, *bestraffer* enz.; het welk wy hier by stellen, om te toonen dat alle Ampten staen, achtervolgende de oude leeringen, in eene tweede verheventheyd oft trap.

*De Reden op dees Spelling ziet,
Zy zegt, 't en is de kwaedste niet.*

(a) Compar.

Den vergelyker neemt ook dikwils in den stelder, (a) uytgaende met *f, l, m, n, r, s*, eenen *der*, om zich uyt te drukken, wanneer deze zich niet en verdobbelen in *f*, hier boven bewezen, die eenen halven stemmaeker is, *l, fel, felder, snel, snelder, smal, smalder*, uytgenomen in die wy niet en vinden dan met *mer, tammer*; maer wel bygebonden, *befchaemd, beschaemd-er, besaemd, besaemd-er, vergramd, vergramd-er* enz.; dan vermits in deze stelling vele mislagen begaen worden, geen verschil stellende tusschen *befchaemd* (c) en *befchaemt*, (b) *bemind*, en *bemint*, enz.; zeggen wy, dat het eerste moet uytgaen in *d*, en het ander in *t*: by voorbeeld, *bemind kind, gy word van elk bemint; beminde kinderen, gy word van elk bsmint en niet beminde*. Hier mede komen wy tot den uytgang op *n, dun; dun-der, kleyn, kleynder, fyn, fynder*. Op *r, teer, teerder, dier, dierder*, beteekent meer *fyn*, meer *teer*, meer *dier* enz. Op *s, frisch, frisch'er*, andere willen *fris, frisser*, het welk wy zeggen niet goed te wezen: ziet den grooten Duytschen Woord-boek. Men mag ook stellen, *snel, sneller, ydel, ydel'er, dun, dunn'er*, dat is, *snel* van *snel* is *snelder*, *smal* van *smal* is *smalder*, *ydel* van *ydel* is *ydel'er*, *dun* van *dun* is *dun'er* enz.

Het bemerk

Maekt hier 't werk.

XII. HOOFDSTUK,

Nopende de aenbindinge (d) der onbepaalde woorden.

Aen, en, ien, oen, *is bun besluyt*, 3 onregelmaetige, *aliquando*.
 Den *lesten klank spreekt altyd uyt*. 1 regelmaetig, *aliquando*.

Alhoewel by onze wetenschap hier voortyds niemant geschreven en heeft, hoe vele eygene aenbindingen wy hebben, tot volmaeking van onze Nederduytsche Taele, (hoognoedig van ons en van andere volken gekent) om eene Taele zoo Letter als woord-ryk te leeren, hebben wy hoognoedig gevonden, den Tael-konstlievenden daer

(a) Positif. (b) Adject. (c) Supin. (d) Conjugatien.

van mede te deelen; niet tegenstaende zommige schimpelyk deze alle willen besluyten in *en*, te weten, het hoofd der aenbindingen: en dus ons wel zouden willen bloot deelen van onze moederlyke erfgoederen, als of onze Taele aen die der Latynen en arme Françoische zoude moeten wyken; dan wel in tegendeel aen welke beede wy niet schuldig zyn, als het gene men behoort te betaelen aen die, de welke in de goede vruchten van andere veel onkruid zaeyen, (onkruid, zeggen wy) van vele verbafterde woorden, welke sy, onder schyn van goedjonstigheid, en als uyt medelyden, (volgens hun zeggen) tot ophelderinge aen onze Taele vereeren, en wy beter in onze dan sy-lieden in hunne Taele derven kunnen; vermits sy daer van (zoo zeggen wy gegrond) de zelve behoudende, noch aelmoessen beede genoeg van de Grieken, en de Grieken van de onze, niet slechts tot optoyng, maer tot noodwendigheyd hunn'er Taele, zouden te vraegen hebben, gelyk sy die van ons dievelyk ontleent hebben: zullende ons meer verplichten de hunne weder te geven, ons dus de moeyte spaerende van die te moeten uytshuppen.*

Dit zy dan genoeg tot bewyzinge, op dat het hun niet vreemd en schyne, dat wy alhier den Leerling voorstellen vier vast-gegronde aenbindingen, (*a*) waer van de eerste uytgaet in *aen*, de tweede in *en*, de derde in *ien*, en de vierde in *oen*: wy niet en spreken *gaen*, noch *doen*, *ziën*, *staën*; maer *gaen*, *doen*, *zien* en *staen*, dus *oen*, *ien*, *en*, *aen*: by voorbeeld, *gaen*, *spreken*, *zien*, *doen*; en ten waere het gewet ons niet en knaegde, iemant van onze Tael-bespotteren te vertoonen, zouden alhier noch kunnen stellen het woord *zyn*; maer zullen het zelve besluyten in dat van wezen.

Bemerkt voorders, dat zoo wy twee-grepige uytgangen, gelyk de Latynsche, *are*, *ere*, *erre*, *ire*, wilden stellen, wy zouden alle de zes stemmaekeren, tot spyt van alle onze benyderen, kunnen gevolgelyk naer den anderen stellen, als *ueren* gelyk *dueren*; het welk vele van hun wel deerlyk zoude doen leepoogen, en gelyk zeker woest volk in Libia, onze Nederduytsche Zonne kwaed wenschen, als niet konnende lyden deszelfs klaerheyd van *aen*, *en*, *ien*, *oen*, *ueren*, *yn*.

De vier eerste staen vry vast,

D'ander lyden zwaeren last.

XIII. HOOFDSTUK,

Van de verscheyde tyden, bunne eygen werkingen, rechtmaetige stellingen, en woordgrondige verdeelingen.

Ik ben, ik weest, ik was, ik hebb' geweest, 'k zal wezen; Wat gy zyt, weest, en waert, en hebb' ik niet gelezen.

*Een byworp achter-aen gestelt,
Wat dat ik ben, en was, u meld.*

ALhoewel onzen onvermoeyden iever by zommige lieden van haestig oordeel misschien zoude kunnen gevaer loopen, van (zoo uyt bitzen nyd als uyt onwettentheyd) erdoopt te worden met den naem van dwaes vermeet; even of wy eenen chaos oft onderlingen werreklomp des eersten aenbegins zouden willen ontwerren en verdeelen, ofte ons vrywillig wilden verliezen in den dool-Hof van Dédalus, dan anders zouden uyt eerzucht poogen los te maeken den onknoopelyken gordel van Ephesien; by hun als onmogelyk, en misschien onredelyk denkende, dat wy betrachten te ontwerren, en van den anderen te scheyden eene van langerhand ingeslovene onderlinge verwerringe in vele Nederduytsche gemoederen, (welke misbruyken sy wel zouden willen den eer-naem geven van welgeschikte vaststellinge, indien slechts hunnen goeden wille mogt voldoen aen de tot dier ontbrekende daed) en wel besonderlyk in onze stellinge der twee onvolmaekte voorleden tyden, alsmede in die van den tegenwoordigen wenschenden; hebben wy evenwel onbevreesst met de gewenschte hulpe van den aldereersten Werreklomp-verdeelder, benevens rechten redendraed ter gelukkige uytkominge, het spits der Penne, als een zweerd des kloeken Alexander, ter hand genomen, zoo tot ontwerringe aller zwaerigheden, als afsnydinge der misbruyken, (en deze gewerd zynde) tot ophelderinge onzer Nederduytsche Taele, de zelve in haere zwaerste tyden; en zelf met haere moeyelykste woorden welschikkelyk, vastgrondig en algemeen verdeelende, tot aentooninge, dat sy in alle haere werkingen aen geene

andere Taelen en moet wyken, spyts alle die, de welke ons verkeerdelyk trachten te doen gelooven, dat wy nouwelyks eenen voorleden volmaekten tyd vast hebben, om dat wy gemeenelyk in het spreken maer alleen den eersten en gebruyken.

O arme eenvoudige! waer over de verftandige dagelyks reden hebben van te klaegen, dat U-E. in onze elendige eeuwe het meeste getal zyt uytmaekende.

Merk Lezer hier onzydig aen,

Hoe even deze tyden gaen:

*Gelyk de menſchen zyn, men vind'er regel-recht,
Onregelmaetig ook, d'een goed, en d'ander ſlecht.*

aen.	en.	ien.	oen.
gaen.	ſpreken.	zien.	doen.
ſtaen. enz.	leeren.		
	deelen.		
	ſchryven.		
	dwaelen.		
	nutzen.		
	putten.		
	ſtutten. enz.		

*Dit kort-woordig tyd-verdeel
Met aendacht wilt wel bemerken,
Om all' ander naer te werken.
In dit ſtuksken ligt 't geheel.*

Van den tegenwoordigen tyd.

Onregelmaet. Onregelmaet. Onregelmaet. Onregelmaet.

<i>n.</i>	<i>en.</i>	<i>n.</i>	<i>n.</i>
Ik gae	Ik ſpreek	Ik zie	Ik doe.
Gy gaet.	Gy ſpreekt.	Gy ziet.	Gy doet.
Hy gaet.	Hy ſpreekt.	Hy ziet.	Hy doet.
Wy-l. gaen.	Wy-l. ſpreken	Wy-l. zien.	Wy-l. doen.
Gy-l. gaet.	Gy-l. ſpreekt.	Gy-l. ziet.	Gy-l. doet.
Sy-l. gaen.	Sy-l. ſpreken.	Sy-l. zien.	Sy-l. doen.

Van den voorleden tyd.

*Ons' Tael zy niet gelaekt,
S'heeft twee tyden onvolmaekt.*

Ik ging.	Ik ſprak.	Ik ſchreef.	Ik.
Ik ſtond.	Ik nam.	Ik dwaelde.	Ik deed. enz.
Ik floeg.	Ik at.		

*In onze ryke Tael geen tyden en ontbreken,
Hoewel gemeenslyk wy in den eersten spreken.*

Ik gangde.	Ik leerde.	Ik eette.	Ik dede.
Ik stantde oft stonde.	Ik spreekte.	Ik schryfde.	
Ik slaegde.	Ik neemde.	Ik zichte.	

Den onvolmaekten tyd.

	aen.		en.
Ik heb gegaen.		Ik heb gesproken.	
Gy hebt gegaen.		Gy hebt gesproken.	
Hy heeft gegaen.		Hy heeft gesproken.	
Wy hebben gegaen.		Wy hebben gesproken.	
Gy-lieden hebt gegaen.		Gy-lieden hebt gesproken.	
Sy hebben gegaen.		Sy hebben gesproken.	
	ien.		oen.
Ik heb gezien.		Ik heb gedaen.	
Gy hebt gezien.		Gy hebt gedaen.	
Hy heeft gezien.		Hy heeft gedaen.	
Wy hebben gezien.		Wy hebben gedaen.	
Gy-lieden hebt gezien.		Gy-lieden hebt gedaen.	
Sy hebben gezien.		Sy hebben gedaen.	

Meer dan volbrogten tyd.

*Waer ben ik hier, o Godt! geraekt,
Is meer den tyd dan gy volmaekt?*

	aen.		en.
Ik had gegaen.		Ik had gesproken.	
Gy had gegaen.		Gy had gesproken.	
Hy had gegaen.		Hy had gesproken.	
Wy hadden gegaen.		Wy hadden gesproken.	
Gy-lieden had gegaen.		Gy-lieden had gesproken.	
Sy hadden gegaen.		Sy hadden gesproken.	
	ien.		oen.
Ik had gezien.		Ik had gedaen.	
Gy had gezien.		Gy had gedaen.	
Hy had gezien.		Hy had gedaen.	
Wy hadden gezien.		Wy hadden gedaen.	
Gy-lieden had gezien.		Gy-lieden had gedaen.	
Sy hadden gezien.		Sy hadden gedaen.	

Den tweeden, ik hebde enz.

Den toekomenden tyd.

*Ik zal, gy zult, hy zal, wat kaele zekerbeyd:
Zegt vry, zoo't Godt belieft, dan is het vast gezeyd.*

	aen.		en.
Ik zal gaen.		Ik zal spreken.	
Gy zult gaen.		Gy zult spreken.	
Hy zal gaen.		Hy zal spreken.	
Wy zullen gaen.		Wy zullen spreken.	
Sy zullen gaen.		Sy zullen spreken.	
	ien.		oen.
Ik zal zien.		Ik zal doen.	
Gy zult zien.		Gy zult doen.	
Hy zal zien.		Hy zal doen.	
Wy zullen zien.		Wy zullen doen.	
Sy zullen zien.		Sy zullen doen.	

Gebiedende wyze.

*Gebied uw' onderzaeten slout,
Als gy Godts Weth zelf onderhoud.*

	n.		en.
Gae		Spreek	
Dat hy gae.		Dat hy spreek.	
Laet ons gaen.		Laet ons spreken.	
Gaet gy-lieden.		Spreekt gy-lieden.	
Laet hun gaen.		Laet hun spreken.	
	n.		n.
Zie		Doe	
Dat hy zie.		Dat hy doe.	
Laet ons zien.		Laet ons doen.	
Ziet gy-lieden.		Doet gy-lieden.	
Laet hun zien.		Laet hun doen.	

Elk wortel-woord is, zoo de oude willen, een gebod van den eersten gebiedenden tyd; wel verstaende van de tweede medevoeginge, wordende oneyndelyk, met daer by te voegen *en*, en de dry andere medevoegingen oft conjugatien *n*, alleen *spreek-en*, *eet-en*. De *t* in *eet*, komt gelyk de *k* in *spreek*.

Zekeren Schryver berispt zig zelven, schryvende, dat men met *spreek* enz. te stellen, wel zoude moeten gevolgelyk stellen *ee* voor *eet*, niet wetende, dat de tweede medevoeginge *en* heeft, de welke de meeste regelmaetig is *eet-en*, *spreek-en*.

Byvoegende wyze. Tegenwoordigen tyd.

*Tegenwoordig t'zaem gebonden,
Word wel zomtyds noch gesbonden.*

	n.		n.
Op dat ik gae		Op dat ik spreke	
Op dat gy gaet.		Op dat gy spreekt.	
Op dat hy gaet.		Op dat hy spreekt.	
Op dat wy gaen.		Op dat wy spreken.	
Op dat gy-lieden gaet.		Op dat gy-lieden spreekt.	
Op dat fy gaen.		Op dat fy spreken.	
	n.		n.
Op dat ik zie		Op dat ik doe	
Op dat gy ziet.		Op dat gy doet.	
Op dat hy ziet.		Op dat hy doet.	
Op dat wy zien.		Op dat wy doen.	
Op dat gy-lieden ziet.		Op dat gy-lieden doet.	
Op dat fy zien.		Op dat fy doen.	

Den onvolmaekten tyd.

*Ik zoud dit, en ik zoud dat ;
Onvolmaekte: weet gy wat ?*

	aen.		en.
Ik zoud gaen.		Ik zoud spreken.	
Gy zoud gaen.		Gy zoud spreken.	
Hy zoud gaen.		Hy zoud spreken.	
Wy zouden gaen.		Wy zouden spreken.	
Gy-lieden zoud gaen.		Gy-lieden zoud spreken.	
Sy zouden gaen.		Sy zouden spreken.	
	ien.		oen.
Ik zoud zien.		Ik zoud doen.	
Gy zoud zien.		Gy zoud doen.	
Hy zoud zien.		Hy zoud doen.	
Wy zouden zien.		Wy zouden doen.	
Gy-lieden zoud zien.		Gy-lieden zoud doen.	
Sy zouden zien.		Sy zouden doen.	

Den wenschenden tyd.

Geene groote zwaerigbeyd
Ook in dezen tyd en leyt.

Ik wenschte,
dat ik ginge.
dat gy ging.
dat hy ging.
dat wy gingen.
dat gy-lieden ging.
dat fy gingen.
dat ik ginge oft gangde.
dat ik zage.
dat gy zag.
dat hy zag.
dat wy zagen.
dat gy-lieden zag.
dat fy zagen.
dat ik zichte.

Ik wenschte,
dat ik sprake.
dat gy sprak.
dat hy sprak.
dat wy spraken.
dat gy-lieden sprak.
dat fy spraken.
dat ik spreekte.
dat ik dede.
dat gy dede.
dat hy dede.
dat wy deden.
dat gy-lieden ded'
dat fy deden.
dat ik dede enz.

(a) Gaende.	Sprekende.	Ziende.	Doende.
(b) Gegaen.	Gesproken.	Gezien.	Gedaen.

Een toekomende besprek.

*Als ik zal zyn geleerd, ik zal u wel betaelen:
Beloften weerd geëerd; maer laes! de daeden faelen.*

Als ik oft zoo ik zal hebben gegaen, gesproken, gezien, gedaen.

XIV. HOOFDSTUK,

Waer in te aenmerken is het maekzel, alsmede het belang van elke Letter, eygentoepasselyk aen het Dryvuldig Een.

HEt zoude hier met recht kunnen de plaetze wezen, en wel besonderlyk tot inleydinge van het naervolgende Hoofdstuk, (om het in A B, tafelgewys te kon-

(a) Actif. (b) Passif.

nen beginnen) den leerzugtigen en aanmerkenden Lezer vooren te steilen, hoe wonder krachtig het *Dryvuldig Een*, in alles wat zich zelfstandig zoude kunnen vertoonen, is werkende; en wederom, hoe deze werkingen elk bezonder zyn Godtlyk, Menschelyk en Geestgeheym.

Ter bemerkinge dan, alzoo hier te langloopig zoude wezen den mensch oft andere zelfstandige dingen te ontleden, zullen, om met ons werk spoedig voort te gaen, daer van een kort denkbeeld geven in de Letter-stippen, en daer achter de dry Hoofdgeslachten, besloten in eene leste Letter van elken zelfstandigen naem in het eenvoud. (a)

Schriekius in syn opper-denkbeld toont ons aen *de dry oude oorsprongelyke stippen der Godtsche (en niet de Gothsche) oft heylige Letteren*, die by ons nu niet meer zuiver in het gebruyk en zyn; ja nouwelyks in de Boekstaven hier meer te vinden, dan wel op zommige oude gedenk-steenen, naest gelyk aen onze Letter, die wy wel zouden mogen noemen de gebrokene: welke dry zaemgevoegd uytmaeken een Letter-beeld, bestaende in eenen $\vee$ (b), den grond weynig schuyns, $\perp$ (c) het recht opgaende stip, maekende 't zaemgevoeg eenen ophaek, gelyk het $\sphericalangle$, (d) gevoegd aen het recht opgaende uytmaekt eenen nederhaek $\sphericalangle \perp$, en deze dry zyn ook in onze hedendaegsche Nederduytsche Letteren eenigzins, dan niet zoo volkomen, te bemerken in *a b c d e f g* enz.

Den Godtschen Letter-schik.

AENMERKINGE OP HET WOORD GODT.

*De d 't oneyndig is, met t het eenvoud slot;
Wy stellen d met t, oneyndig Een is Godt.*

De meeste aengebooren (e) mannelyke waeren by hun in den uytgang van het (f) eenvoud, gelyk by ons halve stemmaekeren, vermits sy die van vooren hebben, en met deze enkele Letteren drukten sy uyt (de Priesteren)

(a) Sing. (b) Basis. (c) Perpend. (d) Hypot. (e) Masc.
(f) Sing.

a l f Hooge, Heylige, Geestelyke, en hooge Verborgentheden, gelyk met woorden; laetende de mede-luyderen luyden op hun eygen, *i n m* om van het gemeen volk (aen wie het leeren der zelve verboden was) niet begrepen te worden.

o f r Den inhoud van den eersten mannelyken Letter-schik was *al bes*, in *bem*, *boog* is den Heer: dat is, alles heft, alles roert, alles leeft, alles kan door hem, in hem enz.

By dezen Letter-schik is ook gestelt de *k a meka*; dat is, *a* met *k*, oft *a mé kan*, dat sy mede kan: andere willen, dat de *k* is van den verzaemden Schik.

e v p Deze benoemden sy vrouwelyke, om dat sy met haere uytpraeke met *e* uyt den mond *u b d* vloogen, alhoewel de *e* by ons, om reden hier vooren getoont, moet gestelt worden zoo tot *y g t* klank-uythaelinge als geslacht-verschil: dan dezen Letter-schik heeft vele uytneeringen, te zien *j w* in het volgende Hoofdstuk.

Bediedzel.

b b Uw bede *y ge t*; dat is, wenshende, dat *e v ebb* uw bede mag heffen tot Godt eygentlyk.

Men schryft, dat de Grieken in het licht zouden gebragt hebben de *J en W*, zommige willen daer byvoegen de *V*, als *janua vester walo*: wat aengaet de *J en W*, en durven wy niet betwiften; maer wy willen weten, hoe de Hebreewen, die veel ouder zyn dan de Grieken, en waer mede, achtervolgende vele oude schryven, wy meer als andere Taelen in vele woorden noch gemeenschap hebben, den naem van *Eva* in de Letter-schik-konfte (welke gave wy meenen Godt aen Adam van den eersten aenbegin medegedeelt heft) gestelt hebben?

Dryvoudige beteekeninge.

1 Godtlyk.
 Begin a Vader.
 Erbooren e Zoon.
 Heylig y Geest, die in ons
 werkt, die ons heyligmaekt.

Σ Vader.
 Zoon.
 H. Geest.

Letter-wissel,

DUS T'GAER EEN.

Wilt zonder Letteren een
 groot begryp hier lezen,
 Dry water druppelen zal
 maer een plaschken wezen.
 Den Vader, Zoon en Geest,
 hoewel verscheyd in naem,
 In wezen gansch gelyk, zyn
 maer een Godt te zaem.

2 Menschelyk.
 a Adam } Man.
 e Eva } Vrouwe.
 i Een oft iet dat van hun
 voortkomt. Onzydig.
 Meervoud.

o Ons-l. oft wy-l. oft wy-lien.
 u U-l. oft gy-l., oft gy-lien.
 y Twee zaem, iet fy-lien, 2.
 lieden.

Vader, Moeder, 't Kind,
 dry naemen,
 Zyn maer een gerekent
 t'zaemen.

3 Geest-gebeym.

a Godt.
 e De Kerke.
 i Het Geloove.
 Merk Godt, de Kerk, 't Ge-
 loof daer by,
 En zyn maer een, al is bet
 dry.

Den derden vereenigden Letter-schik der
 klank-Letteren, bunne versmeltingen
 in elkanderen.

a, e, i, o, u, y. ae, ai oft ay, au, ee, ee, ee, ei,
 eu, eeu, ey.

Wy dit schryven gansch onwillig,
 D'oudheyd is hier in verschillig. Betwistbaer.

Wy schryven,

Ik speel, ik schèer, ik deël, ik scheyd, ik treur, ik scheen.
 lang. lang. kort. kort. en niet ik schyt, ik kak.

Bemerkt,

al Dat de è, er, byna eengrepig in zich smelten als air,
 hoewel wy voor het onderzoek der oudheyd altyd ge-

schreven hebben *eir* in *veirdig*, *weirdig* enz.; dan wy twyffelen met reden, of dezen klank niet en komt uyt een misbruyk, alzo wy overal vinden *eer*, zonder bovengestelde teekenen; welke wy, om groote redenen, noodig oordeelen te stellen, gevoelende in het lezen, dat wy besonderlyk lange en korte hebben: alsmede om de woorden verschillig ten kortiten te schryven, de zelve op zommige plaetzen verkortende van eene Letter met het lang teeken; waer van wy bereyd zyn, dies aenzocht zynde, voorder reden te geven.

<i>ie</i> ,	<i>oo</i> ,	<i>oi</i> ,	<i>oey</i> ,	<i>oi</i> ,	<i>oy</i> ,	<i>ou</i> ,
ik en zien,	noch hoor	noyt	koeyen			stouwen
	<i>stoor</i>		groeyen	komt van groen.		
vieren, vlien.	<i>ue</i>	<i>uy</i>	<i>ch</i>	<i>w</i>	<i>k</i> ,	mede-klinkeren hier in
vervoegt.						

Naerder bemerkinge,

Dat wy meerder reden hebben achtervolgende de oudste Tael-eygene Boeken, te schryven *gaen* met *ae*, alzo wy zoo openmondig niet en spreken dan de Hollanderen; (*a*) en tot algemeynen vasten schik ziet men de *e* in alles zich beft versmelten: want *ij* en grypt geen reden in *bier*. Dus en willen wy hier in onze Landgewoonte niet bestraffen, maer mede volgen; gemerkt meest de twee leste Letteren van ons onbepaelt hebben *en*, als *spreken*, *zien*, *doen*, hierom stellen wy *aen*, en zoo van alle de andere; dan indien wy moesten openmondig spreken, wy zouden moeten stellen *ik gaan drinken zuur byer*.

*Een kwaed wtspraak wy niet lyden,
Sy gekent dient om te myden.*

s'lecht.

,
lamme,

n,
en,

,

Beter.

Altyd, t'aller tyd.

Dat ik, dat wy.

Dat fy.

Derven.

Gebueren.

Het.

jongen Hollandschen Schryver zegt, dat men over de *a* en verdoppelde, en dat dit maer eerst op de reformatie van het Geloove.

Slecht.

Beter.

Ka, Kyk,	Ziet.
Keerke,	Kerke.
Kinste,	Konste, kunde.
Mins,	Myns.
Nezen,	Neuzen.
Rezen,	Reuzen.
Me zullen,	Wy zullen.
't Een gelyk 't ain,	Dan.
Steerven,	Sterven.
De Miere kruype op de	De Mieren kruypen op de
miere,	mue.en.
Lang dieren,	Lang dueren.
Betaelt u-l. schilden,	Betaelt u-l. schulden.
Maynen,	Mynen.
Saynen,	Synen.
Boeven, <i>en haut,</i>	Boven.
Geloeven,	Gelooven.
Mine,	Myne,
Pine,	Pyne,
Sturremen,	Stormen,
Datje dat dé,	Dat hy dat ded' oft dede.
Gaeje mé, gayle mé,	Gaet gy mede.
Goedaen in vré,	Gaet aen in vrede.
Zue,	Zoo.
Ueck,	Ook.
Struet,	Strooy.
Kuept,	Koopt.
Moeke,	Maeken.
Kroeke,	Kraeken enz.

X V. H O O F D S T U K,

Begrypende de belangen der ey, en medeklinkeren op de Hoofdgelachten in het eynd van eenen naem, of zelfstandig woord in het eenvoud.

Elke Letter heeft dry krachten,

Dwaeze zullen't dwaesbeyd achten.

B Eze Letter is (alleen enkel en op haer eygen) mannelyk: by voorbeeld, den *neb* oft *bek*, en vrouwelyk verdobbelt zynde *bb*: by voorbeeld, *d'ebb*

oft de *ebbe*, onzydig in *gekrab*. Bemerkt, men fchryft het beter *krawwzel*.

C *Niet naer haer geflacht en vraegt,
S'is alleen lang weg-gejaegt.*

D Is mannelijk in *draed*, *raed*, *naed* enz., vrouwelyk in *daed*, *dood*, *bruyd* enz., onzydig in *kind*, *brood* enz.

E Deze fchynt voor de blinde altyd vrouwelyk in een woord oft naem van het eenvoud, als in *trouwe*, *rouwe*, *vrouwe* enz.; maer fy zien haer mannelijk in *thée* oft *thé*; *te vrede*, welke lefte ook vele vrouwelyk willen hebben, alzo het uytgaet in *de*: waer van fy wel goede redenen zouden kunnen bybrengen, die niemant, redenen bezittende, zoude durven wederleggen, anders zoude men moeten ftellen *den vreed*. Andere willen, dat men voortyds het woord *thée* zoude *ptbe* gefchreven hebben, gelyk de Grieken dan ftelden *ptbizane* oft *ptizane* enz. E is onzydig in *vee*, het *vee*.

*Wie zal hem vast op E betrouwen?
Sy haest verandert g'lyk de vrouwen.*

F Is altyd fchier mannelijk op zich: by voorbeeld, *den opbef*, *den flaf*. Men zoude (zoo het niet te vele gewaegt en waere) deze kunnen ftellen met V; maer zullen dit laeten aen het gebruyk, en mede volgen. Verdobbelt kan fy ook wezen vrouwelyk, onzydig ook in *wyf*. (Dit woord fchynt onregelmaetig.) Het *fchof*, *fchov*, het *bof* mag men met V fchryven: want men niet fchryft *boffen*; maer *boven*. De oude fchryfden *bofven*. Bemerkinge: het *bof*, het *fchof*, zoo andere zeggen, zyn van het derde geflacht, order en ftellinge, en moet in het meervoud, en oneyndelyk, met de *v* in plaetze van *f* gefchreven worden, om dat de V van het tweede order is, en de plaetze van F bekleed voor meervoud oft oneyndelyk, dat door het vrouwgefchachts order uytgedrukt word.

G Is mannelijk in *rugg*, *dag*, *flag*, *weg*, haere uytpraeke oft beter uytsprekinge vrouwelyk, hoewel tot dies noodig eene gevolgte *e*, onzydig in *vertoog* enz.

H Deze (alhoewel geene Letter) gevoegt met C is mannelijk in *disch*, *vifch* enz., haere uytzuchten half vrouwelyk, onzydig in *vleefch*.

K Is mannelijk in *dank, smaek, stok, kok*; vrouwelyk *de zaek, de bank*; stelt *de zaeke, de banke* enz.; onzijdig in *stuk oft stukk, geluk*. Het gebruyk wilt, dat de **K** achter aen het woord niet dobbel gestelt zy, alsmede vele andere; maer de reden verzoekt het.

L Is mannelijk in *gezel, beter gezell'*. Bemerkt, dat de mannelijke dobbelinge van **L, M, N** enz. niet en moeten geschreven worden met het wegneem-teeken in de vrouwelyke *bell* oft *belle*. **L** is onzijdig in *krakeel* enz.

M is mannelijk in *brem, stamm', oom, droom* enz., vrouwelyk in *stemm*, beter *stemme*; onzijdig in *lam*, het welk verschilt van *lemmig* oft *loomig*, oulederoerig.

N is mannelijk in *zoon*, en niet in *zone, baen* enz.; vrouwelyk in *penn'*, beter *penne, de zon, beter de zonn'*, alderbest *de zonne, de kroone* enz.; onzijdig in *zwyn*, verken, het welk verschilt van *verkenn'*.

Het wilt schynen, dat alhier het woord *rede*, in plurali *de reden, de zede*, plurali *zeden, de zege*, plurali *zegen*, infinitiv. *zegenpraelen*, Mascul. *den zegen, de vrede* oft *vrede* zoude moeten nytgenomen worden; het welk ons zoude wezen een groot ongerief, om dit werk onwederleggelyk te bekrachtigen: waerom wy den Taelgrondlievenden de redelykheyd voorstellen op twee verscheyde onomverreftootbaere voeten *rede, redene*, blykt, dat wy in het meervoud kunnen zeggen *reden* en *redenen*, het welk zich verdeelt na *red'en* oft *red'-en-en*.

*De reden kloek dit werk hier bind,
Spys bem, wie dees in zich niet vind.*

P Is mannelijk in *trap, kop* oft *kopp, slaep* enz.; vrouwelyk in *wetenschap*, beter *wetenschappe*, in *popp*, beter *poppe, zopp*, beter *zoppe*, onzijdig in *sop*, het opperste eens booms enz.

Q *De Q word recht by ons veracht
S'en durft niet toonen haer geslacht.*

R Is mannelijk in *Vader, Broeder*; vrouwelyk in *Moedere, Zusters, sterre, schaere*; onzijdig *het vuer*, by ons gezeyd *vyer*.

S Is mannelijk in *Os, Vos*; vrouwelyk *de Smis, beter Smisse, lefs', less'*; onzijdig *het mes*.

T Is mannelijk in *pot, zot* oft *pott, zott*; vrouwelyk

in *katt*, beter *katte*, *ratt*, beter *ratte*, en by die, de welke willen schryven *eeuwigheyt*, het welk wy schryven met *d*, *eeuwigheyd der eeuwigheden*; onzydig in *kot* enz.

V Is altyd mannelijk en onzydig, nytgaende zonder E en wegneem-teecken; gelyk in *roov*, *diev*, onzydig *geloov*, *verderu* enz., en vrouwelyk in *floov* oft *floove*; en deze spellinge en is niet zoo nieuw dan sy schynt.

Bemerkt, dat in de woorden, die het vrouwgeslacht ofte het oneyndelyk meervoud enz. uytdrukken, de V in plaetze van F gestelt mag worden, gelyk *dief*, *dieven*, *roof*, *rooven* enz., om dat de V, van het tweede Order zynde, voor het meervoud is, en de F voor het mannelijk en eenig, gelyk *den roof*, *den dief*.

W Is mannelijk in *bouw*, *douw*, *rouw*; vrouwelyk in *de vrouwe*, *de trouwe*, *de mouw*, beter *de mouwe*, gemeyn oft onzydig in *het getauw* en *het getouw*, *het beschouw*.

X *Schept maer moed, ô! goede mannen,
D'ex is nyt ons' Tael gebannen.*

Y Deze is mannelijk in den *bry*, by eenige, doch ongegrond; vrouwelyk in *de wey*, (schryft *weyde*) *schalmey* oft *schalmeye*, *kettery* oft *ketterye*; onzydig *bet ey*, oft *eyer*.

Z Deze zoete Letter onderscheyden van S lang, is in haeren uytgang meest eenen onzydigen toeworp; het *booz*, komende van *boozen*, *booze*, mannelijk in den *Haaz* oft *Haes*; vrouwelyk *de vreez* oft *vreeze*, *de spyz* oft *spyze*; alhoewel het wat vremd schynt te schryven *boezheyd*, *bevreeztheyd*, *gespyzt*: het welk wy, zoo het ons inzicht was, zouden kunnen goed maeken; maer zullen de kleyne s gebruyken in de volkomen woordfluytingen, die, zoo vele willen, lange voor de Z geweest is, in haere plaetze, om het gebruyk niet al te hard te bestraffen.

Veranderende de Z in S.

E.

*Ten kortsten heeft men aengetoont,
Wat kracht in elke Letter woont;
't Dryvuldig-Een vervolt bet al,
Zoo 't was, zoo 't is, zoo 't wezen zal.*

XVI. HOOFDSTUK,

*Van de Geluyd-teekenen oft aengenomen
uytdrukzelen des geluyds.*

TEn tyde van Noë, achtervolgende de Letteren hier boven genoemt, en waeren geene geluyd-teekenen; maer met de veranderingen en aengenomen kwaede spreekwyzen zyn deze moeten gestelt worden, alsook om de woorden te verschillen: dan die hun willen houden aen de eerste oudheyd, en moeten deze niet stellen verdobbelende de *e*, daer wy zomtyds het teeken stellen, alzoo ons dit gemakkelyker, beter en korter dunkt, dan het spreek-gebruyk te veranderen: gemerkt, dat de oude hier in geen uyt spraek-verschil en hadden tusschen *wezen* (Orphelins) en *wézen*, (*être*) het gene wy onderscheyden *wézen* oft *wéezen* van *weezen*, *Peerd*, *Peird* oft *Paerd*, *eo*, *oo*; hebbende alle deze by hun gelyke klanken.

Wy hopen deze stelling ons niet kwaelyk en zal aengenomen worden; elk volgt wat hy wil.

*Ons' Vlaamingsche Woorden-boeken
En zyn daer niet door verkort;
Om te vinden kan elk zoeken,
Zoo by ons gestelt hier word.*

Het zoude schynen, dat wy hier wilden de oprechte oude Vlaemsche uyt spraeke, ofte wel de Spel-konfte te kort doen, gelyk het gebruyk ons het eerste in eenige woorden, en zelf klankluydig, verscheyden aen die der eerste oudheyd, tot onderscheyd der zelve, in uyt spraeke en Spel-konfte wilt doen aennemen.

Dan alzoo het, menschelyk sprekende, schier onmogelyk is, deze beede ten goeden volmaekt te volgen, en wy meer vrucht verwachten van de woorden te kunnen onderscheyden, te meer, het zelve nu aldernaest komende aen onze hedendaegsche spraeke, wy de teekenen tot onderscheyd der zelve willen gebruyken, om vele redenen op andere plaetzen ten kortsten aangemerkt.

Wy moeten nochtans bekennen, dat de oude woor-

den en spellingen iet geheym in hebben, te lang om hier te stellen; en het waer te wenschen, uytgenomen in deze verschillende beteekenissen, den aldereersten ouden schik gevolgd wierd. Wy vinden nochtans in zommige oudheden eenigen trooft voor onze nieuwe verschillende. Ziet hier de oude met de nieuwe in eenige korte woorden.

Oud-en schik.

Beed-el-en.
Geev-en.
Kleed-er-en.
Weez-en.
Weerd-ig.
Wèez-en.
Beer.
Beer, Eber, Ber.
Beed oft beed-e.
Scheed-en.

Nieuw-en schik.

Bèd-el-en.
Gèv-en oft geev-en.
Kleed-er-en. zommige onwetende
Wèzen. *être.* ^{spellen klee-de-ren.}
Wèerd-ig.
Weez-en. *Orphelins.*
Bèer, by zommige Beir.
Ber, Beer. *Verrat.*
Beyde oft alle twee.
Scheid-en enz.

Achtervolgende de oude, leerende dat die van Mexico eene Tael spreken overeenkomende met die van ontrent Gend in Vlaenderen, waer onder wy ons mogen rekenen, en deze klanken op diergelyke maniere by ons uytgaende, zoo durven wy, als de naefte wezende, de vremdelingen voorstellen onze twee geluyd-teekenen, (a) het stactig met dit van het omvang, gemaekt van een stactig en scherp op de volkomen lange *è*, in *geven* en in *geeven*, *Beer*, mannelyk Verken, *Bèer* oft *Beir*, (*Ursus*) in *wèzen*, verkort van eene *e*, die in het volbrogt by ons gestelt word: by voorbeeld, *gewèest* enz. Dan op dat deze teekenen niet misacht en worden, willen wy elk waerfchouwen, dat de *èe* een weynig verschilt van *air*, wat nedriger en zoeter; *èe* klinkt lang op haer eygen, gelyk *é* volmondig open. Wat aengaet *ee*, en kan ook niet recht uytgaen, gelyk by zommige der Fransche, in *bien-aimé* enz., *ee* kort, dat is, onvolmondig: en dus doende, komt onze uytspreeke met de oude ook overeen, dat is, zoo goed als sy de hunne.

Zommige oude maekten in gemeene wereldsche woorden tusschen *d* en *t* weynig verschil; maer de aloude voor-Vaderen hebben daer in meer wys geweest dan hunne kinderen. Ziet het woord *Godt*.

(a) Gravis. (b) Circumflex.

*Bemerkt hier den klank van alle dry
die Twee-klanken.*

Onze Nederduytsche zyn weerd ge-êert oft g'êert.

*Vast-stellinge op het Duytsch woordbe-gehr-
en, by ons be-gèer-en, tot bewyzinge,
dat de eerste è van de tweede grepe
dient geteekent, en niet de tweede.*

In de struykinge der Helden-Verfen hebben wy:
*Begèeren en zult gy noyt het goed van ander menschen,
Rechtveerdig altyd leeft, u 't eynd geluk toewenschen.*

Dus de eerste meer op è, die lang moet wezen klinkt:
dit kennen de welke gèer en vèer eengrepig (zoo be-
hoord) uytsprenken.

De hardigheyd komt van de *r*, die de ander *e* hard *r*,
maer niet *e* maekt, wezende eene geschikte mannelyke
Letter, onder den naem van halve stemmaekeren, die
meer kracht hebben als de mede-klinkeren

Wy hebben infgelyks *o* lang en kort, *open, kot, ôo*
en *oo*; in de *Schôle* heeft hy aen den *pot* synen *poot*
verbrand enz.

Voorts geene scheid-klinkeren noodig in onze Tael,
ge-eert, ge-eten oft g'eeten.

*Ziet d'Hebreeuwen, Duytschen, mede Grieken... meer
Houden d's by bun in vrede, sy slaen boven, 't is groot eer.*

*Godt, Adem, Adam, vlamming, algemeen,
Tottsch oft Godt, Jodsche, een iverzeel,
Allemans oft alle-mensch Nederduytsch,
Gottsche.*

*Van onze Tael [ziet in] den Boom word u getoont,
Van Godt is haer begin, in hem haer eynd ook woont.*

Den Godtlyken Geest *Adem* aen *Adam*, en van *Adam*,
aen *Eva* enz., zy gelyk hy is aen *U-E.* hooggeerde, al-
gemeene Godts-Tael-sprekende *Vlammingen*. Het is de-
zen *H. Geest*, die *U-E.* door *Godt*, en met *Godt*, alle

te zaem maekt Goden in Godt, die wy moeten erkennen voor het begin en het eynde van alle goed, beter en alderbest aller dingen enz.

Vos estis Dei in Deo, die den alleen *alpha* (ouden) *omeka*, en nu *omega* is, van Godt synen *Adem*, Adam en Eva, U-E. in geeft, maekzel, spraeke enz., en niet buyten Godt.

De G in Godt maekt u in hem volmaekt, in hem geeft; en zoo buyten die en is'er niet gemaekt, niet geschapen, niet geheyligt.

De O maekt u hoog in hem, die daer buyten Nederlanderen oft andere Uytlandereren zyt.

De D maekt uwen geest onbepaelt-eeuwig, die buyten Godt in tydlyke ellenden bepaelt zyt; kort, de D maekt u Goden; maer zyt gy Goden door u, met u, en in u? ô Neen, Godt-begeefte, den Godts-Geest heeft u beter onderricht, gy weet door hem, en met hem, dat gy alleen in hem besloten moet zyn, wilt gy in hem volmaekt, met hem hoog, en door hem eeuwig-een zyn; en deze aldervaste besluytige is DT, verbeeldende het Dryvuldig-een.

G	O	DT	<i>dt</i>
1	2	3	<i>flot.</i>

Uytlegginge.

De G is volmaekt in Godt, die door goede meeninge in hem alles verheft, en slechte zaeken luyfter geeft, by ons volbrogt: want de bezondere Letteren, die het volbrogt uytdrukken in onze Taele, zyn naer *g*, *b* en *v*, *gedient*, *bemint*, *volmaekt*, en deze dry zyn t'zaemen een volmaekt.

O, by de Godts-geleerde verbeelde de *högheyd*, *hoogheyd*; en alzo wierd ook by de oude de *o*, *oo* uytgesproken gelyk de *oo* by de nieuwe van onzen tyd; alsmede de *e*, *ee*, gelyk in *veel*, het welk enige dwaenze uytsprecken gelyk *peerd* oft *peird*, niet wetende, dat deze *ee* dienen uytgesproken gelyk de Fransche die uytsprecken in *verité*. De oude dan en gebruykten geene teekenen; maer dit was by hun allegaer lang, *e* lang; en 'ten waere wy met honderden woorden van gelyke uytspreekke, die anders gelyk zouden wezen in beteekeninge, daer door verschillen, moesten onderscheyden, zouden zêlf de bovengesfelde teekenen verworpen, in plaetse

van aen te nemen, het welke wy doen met vreeze, dat die op andere plaetzen verkeert zullen uytgesproken worden.

DT, D en T, hebbende met elkanderen eene geheyme bynaer overeenkomfte, gelyk ook de V met F, en S met Z, met dit onderscheyd, dat de F is uytdukende het eerste mannelyk eenvoud, en de V het vrouwelyk eenvoud, gemeenelyk van de F ontfangen hebbende, brengt voort de beyde meervouden, zoo in naemen als in woorden: by voorbeeld, den *wolf*, de *wolven*, de *wolvinne*, den *hof*, de *hoven* enz.

De oude stelden *wolf*, *wolfven*, *wolfvinne*, en zeyden, dat alle mannelyke en vrouwelyke, tot volmaeking van een meervoud, behoorden t'zaemen te wezen: wy gebruyken deze na eysch onzer spraeke, gevoelende aen de sterk-luydinge, waer wy deze behooren te stellen.

S en Z meenen wy, om hunne overeenkominge, te mogen gebruyken in *wezen*, stellende in het volbrogt nogtans *geweest*, *vreezen*, *gevreest* enz.

Deze overeenkomingen in aendacht genomen, komen wy op die van *d* en *t*, en zomtyds *dt*, als voor eene Letter t'zaemen, dienende voor het aldervaste eenvoudslot, van het welke geen eenig meervoud meer en is.

Gelyk elk hem moet verwonderen, en in vernederinge der onbegrypelyke Dry-Eenige Verholentheyd gelooven en zalig worden, moeten wy ons verstand ten onderen geven in het bemerken der krachten, besloten in de Letteren *g*, *d*, *t*, die uyt zig onbepaelt zyn, hoe de zelve zoo een vast onbepaelt *een*, t'zaem gevoegt, kunnen uytmaeken.

	en.	en.	en.
Koning		Voed	Voet
	en.	en.	en.
Hertog		Goed	Slot

En dit blykt, dat de *t* alleen geen algemeen vast slot en is, dan alleen in zommige woorden van den volbrogten tyd, ik heb *geeert*, *gedient*; welke eenige met *d*, andere met *t* schryven, waer van elk reden zoude kunnen geven, en elk met vele uytneeringen, komende van *eeren*, andere willen van *geerden* enz., wy zeggen het gene volbrogt is geen *d* en behoeft: want het is bepaelt in syn eynde; maer wel *dt* vereenigt, gelyk wy die t'zaemen stellen in *Godt*; en dit is het aldervastste, en onbepaeltste eenigst slot.

*Van Got komen Got-en, en Goden van Godt:
Met Godt wilt niet spotten, dt is't vast slot.*

o ——— Alleen Volmaekt.
o ——— Godt hoog in Dry.
o ——— Onbepaelt Een.

De Spraeke, achtervolgende de leeringe der aloude Schryveren, hunne schriften en boeken, aengemerkt by d'Heer J. de Meerfman, den Stapel der Aloudheden, aen hem gezonden fchier van alle deelen des werelds, in fyn 52 jaerig onderzoek, bewyft uyt Winkelers, Kraemer, Kolver, Schriekius, Guicciardyn, en honderde andere, zelf Hebreeuwſche, Griekſche enz., dat onze Tael is de oude Hebreeuwſche, en niet de nieuwe, hedendaegs de Joden-ſpraeke; waer van wy noch vele woorden, alhoewel wy mede wat afgeweken zyn, verſtaen met ons groote overeenkominge te hebben, 't welk blykt uyt eenen ouden Hebreeuwſchen Wet-boek; die de nieuwe Hebreuwen kwaelyk meer en kunnen lezen noch verſtaen; hebbende die Tael geleert van eenen die ervaerenſten (Rabbi) Meeſter; maer aldermeeſt verlicht door de Letteren, welke men zegt ſchier ten tyde van Adam, immers lange voor den Zondvloed geweest te zyn, door Noë daer naer geſtelt in de Capelle, door hem en met fyne eygen handen gemaekt op den berg Ruſtal in Armenien, inhoudende den ouden Godtſchen Letter-ſchik, en meer andere dingen van de Weth enz.: om welke Letteren te bekomen, hy op ſynen koſt twee Joden, in verſcheyde tyden, heeft afgeveerdigt, zynde de zelve hem gebrogt in alles malkanderen gelyk: het welk geene kleynce beveſtingen en zyn, beſpeurende daer in de gelykformigheyd van onze aloude haek-Letter, de welke daer alzo naer komt, als de hedendaegſche Hebreeuwſche, die men ſchier niet lezen kan. Wy vinden dan gevolgelyk in vele van fyne Schriften, dat de onze is de Godtſche Tael, met welke Godt aen Adam en Eva geſproken heeft.

Onze Letter-rykheyd, woord-rykheyd en vaſte Hoofdgeſlachten, Litten enz., toonen, dat wy van hooger afkomſte zyn, als eenige andere, die hunne moeder willen Tael noemen, daer ſy maer slechts de Spraeke en heeft van de Vlaemſche. Ziet Marchantius. Onze Spraeke is

van Godt, van Adam, Vlamming, kleyne zoon van Japhet, opper-Priester van syn volk, gelyk de Augustinen van Augustinus, de Bogaerden van Bogaerd enz. De Vlammingen, die by Cæsar, Tacitus en andere oude Latynsche Schryveren genaemt worden Flammines, hadden in hunne Wapenen en Schilden ook verscheyde vlammen vuers; zommige willen, dat sy eerst de Lonten en andere Oorlogs-vuereu uytgevonden zouden hebben, (a) kloek en stout hunnen naem onstervelyk door zegenprael in den geheugenis-Tempel, de Rucht-Goddinne, bevelende. Dat onze Taelc algemeen is, en konnen de Grieken, Latynen en Franschen niet gegrond tegenspreken. Het woord *universèel* overwint hun: want het is gansch Vlaemsch, uytgenomen *uni*, een-iver-feel, een gelyke ivertrekkinge oft algemeen verband, een *zeel* oft *koorde*. De Fransche noemen de Duytsche Taelc oft Spraeke voor ons *Allemande*, de *alle man* oft alle mensch gegeven Taelc; maer de Duytschen en durven zelf die eere niet aennemen: want sy hun maer en rekenen van Tuisco den naem te hebben.

De onze geweest zynde zoo veel hondert jaeren voor den Thoren van Babel, waer uyt dat *bab-el-en* oft verwerren gesproten is, die ook lange was voor Tuisco, wy meenen nochtans, dat sy ouder met ons zyn, maer armer van Litten, Geslachten en Woord-rykheyd enz. Dat hunne Spraeke niet en is de algemeene, dan wel de onze, verzekeren vele oude boeken: zoo dat wy de zelve te groote eere doen, die te noemen, uyt beleeftheyd, onze mede-zuster; blykende, dat sy niet en is van het eerste houwelyk, vermits wy Tuisco niet en kennen voor Vader, dan wel, naest Godt, Adam.

Wy weten ook, dat Eva voor Tuisco lang dood was, nochtans beter als sy-lieden, dat de oude Hoogduytsche wyze van schryven byna gelyk was aen onze Godtsche Geheymen.

Dat wy Nederduytsche genaemt worden, is overmits wy beneden den Rbyn en het Hoogduytsch-Land woenen, en ook meer nederig in spraeke zyn, en dezen naem en is ons niet oneygen; maer ons te maeken hunne Tael-onderdaenen, en kan hun niet gelukken, dan van eenige onwetende, die meynen hunne Taelc de bronne te wezen van de onze, en daer aen bukken om te drin-

(a) Jul. Cæsar Comment. lib. 1. & 2. de Bello Gallico.

ken, hun uyt wulpsheyd maekende slaeven van de onderdaenen van Tuifco; en dien naem moet hun doen bekennen, dat sy onze slaeven, en wy hunne Heeren zyn, ofte misschien hunne groot-Vaderen der groot-Vaderen, t'hunder eeren: want Tuifco is al verre uyt het gene men maegschap kan berekenen.

Beter bekenden sy, dat, gelyk de maend Sextilis de zefde was, lange alvooren Augustus, die na zich benaemde, hunne Tael lang was voor Tuifco, en met ons afkomende van de *Theotonica*; (het gene zommige stelden *Tentunika*, *Teutonika*, niet verstaende het woord *Theos* oft Godt) en dit is de waerheyd in korten woorden by de Grieken.

De oude Vlaemsche Tael was voortyds genaemt de oude *Theotonika*, by zommige oude *Teutonika*, en deze wierden in de aloude boeken geschreven met *ka*, tot'er tyd, dat Karbil synen naem veranderde, stellende Carbilius, om de *c* voor *k* te doen dienen, en is daer in van vele nieuwgezinde gevolgt geweest.

Louis Guicciardyn, in de beschryvinge van het Nederland, schryft, dat de oude *Teutonika* is de Vlaemsche, ryk, eygen-beduydelyk enz.

Montanus, eenen Hollander, in syne byvoegzelen op den zelven, tracht deze tot syne schande te doen verstaen voor de Duytsche; dan de boeken der aloude, die hy ontwyffelyk niet doorblaedert heeft, verwerpen synen drift en enkele genegentheyd, die hy meer tot de Duytsche dan tot ons heeft, en synen onrechten afkeer van de oudheyd, door dien hy waerheydshalven gedwongen is korts daer naer zich zelven tegen te spreken, schryvende bladzyde 28: „Dat'er in Mexico zekere Tael gevonden word, de meeste gemeenschap hebbende met „de Gendsche in Vlaenderen; het welk alles aentoont, „dat het eene oude oorsprongelyke Tael is, *schier* van „den begin des werelds gebruykt, en noch tot heden „wyd-strekkende.” Tot hier toe de woorden van Montanus. Hy zegt *schier*, om dat hy de oudheyd niet dieper en heeft durven ondertaften, het welk den Lezer daer uyt mag laeten.

De Gotthen en Denen, zegt hy, komen onze Tael naest, en dit en is geen wonder: want de Gotthen en Jotten oft Joden zyn met ons een geweest, nu mede afgeweken veel meer als wy, en de Grieken hebben gemeenschap met onze Tael. Ziet *Virgilius Græcaque cum gico mixta loquela sono est.*

Dit alles boven dat Marchantius schyft, dat sy met het Grieks overeenkomt in vele woorden: by voorbeeld, *yver, graeven, grypen, traemen, krobbe, greffieren* enz. Dan alzoo onze Tael meer dan duyzend jaeren ouder is als de hunne, is het mede onbetwiftbaer, dat sy deze, benevens duyzende andere, tot noodwendigheyd hunner Tael, gelyk ook de Latynen 800 jaeren naer hun, ons afgeleent hebben, en zoo voorts gebragt in Tael oft Spraek-schikkinge, ons met vele by hun veranderde kwellen, en de onwetende bedriegen.

Wy zeggen hierom, sprekende alleen van wereldlyke zaeken:

*Vrienden en betrouwtse niet:
Want hier door geen goed geschied;
't Geen elk man in't goed kan lezen,
Mag in zuyper Tael wel wezen.*

L O F D I C H T

*Ter eeren der Vlammische Nederlanderen,
Belgen oft Velgen, alsmede op het ryk
thoon-boudend Bekgekweel van den ou-
den Gant oft Gendtschen Nachtegael,
onzen moederlyken Vogel.*

*Honggeerde Vlammingen, die in voorlede tyden
(a) Uw kloekbeyd hebt geoont met vuer en vlam in't stryden,
Aen wiens onsterfbaer roem de Faem zich vind verknocht,
Te stellen in't gebeug, schier Winnaers eer gy vocht:
Konstminnaers ook vol vlam, vol geest en rechten iever,
Waer door het Muzen-tal, Apollo zelf, u liever
(b) Als d'and're zingen hoort in d'uw met Duytsche Tael,
Geflacht en woordryk t'zaem. ô! Gendtschen Nachtegael,
Wat hebt gy vederen aen and're mild gegeven,
En blyft nooh evenwel op eygen vleugels zweeven!
Uw bek, uw ryken bek, hier med' gy geestig zingt,
Zulks gy Vrouw Juno zelf den echo t'booren dwingt,*

Uytlegginge.

(a) Leest hier van de Oudheyd: dan wy bevinden, dat sy hunnen aldermceften roem besonderlyk verkregen hebben in het beschermen hunner Landen, hunne oude Wetten ongeschend bewaerende.

(b) Ziet den lof der Tael in Daniel Heyns Nederduytsch Poëmat, om niet te verre in de Oudheyd te gaen.

Met reden. Ziet, gy hebt nu nieuws de Maet bekomen;
 (a) Een Maete, 't Greep-verdeel, Tael-kundig waergenomen,

Die recht het woord bevat: een Maet der Maet-en Maet,
 Waer in den ryken grond van onze Tael bestaet.

Den Sleutel leert den naem der Lett'ren in't beginnen:
 't Zyn [noten] teekenen, tot onaerscheyd der zinnen,

Hier mastig afgebeeld, op d'Helikon getoetst,
 Waer med', zoo tuygt Euterp, Apoll' word nageboetst.

Uw bek is als sijn harp': Lucinia gepresen,
 Aethon, g'boudrecht thoon, ['t is zelf in't Grieks bewezen]

By dagen en by nacht, Duytsch Nachtig al in Tael,
 Gelyk in't licht en dag, zoo is den Nacht egael.

ô Vogel van Minerv'! [de Maegd der Gendfche Stede,
 Oft Zodiak ons's Lands] om u te houden, dede

Men maeken deze Deur; blyft hier altyd by ons.

[Gelyk aen Mexico] Wat leent g'uw zachte dons
 En ved'ren? Ziet gy niet dat vremd'uw jonst niet loonen,
 Misvolgen uwe maet, onkundig uwe Thoonen?

Ja zingen gansch verkeert met bunnen krommen bek?

Uw goed bun schryven toe, en wyten u 't gebrek,

Hun eygen misverstand? ô blyv'! die kwaede bekken,

Met enkel vederkens, u trachten kael te trekken,

Te dooden. ['t is alleen vermits g'hun maekt beschaemt]

Sy houden dan uw bek, en zenden ons 't geraemt.

Blyft roem der Gendfche Maegd, blyft, 't is Apoll's
 behaegen,

Tot dat by zelf [wat eer !] u eens met zich zal draegen,

En plaetzen by de kroon, dicht aen het beeld, dat knielt:

Hy kroon met Bacchi-lief uw beksken zoet bezielt.

(a) Deze Maet is den grond der Tempora, Adjectiva, Substantiva enz., alle met weynige oft schier geene uytneeminge; het licht, eygendom, ja als de ziele van onze met de Duytliche ryke Moeder-Taele.

Vaastfellinge van d'uytlegginge hier vooren.

Wy voegen de Maete, waer op den Gendfchen Nachtegael behoort te zingen, den rechten Reden-sleutel voor Letteren toe, om de Noten-teekenen (waer door wy Litten oft Letteren verstaen) wel te noemen en stellen, zoo in het op als afgaen der woorden; de Maete is het Greep-verdeel. Door de geheele halve, derde, vierde, vyfde enz., verstaen wy geheele, halve, mede klinkeren, ook de accenten: de snikken zyn de punctuatien, waer van den punctum is het slot oft volkomen Leesmaete.

't Is om uw zoeten bek, dat zelf de Fransch u pryzen;
 Wat zal een Tael meer ryk u niet voor eer bewyzen?
 Flandrina's Tael zal 't zyn, by haer uw wooning is,
 Gelyk een Muzenberg, oft tweeden Goden-disch.
 Leer-voedzaam bef uw hoofd, weerd g'eerden Neder-
 lander,
 En wykt niet van uw trots, in Tael en roem meer
 sibrander,
 Als all' uw' Zoili, gy word gebaet wyt spyt,
 Vermits bun 't luk niet wilt, te wezen, die gy zyt.

Geluk en Konfte
 vinden
 Verdruk, afjonfte.

DANIEL WATERSCHOOT.

XVII. HOOFDSTUK.

Noodige bemerkinge op f, ff, en v.

WY hebben hier vooren gezeyd, dat de *f* dient in de mannelijke naemen, als *Wolf*, *Hof*, *Graef*, *Slaef*; *inne* kan alleen het vrouwelyk maeken: het gebruyk en regel wilt de *v* in de vrouwelyke, alsmede in de meervouden, de *f* achterlaetende.

De eerste Oude stelden *Wolfen*, *Hoffen*, *Graeffen*, *Slaeffen*, van welke leste *f* de *v* gemaekt is; en daer naer gestelt *Graefven*, *Wolfven*, *Hofven*, *Slaefven* enz.

Dan het is zeker, dat de *v* moet gebruykt worden in de meervouden als vrouwelyk, dienvolgende baerende oft voortbrengende.

*De Duytschen schryven Graff, Graf-in;
 't Is zoo, den Graef moet 't Grafeens in.*

Is dat niet eene schoone onderrichtinge, om ons de dood door den Graef indachtig te maeken?

Wy bemerken, dat Grave komt van *Gravitas*, Staetigheyd, en dus kan Graef beteekenen *Staet-Heer*, Graevinne *Staet vrouwe*.

*Wie kan't alles naer syn wensch
 Wel bepaelen? Geenen mensch.*

Bemerkt, dat de woorden *Wolf, Graef, Slaef, Hof*, by ons gelaeten worden met *f* in het mannelyk eenvoud, dan wel het meervoud door het vrouwelyk laeten baeren: want de *v* is voor het vrouwelyk en voor het meervoud, gelyk de *f* voor het mannelyk eenvoud en voor het gemeyn geslacht is; als *den staf, den bef, den lof, de slaeve, de raeve, de stove, het kaf, het graf, het schof, het stof* enz.

Wat nu belangt *straf* oft *straff, straff-en*, en is infin. oft anders meervoud, *er* is den nominativus der naemen, *ere, se, effe* oft *inne* meest vrouwelyk; het gebruyk wilt nu *ster, stere*, in de amptenaeren *straffer* oft *bestraffer, bestrafferse, bestrafferesse, bestraffier* oft *stere, inge*, substantif van het woord *straffinge* oft *bestraffinge* oft *straffiglyk* adverd., *strafbeyd* oft *bede* substant. van het adjectif.

Reden waerom wy mogen, ja hoognoedig behooren te verdeelen de woorden met de leste dubbele stelling in de grepen, gelyk in deze volgende, *straff, straff-en, vyand-schapp-en, oprecht-ig-beyd* oft *bede, stall-en, stal-meeftier* oft *stall-meeftier, Ampt-mann-en, Leen-mann-en* enz., is, vermits de oprechte Hoogduytsche, alsmede de nieuwe, noch stellen, achtervolgende den ouden woord-grond, *straff, straff-en, feind schaff-en, auff-richt-ig-keit, stall-meist-er, Lehn-mann-en, stall-mann* enz.

*Ons Greep-verdeel in konst is maet'lyk,
't Misbruyk geheel de reden baet'lyk.*

Wy kunnen uyt het Duytsch woord *feind* trekken, dat eenen veynzer eenen vyand is; waerom wy ons gevoelen oprecht verklaeren, om vrienden te winnen.

De oude stelden vele *ich*, daer wy nu *ik* en *yk* stellen; waer van wy hier niet geraedzaam en vinden te handelen.

Straffig, adject., dat dit komt beter in *schuld-ig, verduld-ig*, waer by *en* is mannelyk, *e* vrouwelyk oft anders meervoudig, uyt eygen aert is *schuldig*, comm. gen. en adject., een *schuldig kind* by *schuld-ig-lyk*, zoo word het adject. een adverbium; *be* is bijzonder een byzetzels oft compositum, alsmede *ge* en *ver* voor een woord: by voorbeeld, *be-kom. be-neem, be-geev, ver-geev*, oft *geev, be-kom-en, be-geev-en, be-kom-ing-e, be-geev-ing-e*,

be-geev-en-de, be-kom-e-lyk oft be-kom-lyk enz. Het wortel-woord *kom, neem, geev* enz. dient voor den imp., in den tegenwoordigen tyd *ik neem, ik geef, ik kom, ik gaen, ik zien, ik doen*; wel verstaende den eersten persoon: hier by dient verstaen, dat wy *gaen, zien, doen* aanzien voor (a) irregularia, eengrepig, daer de hoofd-conjugatie (b) zomtyds dry oft viergrepig is, hoe-wel maer een greep in wortel-woord, dan wel met *en* haeren uytgang altyd tweegrepig. Zommige hebben willen *gaen, zien, doen*, tweegrepig uytspreken, als *ga-en, zi-en, do-en*, om alles te besluyten in *en*; maer dit en is niet aengenomen: waerom wy gegrond zeggen te hebben in het uytspreken vier conjugatien, (c) waer van dry onregelmaetig noemende, de tweede het hoofd, die, 't en waere het der Vocalen-schik toeliet, de eerste verdiende gestelt te wezen: om deze eenigzins aen te toonen met eene Letter, hebben wy in den eersten tyd gestelt *ik gae, ik zien, ik doen*.

Wy bevinden, dat in de jaeren der ervorminge 1500 de Spel-konfte by eenige merkelyk ervormt is, en gekeert naer de bedorve Spraeke, (gelyk het eerste naer het menschelyk goeddunken) geweken van de oudhede en reden, stellende *ooit* voor *oyt, baar* voor *baer, nooit* voor *noyt, buuren* voor *bueren, raauw* oft *raeuw* voor *rauw, ongezoden, uit, bruid, puit* enz.: dit leste hebben zommige Westersche aengenomen van de Waelen, die de *y* even gelyk *i* uytspreken, en wy met de oude Gendfche Spraeke onbevlekt behouden hebben; welke van Daniel Heynsius schyn hemel-hoog geprezen word.

Bemerkinge op onze met de Duytsche Taele, benevens Grieks, Latyn en Frankis oft Frank, (vry), nu Frans; en eerst van de onze met de Duytsche.

*Hoord den Geslacht en Woord-boom spreken,
 Wy zyn [zy meer] wat afgeweken.
 Den Duytsch is armer van Geslachten,
 Haer stelling d'oudbeyd meer gelyk
 In vele woorden; wy betrachten
 Te worden weder een en ryk.*

(a) Onregelmaetig. (b) Buyginge. (c) Ibid.

Van het Duytsch word *uber* oft *ober* hebben de Grieken *uper*, de Latynen *super*, en de Franke Taele, zoo vele goeds als sy van deze hooggemelde ontleent heeft, *upere*, *phania*, *superbia*, *superbité*, ou *orgueil*, overydelyheid oft hooveerdigheyd, *uperentbeo*, *super-illigo*, over-enten, boven oft overbinden, *up-oleipho*, op-olien, oft boven met olie besfryken.

*Indien het wel wierd onderzocht,
't Scheen schier van ons al voortgebrogt.*

XVIII. HOOFDSTUK,

*Waer in geleert word de kracht en hoog-
nodig gebruyk der Schryf-stippen.*

DEze zyn tot thien in getal: te weten, het afpaelend (*a*) oft insnydend, , de halve steune, ; (*b*) het langzaam uytroepend teeken, ! (*c*) het vraeg-teeken, ? (*d*) het dobbel stip, : (*e*) het zinverknocht-teeken (*f*) met de inslytinge ( ), het zaemvoeginge verdeelinge, - (*g*) het wegneem-teeken, ' (*b*) rust-stip oft punct, . (*i*) Het afpaelend is eene maete, het welk in het lezen niet en mag overtreden worden; dog met weynig ruste: by voorbeeld, het Geloof, de gezontheyd, de wysheyd, en de vergenoeginge overtreffen alle verre de vergankelyke goederen.

; De halve steune houd zich wat langer op: by voorbeeld, den milden Godt verleene ons deze jonsten; syne hulpe ons versterke; enz.

: Het dobbel oft dubbel stip wat langer: by voorbeeld, Stephanus was biddende voor de gene, die hem steenigden: hy heeft den Hemel open gezien: enz.

! Het uytroepend-teeken, ô blyden dag! ô wat blydschap! ach! laes! ey. my! ô Orphée! ô wat booswichten! die u dood sloegen.

? Het vraegend-teeken: wat is'er beter, voordeeliger, eerlyker en vermaekelyker als de geleertheyd? En is

(a) Gomma. (b) Semicolon (c) Exclamatie. (d) Interrogatie.
(e) Duplex punctum. (f) Parentesis & Claudatur. (g) Divisie'
(h) Apostrophe. (i) Punctum.

het niet eene groote schaemte en schande ledig en ongeleert te wezen?

( ) Zin-teeken met insluytige. De stelling van Ptholomeus en is niet zoo beproefbaer, (achtervolgende het gevoelen van den Heer Restaut) als die van Copernicus.

- Zaemenvoeginge oft verzaeminge. De hoofd-Schepenen, Leen-hoven, School-Meesteren, School-Meesterf-sen enz.

- Verdeeling. Dit teeken leert de grepen stellen in hunne rechte maete, by vele onbescheydelyk in het gebuyk, welke wy hadden willen afspaelen in alle de bezonderste woorden dezès Werk; maer alzoo wy daer van in het Hoofdstuk eenige verdeelt hebben, willen het zelve daer by laeten, alleenelyk verdeelende slechts het woord vrouw-en, tot aentooninge der scheyd-grepe.

*Ik bid, en scbeyd niet onbeleest;
Maer elk woord syn deel wel geeft.*

' Het wegneem-teeken. Hier door verstaen wy klank-afkortinge: by voorbeeld, *d'*, voor eenen gevolgden klinker, staet voor *de*, alhoewel men de *e* niet uyt-spreekt; by voorbeeld, *d'eene*, *d'andere*; en ook zomtyds voor *h*, by voorbeeld, *d'Heeren*, beter *de Heeren*: want *h* verheft altyd in onze Tael.

De *t* is tweederley, zomtyds in beteekeninge *het*, zomtyds *te*, by voorbeeld, 'tis t'aenmerken. De *k* word altyd afgenomen van vooren, alwaer het teeken staet voor *i*, beteekent *ik*. De *s* is tweederley, *s'hebben* 's *morgens* veel te doen; en zoo met alle andere.

. Het rust-stip is het eynde van eenen geheelen zin: b. v., wy wenschen, dat den leorzuchtigen Lezer dit met zulken jonste en genegentheyd zal aennemen, als wy het zelve met onvermoeiden iever geschreven hebben.

Toeworp, tot aentooninge van de hoognoodigbeyd der Schryf-teeken.

Voor Godt ben ik geschapen, niet anders dan voor Godt ben ik.

Godt bemin ik, niet anders als Godt beminne ik.

Godt is voor my gestorven, niet anders dan voor Godt moet ik leven.

Bemerkt, dat dit op twee verscheyde zinnen, groote-

lyks elkanderen tegenstrydende, zoude kunnen verstaen worden, het welk door het afsnydend oft onderbroken teeken ('tzy ten goeden oft ten kwaeden) onderscheyden word.

Niet maekt goed, niet maekt kwaed,
't Is na dat het teeken staet.

Merkt op dit verschil.

<i>Verzubtinge.</i>	Ik moet Godt beminnen!
<i>Vraege.</i>	Ik moet Godt beminnen?
<i>Beslyt.</i>	Ik moet Godt beminnen.
<i>Vraege.</i>	Ik moet voor Godt leven?
<i>Beslyt.</i>	Ik moet voor Godt leven.

Naerder Bemerkinge.

Dat alle woorden, waer in *ccb* te vinden zyn, afkomstig zyn van andere Taelen, besonderlyk die dër Grieksche, gelyk zyn *eccbo*, wedergalm, *Bacchus*, drink-Godt, *Bacchanalia*, drink-Feeften, en nergens in onze Taelen. *Ecco Ecclesiae*, ziet de Kerke, zyn Latyn.

Onledig met het openen dezer Deure, bekomen wy van goeder hand eenen reden-twist op het woord, aen ons door Sr. NN. wederzyds voorgestelt, *lacchen* en *lachen*, met byvoeginge om iemant *lacchen*: waer op wy onzen toevlucht tot de Nederduytsche Oudheyd, alsmede die der zoogenoemde Tautsche, Tuisce, Tuitsche oft Duytsche genomen, en tot onze groote voldoeninge gevonden hebben *lach-en*, greepverdeelig, een weynig van den anderen gestelt; en in eene andere oudheyd *lak-chen* oft iemant bespotten, ofte met lak beschilderen, dat is, willen schaemrood maeken: en in eenen van de alderoudste woorden-boeken *lachbachen*, waer in wy meynen de tusschenworpinge (a) meer gevolgt te wezen, als de eygenheyd des woords. De Grieken zeggen *gelao*, de Latynsche *ridere*, de Fransche *rire*, de Duytschen *lachen* oft *lacken*, *acb*, *ach*, *ach-en*.

Belangende het woord *licht*, facile, wy moeten bekennen, dat het moeyelyk en zwaer is, alzoo zelf de Duytschen dit schryven; maer doorgrondende het woord *facile*, vinden wy het recht te wezen *doenlyk*, gemak-

(a) Interject.

kelyk; en als het staet voor iet dat weegt, kan men zeggen, *onzwaer*.

Weeg-schaele tusschen licht en locht.

Den eygendom van de locht, is licht. Locht en licht is het tegendeel van het zwaer van 'taerds, van het dood en onbewegelyk: het gene zwaer is, ligt, het gene locht is, licht.

Zwaer, onzwaer, onzwaerlyk.

Gemakkelyk, ongemakkelyk, ook mag men stellen *ongemakk'lyk, doenlyk, ondoenlyk*, en niet *ondoenelyk*, want het onbepaelt is.

Vele stellen ook *verlichten* voor *opheffen, med'helpen, onderschraegen* enz.

Wy zouden tot verschil tusschen het licht van den dag, kunnen stellen *verlichten*: dan dit is tegen den regel der Spel-konste, en zoude schynen voort te komen van verliggen.

Eenige willen, dat het voortkomt van *lucht*, en dit schynt best overeen te komen met onze Spraeke, *verluchten, luchtveerdig, lucht-lyk*, als uyt *lucht* oft *locht*, by de Duytschen *lufft*; gelyk wy bevinden, dat de *lucht* oft *locht* alles verkwikt, ras, onzwaer, en naest Godt levende maekt.

Van dit woord *leven*, zoude eenigzins kunnen genomen worden *lev-a-re, leven* oft *beffen*, het gene van de locht oft lucht komt: want *aër* gezeyd, is locht oft lucht; de Franche *lev-er* oft *er-lev*, voor *opstaen* oft *opheffen*; *aëisipus*, luchtvoetig, in 't Latyn *lev-i-ped-is, lev-i-pes*: de Grieken stellen *locht in de voeten*, leven in den voet; de Latynen *leven*, iet dat leeft, waer door het luchts is, *legerité*, iet dat zich erlegt, dienvolgende leeft, en *lucht* omdraeyen. Het woord *vlugs* schynt gemaekt te zyn van *fluchts*, oft *f* voor *bes fluchts*, oft heft de lucht; *non dantur evacuum*, daer is niet ydel.

Op deze bemerkinge valt eene tweede Leeringe.

Dat men de *vlucht* oft *vluchte* moet stellen met *ch*, en niet met *g*, dan wel in iet, dat komt van *vlug*, daer men *vleugelen* oft *vliegende* door verstaen kan: want alle die vluchten en vliegen niet, gelyk eene Vliege, die om haere geringheyd haeren naem, slechts in onze Taaie, van

Deure oft ingang
vliegen heeft, in andere eene *Mokke*, by eenige *Musch*,
Musca oft *Mucha*, *Moijsche*, *Mouche* enz.

Hier komt de vlucht
Van heft de lucht.
Het vliegen komt van vleugelen,
G'lyk teugel komt van teugelen.
oft teugelen van teugele.

Het woord *lichtveerdigbeyd* word dikwils gestelt in verkeerde beteekeninge: by voorbeeld, voor *baestigbeydelyk*, te *vergeefs*, *vruchteloos*; het welke eene groote moeyelykheyd bybrengt aen die onze Tael willen leeren, ja dikwils voor het licht des Hemels, waer in vele Taelkundige, door onoplettentheyd, zelf komen te dolen.

Ziet altyd na den rechten zin,
Ons Tael heeft veel gebeymen in.

Bemerkinge.

Het woord *Afgodt*, oordeelen wy te mogen staen met *dt*, alzo men daer in ziet de afwykinge van het *alleen Hoogst Volmaekt*, het onveranderlyk blyft in syn geheel; maer schryvende slechts *God*, wanneer wy het afneem-woord niet en willen stellen, beteekenende het veelvoudig en oneenig, tot dies afnemende de *t*, *Deus Deorum*, le *Dieu des Dieux*, den *God*, *der Goden*. (a)

Godtheyd.

La seule Divinité.
De eenige Godtheyd.

Godendom.

Deité, celle du Paganisme.
Déesse, van 't wezen geweken schepzel.

Losmaekinge oft ontknoopinge van eene
onderlinge verwerringe aen elkanderen
geknoopt, ontknoopelyk aen de reden.

Daer is verskil in on en ont,
Dankt Godt, en hem, die 't u ontbond.

(a) In de Weth worden de Priesters en Rechters van het volk Goden oft Gotten genaemt, om dat sy het woord Weth en Zalvinge des Heeren ontfangen hadden, om te heerschen en recht te doen in den Naem van Godt.

Ont-bind-lyk ,	Iet ontbinden, los maeken.
On-bind-lyk ,	Niet bind-lyk.
Ont-knoop-lyk ,	Dat kan los geknoopt worden.
On-knoop-lyk ,	Dat niet en kan geknoopt worden.
Ont-ferm-hert-ig.	Het hert ontsluyten oft los maeken.

Bemerkt, dat de oude stelden *farm*, in de Godtsche beduydenisse *ont-bef-arm-hert-ig*; dat is, *ont-best d'arme hert-ig-lyk* uyt hunne behoefdigheyd. *Mis-er* oft *er-sielt cordia*, *bert-ig-lyk* oft *ont ferm-hert-ig-lyk*; *ont* is *los*, *ferm* is *sluyten*, waer by *bertiglyk*, is het hert ontsluyten, *on-farm-hert-ig*, *on-bef-arm-hert-ig*, oft *on-barm-hert-ig*, oft *on-be-arm-hert-ig*.

Ont-armoed, oft	Ont-arm-moed, los-geraekt uyt d'arm moed.
On-arm-moed,	Die geenen armen moed heeft.
Ont-arm-hert-igt,	Die armhertig geweest is, en nu niet meer.
On-arm-hert-igt,	Noyt armhertig.
Ont-be-hoest-igt,	Los uyt de behoefdigheyd.
On-be-hoest-ig,	Die niet behoefdig is.
Ont-doen-lyk ,	Los-doenlyk.
On-doen-lyk ,	Niet doenlyk.
Ont-trouw-e-lyk ,	De dood alleen kan onttrouwen.
On-trouw-e-lyk ,	Niet trouwen.
On-ge-trouw-e-lyk ,	Niet getrouw.
Ont-schep-en ,	Ontschippen, iet uyt de schepen oft schip doen lossen.
On-schep-en ,	Niet in de schepen doen.
Ont-vouw-e-lyk ,	Los-vouwelyk.
On-vouw-e-lyk ,	Niet vouwen.
Ont-kom-lyk ,	Los-komen, uyt geraeken.
On-kom-lyk ,	Daer men niet komen en kan.
Hond byt-lyk ,	Den hond is bytelyk.
Ont-byt-lyk ,	Los-bytelyk.
On-byt-lyk ,	Niet bytlyk.
Ont-knopp-en ,	Los-knoppen.
On-knoop-en ,	De knoppen afsnyden, niet aen-zetten.
Ont-echt-en ,	Los-echten.
On-echt-en ,	Niet echten.
Ont-spring-lyk ,	Los-springlyk.
On-spring-lyk ,	Niet springlyk.

On-ont-spring-lyk, Dat niet en kan los-springen.

On-ont-draey-lyk, Dat niet en kan los draeyen.

On-ont-draed-lyk, Den draed niet konnen los-doen.

De woorden uyt zich beginnende met ontfangen enz., hebben ook hunnen *niet*, met on-ont-fan-gen, niet ontfangen enz.

XIX. HOOFDSTUK,

Hoe men meynt de twee en dry-klanken eerst uytgevonden te zyn, en hoe de uytspraeke daer van by alle volken in spraeke verschillig, en misbruykelyk bygekomen is.

MEn meynt, dat voortyds by de oude was een zeker hollig konst-getuyg, hebbende dry holle pypen oft buyzen, t'zaemen uytkomende in het eerste gemelde hollig, welkers bodem gestopt, maer en behiel eene openhede, in welke de zaem-verscheyde Letteren op eenen tyd uytgesproken wordende, door de holle pypen zich versmitende in het gehoor van eenen persoon, welken daer na achtervolgende, de Letteren (door de andere verscheydenlyk genoemt, na maete hunder versmitinge in klank) uytspak.

By voorbeeld, *ae*, dat is, *a* met *e*, maekt te zaem een half openmondig, en nedrig laug geluyd; dienvolgende *aa* een wydgaepond openmondig, blyvende hoog staen op *aa*, zonder vernederinge, die de *e* bybrengt in alle 't zy twee oft dry klanken, in *gaen*, *staen*, en langer dan in *man*, *kan* enz. De uytspraeke van *gaan*, is gelyk *ga-an*, hoewel eengrepig: want de *a* en kan uyt zich zoo nedrig niet daelen, en dus blyft den mond als *eet* beyde open staen, tot dat hy van de *n* alleen word toegesloten; 'twelk *e* in onze taele uyt medelyden niet gedooft, en-zoo met alle andere, daer wy stellen *a*, *i* en *u*, in plaetze van *aa*, *u*, *un*, die beter en zoeter door de *e* verlengt worden, gelyk sy ook haer zelve is doende.

Ziet, lang, verschilt van zit, kort.

Liegt, lang, van licht, kort.

Liet, lang, van lit, kort, enz.

De *ee* lang, *ee* kort, *ee* lang en kort. De eerste is gelyk *e* dubbel, langzaam, de twee *ee* in uytſpraek beyde kort, *ee*, een weynig de eerste lang uytgeſproken voor de tweede, komt gelyk in begeren.

De misbruykinge der twee oft dryklanken komt door de kwaede uytſpraeke der Letteren door onwetenhede, en voor ingenomen drift der waenwyze.

Woorden op de enkele Stemmaekeren eengrepig.

Val, vel, vil, vol, vul, vyl.

Op de Tweeklanken eengrepig.

Daed, *hair*, beter *hayr*, *dauw*, *Paus*, *teer*, *deur*, *meyd* oft *maegdeken*, *bier*, *Boer*, *boor*, *vrouw*, *oy*, andere willen *ooi*, by de dryklanken, *muer*, *uyt* enz.

In *fraey* en *draey*, *eeuw*, *ſchreeuw*, *Leeuw*, *nieuw* enz., *vloeyt*, *groeyt*, is *ooi* hier nieuw ingedrongen over korte hondert Jaeren: onze oude en hadden maer *oy*, tweeklank, in de plaetze.

Enige willen indringen *raeuw* voor *ſlout*, *beſtig*, *kittig*, *raeklooz* enz., oft anders voor *ruyg*, *hayrig*, by voorbeeld, *rauw van vel*; de oude hadden dit onder de tweeklanken, (ziet den Letterschik) *raww*, ongezoeden, ongekoekt, *rouw*, bedroeft.

Dus te zaemen twee-en-twintig, zonder die, welke wy ſtellen met de geluyd-teekenen, alleenelyk tot verſchil der woorden.

X X. H O O F D S T U K ,

*Inhoudende, waer af wy bedendaegs
ſs en z hebben.*

DE *ſ*lang, is ſterk en mannelyk, de kleyne *s* was genaemt *se*, en was gelyk de hedendaegſche *z* (die by de eerste niet en was) gelyk de *f* mannelyk, *v* vrouwelyk; en daer uytkomt, dat eenige nog ſpreken *ef-ve*, *ef-ſe* oft *ze*: en *zoe*

wierden ook dobbel genaemt de andere *l, m, n, r*, de eerste *el*, en de ande *le, em-me, en-ne, er-re*, (het welk aen geen en enkelen stemmaeker en gebeurde) dat is, alleen mannelyk, en vrouwelyk in verdobbellinge, die maer slechts uytgaet met *e*.

De oude dan en hadden geene *z* noodig; maer gebruykten de *se* verschillig oft onderscheyden van de mannelyke, schryvende *ons-en, prys-en, wys-en, lees-en* enz., en niet *onsen, prysen, wysen* enz.: ja gebruykten deze in *sedem*, by ons *zedem, salig, zalig* enz. Dan alzo deze Letter dikwils misbruykt wierd door de eene voor de andere te stellen, en besonderlyk van vooren aen de woorden, is het te denken, dat om de zelve reden de *z* is uytgevonden geweest, welke wy tot onderscheyd-maeking daer noodig hebben; maer niet zoo dikwils ge-lyk de Hollanderen moeten gebruyken.

Ernemende de *se* gelyk *ze* in *prys-en, wys-en*; en de *z* zoet, gelyk hier boven: by voorbeeld, in *zoet, zuer, ozet*, en in alle diergelyke.

Vaststellinge.

Het is ontdekt, de *z* heeft haer door bedorven greep-verdeeling te verre alreed, zoo 't schynt, gedraegen in *prysen, wyzen*, spellende *pry-zen, wy-zen*; maer moet wezen *prys-en, wys-en*, dat is, *prys* en *prys* zyn twee, oft meer *wys* en *wys* enz.

*De kleynse en z zyn goed,
't Gewonden men niet zoeken moet.*

Ziet hier het gebruyk van alle dry.

En zyn dat niet *syn simmen*? Zyn het *syn Ezelen*?
Ne font ce pas ses finges? Sedert wanneer?

Anders moet men spellen *spyz-en, ryz-en*, het welk ook niemant, dat is, geen mensch, in redelykheyd zoude kunnen bestraffen, hoewel het hier in ons Land wat vremd zoude schynen. Wy stellen dan *ons-en, myn-en, uw-en, kunn-en*, dat is, ons, en eenen, daer wy van spreken; *uw-en*, hoewel maer van elk eenen: by voorbeeld, *uwen vader*, ik spreek van u en uwen vader, *syn-en vader*, dat is van eenen vremden, en t'zaemen

van fynen vader, *bunnen vader*, van hun en hunnen vader.

Het gebruyk wilt, dat wy den *en* stellen met de leste gedobbelde Letter in deze volgende:

Hel-len.	Klim-men.	Wol-le.
Man-nen.	Krib-be.	Schol-le.
Stel-len.	Val-len.	Drol-le.
Vat-ten.	Pak-ken.	Rol-le.
Rat-ten.	Schud-den.	Bol-le.
Kat-ten.	Lef-fe.	Sul-len.
Schat-ten.	Buf-fe.	Zul-len.
Put-ten.	Hef-fen, by	Smul-len.
Nut-ten.	velehef-ven,	Krul-len oft
Stut-ten.	ik hef, ik heb	krollen.
Stem-men.	geheven oft	
	geheft.	

De eerste outhede stelde *bell'en*, *mann'en*, *stell'en*, dan vermits de eerste grepe, ook volgende ons gebruyk, haer wortel-woord heeft in deze spellinge, willen het zelve daer in volgen.

Zommige oude hebben ook gestelt *bel-en*, *man-en*, *stel-en*, het welk maer goed is in de ongedobbelde Letteren.

Ongedobbelde verdeelingen.

A	Droog-en.
Aen-loop-en.	Door-zoek-en.
Aen-klamp-en.	Door-fchyn-en.
Aen-merk-en.	Door-boor-en.
Aen-ftoot-en.	E
B	Eer-en.
Baer-en.	Eer-gier-ig.
Bev-en oft béev-en.	Een-loop-ig.
Be-laft-en.	Een-dragt-ig.
Be-dwing-en.	Een-moed-ig.
Be-vryd-en.	Een-kracht-ig.
Be-derv-en.	Een-paer-ig.
Be-fcheyd-en.	F
Be-fchyt-en.	Fraey-acht-ig.
D	Flauw-ig-he-de.
Daed lyk.	Flauw-hert-ig-lyk.
Douw-en.	Fyn-aerd-ig.

Flauw-lyk.
Frisch-acht-ig.

G

Ge-brek-lyk.
Ge-brand-en-wyn.
Ge-denck-en.
Ge-dienst-ig.
Ge-maet-igt.
Ge-raept.

H

Haek-en.
Haeg-en.
Hael-en.
Hayr-achtig.
Hayr-en.
Houd-en.
Hang-en.
Hang-inge-e.

I

In-beeld-en.
In-byt-en.
In-sluyt-en.
In boog-en.
In-buyg-en.
In-ge-dolv-en.
In-wind-en.
In-bind-en.

K

Kael-aerd.
Kerk-meest-er.
Kryt-inge.
Kruyt-ver-koop-er.
Kloek-hert-ig.

L

Leer-zucht-ig.
Laet-dunk-end.
Laev-en.
Leer-en.
Lez-en oft leez-en.
Lang-worp-ig.
Laft-er-en.
Leep-oog-ig.

M

Macht-ig-he-de.

Mo-gent-hed-e.
Maegd-lyk.
Maen-zucht-ig.
Man-zucht-ig.
Maet-e-lyk.
Mis-haeg-ing-e.

N

Naem-en.
Ne-der-zink-en.
Nest-el-en.
Neuz-en.

O

Olm-boom.
Olm-en.
Olm-worm-en.
Om-draey-ing-e.
Om-draed-ing-e.
Om-keer-en.
Om-stryk-en.
Om-vang-en.
Om-kleed-en.
Ont-kleed-en.
On-kleed-en.
Om-loop-en.
On-loop-en.
Om-wimp-el-en.
Ont-wimp-el-en.
On-wimp-el-en.
Om-smeer-en.
Ont-smeer-en.
On-smeer-en.

P

Pand-en.
Pael-en.
Paer-en.
Pael-en.
Prys-en.
Pronk-en.
Pronk-er.
Pronk-ftere.
Pronk-er-ken.
Pronkst-er-ken.
Pronk-er-kens.
Pronkst-er-kens.

<i>KW in plaets van Q</i>	Ver-brand-en.
Kwaed-hed-e.	Ver-arm-en.
Kwaed-lyk.	Ver-derv-en.
Kwael-lyk.	Ver-diep-en.
Kwam-en, <i>komt van</i>	Ver-gift-en.
Kom-en.	Ver-gev-en.
be-Kwaem-en.	Voord-gev-en.
<i>De onnoodige Q</i>	Over-gev-en.
Quint-in-us.	Vaen-draeg-er.
R	Vlier-boom-en.
Recht-veerd-ig-he-de.	Vlier-be-fi-en.
Recht-veerd-ig-heyd.	Uyt-drink-en.
<i>Andere.</i>	Uyt-draeg-en.
Recht-vaer-dig-heyd.	Uyt-breng-en.
Recht-zinn'-ig-lyk.	Uyt-wring-en.
Schaem-en.	Uyt-wrek-en oft
Schryv-en.	Uyt-vrek-en.
Schuyt-en.	W
Schiet-en.	Wan-trouw-ig lyk.
Schuer-en.	Werk-en.
Schroey-en.	Wensch-en.
Schyn-deugd-en.	Ween-en.
Schimp-brief-en.	Wond-en.
T	Wel-spreek-en-de.
Teen-en,	Wel-luft-ig-hed-e.
Teg-en-fryd-en.	X, KS
Teg-en-woord-ig.	Ksavier, Xaverius.
Tich-el-en.	Y
Tyd-lyk.	Ys-been-en.
Toe-doen-ing-e.	Z
V	Zalm-en.
Vlied-en.	Zal-mea.
Voed-en.	Pfalm-en.
Vaer-en.	De Psalmen uytzingen, na
Vang-en.	dat wy de Zalmen zullen
Ver-berg-en.	ge-eten hebben
Ver-beeft-en.	

Eenige toe oft by-woorden.

Godt-lyk.	Eer-e-lyk.
Christ-lyk.	Kerk-lyk.
Mensch-lyk.	Mann'lyk.
Hert-lyk.	Vrouw-e-lyk, of

Vrouw-lyk.

Zacht-moed-lyk oft

Zacht-moed-ig-lyk.

Waer-lyk.

Heyl-ig-lyk.

Heyl-zaem-heyd.

Jong-heyd.

Godt-vrucht-lyk.

Arm-lyk.

Ryk-lyk.

Trouw-e-lyk.

On-trouw-e-lyk enz.

*Zelfstandige.**Oude.**Nieuwe.*

Godt-hed-e. Mensch-he-de. Godt-heyd. Mensch-heyd.

Bemerkt, dat de oude naerder het volmaekt komen als de nieuwe in stelling en verdeeling met de *e* van achter: vele nieuwe spelen, *men schèyd, men deelt*; het woord *men* is in beteekeninge gelyk mensch: by voorbeeld, men moet Godt beminnen, den mensch moet Godt beminnen. Ziet zelf hier van Restaut in syne onderwyzing van de Fransche Taele, zeggende, dat *on* beteekent *l'homme*, alle mensch, gemeen, oft mens; maer alderbest is het woord in syn geheel, mensch.

Wy vinden *Godtbede, Zaligbete*, in de onze aloude Tael-boeken, benevens dat de Heb-er-eeuwfche Taele, dat is de algemeyne Taele, in de eeuw van Heb-er, en eerst met hun Godtsche, in geene Landen als by ons Westergodtsche, anders Godtsche, onbedorven en is gebleven.

Bemerkt voorder, dat vele Duytschen hun schaemen van Tuisco hunne Taele te rekenen, en schryven *Teutsche*, om deel te hebben in de *Teutonica*, en dit komt zulken toe; maer niet de *Tuisci*.

*Duytsche noemt ons niet uw slaeven,
Veeltyds gy verwonnen zyt,
Nederland mag hooger draeven,
't B'hiel'd syn vrybeyd t'allen tyd;
Hoe hoog Cæsar was verbolgen,
Moest ons' Veldsche Weth zelf volgen.*

X X I. H O O F D S T U K.

*Aentooninge, dat het met eene e kan bestaen,
bezonder in het meervoud.*

DE Hoogduytschen stellen *ein wesen*, oft gezicht, zelf *nemmen, geben, rede, lesen, genommen*, zonder *e* oft *o* dobbel te maeken, welk met ons onbetwiftbaer afkomende van de aloude Tael, zullen mede goedkeuren, dat wy stellen en verdeelen *wèsen*, de *e* uytsprekende volkomen lang, (te meer sy tot welstand van het gebruyk, en om niet te wyken van de oude spellinge door overtolligheyd der Letteren, deze teekenen hebben aengenomen) alsmede lang uytspreken de enkele *o*, by ons geteekent gelyk de Franschen de *o* uytspreken in *votre, nôtre, Apôtre* enz., zelf in deze woorden *nèm-en, gèv-en, rède, lèzen, dolen* enz.; verdobbelende slechts *e* en *o* in het eenvoud der tyden: by voorbeeld, *ik leez, ik dool, leez oft leezt, dool oft doolt* enz.

Wy en willen efter in deze woorden niet beletten de dobbeling der *e* oft *o*; maer en raeden het niet aen zoo algemeen, gelyk vele dat willen overal indringen, waer *e* oft *o* lang is: want hier uyt zoude volgen, dat men *èezel* met twee *ee* zoude stellen, welke beeft genoeg aen haer ooren en pakken gelaeden is, niet behoevende andere onnoodige lasten. Ziet voort op *e*.

Tegenworping.

E en **O** en kunnen enkel met een bovengefelt teeken niet volkomen lang genoeg wezen, en daerom beter met *èe, oo*, volgens de aloude schikkinge en stellinge.

Antwoorde.

Wat hebben onze eerste oude gedaen, die zelf enkel zonder teeken stellende, het welk wy zullen in hondert oude Boeken, en met duyzend woorden aentoonen, (daer de nieuwe die nu willen dobbel hebben) zelf in de oudste Gendfche, vervattende de bevelen der Key-

zeren en Koningen van zaliger gedachtenisse, tot welke wy met eerbiedinge onzen toevlucht mogen nemen.

Wy vraegen dusdanige opworpers, of onze Spraeke niet meer gehouden is te volgen de oude Letteren, Klanken en Spellingen, als de Letteren, Klanken en Spellingen te willen keeren na eene Spraeke schier op alle gewesten van elkanderen daer in verschillende? De oudhede is den regel, het nieuwe eene ongegronde veranderlyke Landgezintheyd.

Vaststellinge.

Het woord by eenige in uytspraeke *begèren*, by andere *begerren*, *begairen* oft *begeiren*, hebben de oude gestelt *begieren*, na het woord *gierig*; de Duytschen zyn hier mede in afgeweken, stellende *begebren*; maer verbeteren hunnen misflag in *begierde* en *begierte*, daer ons gebruyk stelt *begeerde* en *begeerte*. Ey, ziet wat wankelrechter de hedendaegsche Spraeke is, die de oudhede wilt oordeelen! Wy verhoppen het gebruyk onze enkele *e* lang zullen goedkeuren met de oude Spellinge overeenkomende, en ons bedanken, dat wy die verlenge met het teeken, om met hun en de reden wel te staen.

*Dat die te kort dit ^ teeken tellen,
Daer op het ^ omvang-teeken stellen.*

*Begieren heeft wel reden-schyn;
Begierig komt van gierig zyn.*

Gier, onverzaedelyke beeste.
Ziet Ovid. Nat.

X X I I . H O O F D S T U K .

Reden waerom wy in dit Werk in vele woorden geen ee en oo en durven stellen, alhoewel het de Taele en Letter-greep-verdeel-konste zoude schynen te verzoeken.

WY hebben hier vooren aengetoont de veranderinge en mistellinge van *s* lang voor *s* kort, om welke te beletten, zoo eenige willen, wy de *z* met de *Laty-*

nen van de Grieken hebben aengenomen, (a) zulks wy nu hebben twee Letteren van gelyke kracht en uytſpraak: want de *ze* is fem. van *es*, als *es-ze*, *ef-fe*, *el-le*, *em-me*, *en-ne* enz., waer uyt komt, dat wy mogen ſchryven *ons-en* en *anz-en*, gelyk de nieuwe nu meeft gebruyken; te meer, mits de Boek-ftaven voor beyde de *s* maer eene hoofd-Letter en was: hierom ſtellen wy de *z* van voor aen het woord, daer het zelve zoet moet zyn, en niet met de kleyne *s*, die wederom zoude konnen vallen in haer eerſte ongelyk, en wetende, dat de wysheyd niet en kan beſtaen zonder voorzichtigheyd enz.

Te meer, aengemerkt de algemeene misbruyken in het verdeelen der Letter-grepen, en hebben deze niet durven ſtellen (maer wel voor beſt geoordeelt daer van een denkbeeld te geven) voor die *de-ſen*, *le-ſen*, *we-ſen* enz. gewoon zyn dusdanig te verdeelen, zouden de tweede *e* onnoodig rekenen, ja ſelf ſchier geen lang teeken noodig hebben; zeggende, dat die verdeeling zulks genog doet zien: en dan ſtellende *es* zonder teeken, zoude ontwyffelyk daer uyt volgen, dat de woorden, nu verſchillig van elkanderen, achtervolgende hunne verſchillige beteekeningen, tot gemak en beter verſtand der Tael-lievende, met moeyte afgeſcheyden, wederom gemakkelyk in eenen chaos oft kaës, tot eenen grooten werreklomp zouden konnen ronnen en klonteren. Voor die het greep-verdeel en teekenen (alle beyde hoognoodig) willen gebruyken, en willen wy deze witte-brooden niet weg ſteken.

Dëez-en oft *dees-en*, * *dëez* oft *dit*, *en*, *e*

Woorden.

Ik lêez oft lees.

Gy lêeft.

Hy leeft.

Wy leez-en oft *s*.

Gy-lieden leeft.

Ik dōol.

Gy dōolt.

Hy dōolt.

Wy dōol-en.

Gy-lieden dōolt enz.

De *v* van *leeft* en van *geeft* geven U-E. het recht wortel-woord.

Wy oordeelen, dat men *geeft*, en in andere woorden, mag ſchryven met eene *v*, zonder *f*: de Duytsche

(a) Vaernewyck, 1 Boek van Aſia en Europa.

stellen *gebt* voor *geevt*, *geben* voor *geven*, na de wyze der Grieken, die deze de tweede hebben *alpha beta*, noemende die *vita*: waerom gebruyken wy dan de *f*?

Ik geev.	Wy géeven oft geven.
Ik leev.	Wy lêeven.
Ik blyv.	Wy blyven.
Ik schryv.	Wy schryven.
Ik kyv.	Wy kyven.
Ik dryv.	Wy dryven.
Ik ftyv.	Wy ftyven.

Want anders moet men schryven gelyk de oude *geesven*, *schryfven* enz. Wy mogen nochtans *f* gebruyken oft *v* in het gebiedend, *schryft gy-lieden* enz.

Wy meenen nochtans, dat onze voorgaende stellingen van de *è* oft *ê* lang, niet veel en zal kunnen tegengesproken worden, aengezien wy in de oudhede daer niet met alle met twee *èe* en vinden, die by vele algemeen lang geteekent word: want indien men zulks onbescheydelyk overal moest met twee *èe* stellen, alwaer *e* lang uytgaet, mogt men *Eezel* stellen voor *Ezel*, waer mede die beeste wel ongewoon zonde pronken; en willende te raede gaen de Duytschen, zullen daer zelf vinden *lesen*, *gewesfen*, *nebmen*, en hier nyt zonde volgen, dat maer *neemen* alleen met *èe* en mogt gestelt worden, boven de gevreesde misbruyken hier vooren aengetoont.

Gèn-en, gènen,	} twelk verschilt van	geenen.
Wèz-en,		weezen.
Dèl-en,		deelen.
Lèk-en,		leeken.
Rèd-en,		reeden.
Pòt-en,		pooten.
Kòl-en,	koolen.	

Is't te kleyn op è baer kop,
Stelt'er ^a 't omvang-teeken op.

Doet insgelyks met *ð*.

Wy kunnen die (*a*) stellen in hunne tyden, indicativo en imperativo, daer het moet verdubbelen; dit is de

(a) Verba.

meeste kortheyd, gemak en gerustigheyd, om het onderscheyd te behouden tusschen deze en hondert andere gelyk aen deze, welke met het teeken te vergeten noch in geene andere beteekenisse en zullen kunnen verstaen worden: by voorbeeld, *genen, wezen, delen, leken, reden, potten, kolen* enz.; daer het anders zoude zyn *geenen, wezen, deelen, leeken, reeden, pooten, koolen*.

*Wie vergleet niet haest een teeken,
Staet dan leeken niet voor leeken?*

O vrienden!

*Had 't de vrees ons niet belet,
't Waer voor regel bier gezet.*

XXIII. HOOFDSTUK.

*Bemeringe op (a) er, achtervolgende de
oude Stelling en Spraek-gebruyk,
en eerst van het woord Vader.*

Enige zyn van gevoelen, dat dit woord in de eerste tyden geschreven wierd *Pfater*, andere *Pfatter*, de *p* daer vooren stellende, om de *f* hard te doen uytspreeken, gelyk noch de Grieken in *Ptolomeus*, *Ptizane*, om de *t* ten alderhardsten te maeken. *Pfatter*, by de Grieken *Gennestas*, *Geslachtmaeker* oft *Geslachter*. Hier by aangemerkt *Leeuwen-aerd*, zeggende, dat de heydenische Grammatike (zoo hy die benoemt en stelt) de geheymen niet kennende, besloten in de heylige Letteren, niet veel verschil en maekten tusschen *g*, *k*, en *cb*, gelyk ook tusschen *f*, *v* en *pb*, ja tusschen *d* en *t* enz., kan men met goed gevolg oordeelen, de Hoogduytschen dit woord het aldernaest te kennen, stellende *Vatter*, *beslyter*, *begryper des Geslachts*. De Latynsche hebben de *p* voor de *f* afgenomen, die de meeste gemeenschap heeft met *v*, by ons in gebruyk. De oude Godtsche Priesteren (zoo eenige willen) stelden met *f*, om

(a) *er* is den algemeenen artikel, *Let* oft *Letter* van heerschappye, die beteekent achter de woorden den heerschapper, die doet oft door wie iet gedaen word.

dat deze is mannelijk. Wat hier van zy, ... hup-
 nen benoemer van de Ampten was meest besloten in
er; wel verstaende van het mannelijk, en meest hunne
 vrouwelyke in *erfse*: want *ers* is den genitif en plurali
 van *er*, *des Meest-ers*, *de Meesters*; en *erfse* oft *ze* in
 het feminin van *ers* masculin. . . . . *se* oft *ze*, is schier
 als *zy*, en word daer voor genomen in den menschelyken
 Letter-zin: *zy* is den derden persoon singulari feminin,
 en *sy* is den derden persoon van plurali mascul., en com.
 in plur., en *zy* voor het feminin gelyk *sy* voor het masc.,
 om dat de *s* masculin oft van het mans-geslacht is, en *z*
 oft *ze* van het feminin; *y* oft *hy* is den derden persoon
 masculin.

Meeſter,	Meeſterſſe.	Schutter oft Schiet-er,	} erfſe oft erfze.
Middeler,	Middelerſſe.	Boekdrukker	
Winkeler,	Winkelerſſe.	Juweeler	
Bakker,	Bakkerſſe.	Molener	
Kramer,	Kramerſſe.	Apotheker	

Schrynwerker,	} eſſe oft ze.	Kruydener	} eſſe oft ze.	
Broodbidder,		Herberger		
Goudſlager,		Britverkooper		
Beeldſnyder,		Kleer oft kleeder- maeker		
Schilder,		Wever		
Diamantſnyder,		Diener enz.		
Steenſlyper,		} erfſe oft erfze.		Van den Godtsdienſt en Geefſtelyken Regel.
Schermmeeſter,				Prieter
Schryver,				Auguſtiner
Zeepzieder,				Capuciner
Hovener,		Karmeliter		

Het hedendaegs gebruyk wilt, dat wy vele van die
 meest ſchryven met *ſter*, *inne* enz., van alle het welk
 te lang zoude wezen te ſchryven, en geen volmaekten
 regel op te geven is, alzo het gebruyk alleen ſteunt op
 het kort en welgevallen, meer als op d'oudheyd en ge-
 bruyk.

Misſlagen aengewezen op ſter voor het vrouwelyk.

By voorbeeld, *ſter* en betaemt niet in *Meeſter*, *Meeſt-er*,
 dan wel in *Meeſterſſe*; maer in het meesten deel der woor-

den, niet eyndende met *ster* in het mannelyk, kan *ster* oft *stere* voor het vrouwelyk gebruykt worden: by voorbeeld, *Bakker*, *Bakster*, beter *Bakstere*, *Boekdrukster*, beter *stere* enz., achterlaetende den mannelyken *er*, in welke plaetze gestelt word *ster*, oft beter *stere* voor het vrouwelyk. *st* Is den superlatif, en den artikel *er* daer by gevoegt, maekt *st-er*, *erre* voor het vrouwelyk.

Die dan den rechten grond der Taele niet kennen, en kennen niet, dat *st* het leste teeken ofte superlatif is, *dik*, *diker*, *dikst*, *dun*, *duner*, *dunst*, *Bot*, *bot-er*, *botst*; en *er* is den artikel van heerschappye, die beteekent dien, die is, die doet, oft door wie iet gedaen word.

't *Waen-oud* gebruyk van weynig jaeren
Doet d'oudbeyd krygen nieuwen schyn;
Maer die in d'oudbeyd is ervoeren,
Kent best welk oud en nieuwe zyn.
Ziet, d'oudbeyd kan den regel geven;
Maer slechts de nieuwbeyd d'eygen zin:
By ons en waer geen nieuws bedreven,
Zoo daer geen ' ^ ' waeren in.

Den *er* aen den benoemer verschilt van *er syn'er*, *w'er*, *myn'er* boeken, oft van *myne*, van *uwe*, van *syne* boeken.

Waer ons 't kwaed gebruyk niet haetig,
't *Wierd* schier all's regelmaetig.

Bemeringe op de aloudbede van J. D. M. op onze Letter-rykheyd.

Elke Letter een lit des woords zynde in onze Taele, heeft syne besondere werkinge en beteekeninge gelyk het geheel woord, waer van hy eenige aanwyft: by voorbeeld, *st*, *s*, *t*, een *est*, een *ses*, *te*; een is tot een gemaekt, eene verzaeming van vele deelkens vette aerde oft *styk*.

Bemerkt, dat de oude stelden *es*, daer wy nu *is* stelden, gelyk *getuygenesse* oft *getuygen-esse*, by hun genomen voor *getuygen is sy*, oft *sy is getuygen*, te weten, de eeuwige Waerheyd: *Meesteresse*, by hun uytgesproken *Meester-esse*, oft *Meester is sy*, te weten, met den man, oft in vrouwelyke ampten, laetende de eerste *s* klinken

hard op haer eygen. Het woord *Meester* kan verdeelt worden, ten eerften, *m* oft *hem*; ten tweeden, *eeft* oft *oeften*, *er*, by ons *Heer*, dat is, hem betaemt *eer*, oft *Meeft-er*, by ons *meeft-er*, oft die meest daer af heeft. Het woord *Meeftersse* oft *Meeftersse* hadde de zelve beteekeninge in het vrouwelyk, *meeft-er es sy*, *de meest geeerde is sy*. Daer benevens vinden wy, dat elk woord in elke welverdeelde grepe vind syn eygen wortel-woord, hier vooren aengetoont, waer de bezonderfte gelyk komt met het eerfte woord van den tegenwoordigen tyd, als mede met het gebod aen den eerftgeftelden, het welk den tweeden mag genaemt worden in de gebiedende wyze: ('ten waere men zich zelve hier door wilde gebieden, gelyk zeer wel aenmerkt den geleerden *Reftant* in fyne onderwyzinge op de *Fransche Tael*, dat men zich zelf gebieden kan) by voorbeeld, *leeren*, *gebieden*, *betuygen*.

Tegenwoordig.

Ik leer.

Ik bied.

Ik tuyg.

Gebiedend.

Leer.

Bied.

Tuyg.

De *be* is het bygemengelt; (*a*) men kan ook zeggen *gebied*, *getuyg*, gelyk *gezien*, *gedaen*, *gezegd* enz. in het volmaekt.

Ik gebied.

Ik getuyg.

Gebied aen Jan.

Getuyg de waerheyd.

Waer by gevoegt *en*, komt den oneyndelyken (*b*) in alle woorden; en dezen regel is zoo krachtig in alles, dat hy geene uytzonderingen en zoude hebben, zoo wy in het gebruyk niet en hadden te stellen *fchoon maeken* voor *fchoonen*, by voorbeeld, *verschoonen*; en dat wy in alle woorden het oneyndelyk zouden leeren kennen, met by zommige (*c*) byworpen, en zomtyds naemen, (*d*) te voegen het wordeken maeken, by voorbeeld, *ver-schoon-en*.

Tegenwoordigen.

Ik *fchoon* (verftaet ik maek *fchoon*)

Kind-er-en.

Mann-en.

Ver-ryk-en enz.

Gebiedend.

Maek *fchoon*:

Dezen regel is zoo vast,

Dat daer tegen niet en past.

(a) Adjectiva. (b) Infinitivus. (c) Adjectiva. (d) Nomina.

Bemeringe op inge.

Dit vinden wy fynen oorsprong te hebben van *gebuysing*e oft *gebeuging*e, iet toestaen, de *b* achterlaetende, om korthede, als geene Letter zynde; het gebruyk wilt tegen de reden deze grepe sluyten met *in*, waerom eenige voorzichtig gestelt hebben *verandering*, *spelling*, alhoewel het eygen is te stellen *inge*, *veranderinge*, *spellinge* enz. Wy behooren dit te verdeelen *ing-e*, vermits het anders moet blyven *in*, en noyt en kan zyn *ing-e*; ziet het verschil in *in-dring-ing-e*, *in-wring-ing-e* enz. De oude stelden *steertken* oft *steerteken*, andere *steertkin*.

En deze dry schynen meer eygen aen onze Taelc: dan indien wy *jen* oft *jens* achter 't woord wel weten te gebruyken, het brengt eene zwakheyd by, en dit is de eenigste toelaetinge in dusdanigen uytgang; voor *meysje* stelt *meysken* oft *maegdeken*, anders *maegdeken* enz.

XXIV. HOOFDSTUK.

Noodige aenmerkinge van eenige onmaetige verkortinge in het stellen vangt voor cht.

Schigt	Schicht,	Bericht	Bericht.
Regt	Recht,	Veragtert	Verachtert.
Vegt	Vecht,	Geslagt	Geslacht.
Knegt	Knecht,	Gewrigt oft	Gewricht oft
Stigt	Sticht,	Gevrigt	Gevricht.
Gezigt	en Gezicht,	Zagt	en Zacht.
Zogt	Zocht,	Bogt	Bocht.
Dugt	Ducht,	Kragt	Kracht.
Lugt	Lucht,	Vragt	Vracht.
Vlegt	Vlecht,	Wagt	Wacht.
Slegt	Slecht,	Magt	Macht.

Wanneer de *g* niet en staet in het volbrogt, by voorbeeld, *gedaen*, en in het eynd eener Letter-grepe alleen, oft wel gevolgt van *t*, wyft sy aen het meervoud, oft anders het oneyndelyk. Van *gt* komt *gen*; maer *ch* heeft *en*, oft dikwils *ggen*, en zonder *t* is onverander-

lyk: by voorbeeld, van *licht* komt *licht-en*, van *ligt* komt *liggen* enz.

En te stellen *cht* voor *gt*, ook *gt* voor *cht*-zyn in alle woorden misbruyken.

*Zoo schigt de t waer uytgedaen,
En en daer by, 't zoud schiggen slaen;
Of ook reggen waer't in plaets van rechten,
Zoo zoud ook kneggen slaen voor knechten.*

Zich, en niet *zig*; *och*, en niet *og*; *doch*, en niet *dog* oft *dogge* hond; *wech*, en niet *weg*; *vechten* en niet *vegten* enz.

Met dat wy hier gemeld hebben van het wordeken *wech* en *weg*, dient te weten, dat het eerste beteekent iet uyt den weg doen, en dan mag men stellen *weg*, iet uyt de wegen doen; maer als het staet op zich zelve, by voorbeeld, doet dat *wech*, en mag daer *uyt* niet voren gestelt worden, en beteekent afneminge, de welke behendiglyk met het wordeken *uyt*, oft verschillen, ofte overeenkomen in stellinge en beteekenisse, het zelve stellende oft anders achterlaetende.

XXV. HOOFDSTUK.

Bemerkinge op eenige woorden, de welke door misbruyk in't spreken gelyk schynente moeten zyn in het schryven;

DAn niet *zeer* ofte *zeer beminde*, *het doet my zeer*, beter *wee*, *pyne*; dat word daer op verstaen, al oft men wilde zeggen, *het doet my zeer wee*, oft *veel pijn*.

Syn kind met kleyne *s*, *zyn*, wezen, alleenelyk om het verschil: want de *z* en kleyne *s* zyn schier even zoet.

Zadel van het Peërd, *Zaele*, groote *Eet-zaele* enz.

Zacht bedde, voor *zacht*, stelt *zoet*, *stil*, daer het te pas komt.

Zakken, myne *zakken*, *nederzakken*, stelt *daelen*.

Nederdaelen, *nedervallen*, *nederzinken* enz.

Zwëeren, stelt *vloeken*, *lasteren*, *kwaed spreken*.

Zwëeren, *eed doen*, *bevestigen*.

Zweeren, iet dat verzeert.

Laeten, doen *laeten*, leeft *ader-laeten*, *bloed-trekken*, *ader-openen*.

Laet, het is spaede.

Laeten, iet *naerlaeten*, iet *achterlaeten*, ofte *niet doen*.

Onze Tael is al te ryk,
Van weeld is't, dat wy dwaelen
In 't spreken; vrienden kyk,
't Woerd ziet zal dit betaelen.

Opmerkingen.

Wy bevinden, dat de oude stelden *be ste-en*, andere *bèzen*; wy oordeelen, dat wy de *e* mogen achterlaeten, stellende *beziën*, en in diergelyke woorden is den scheidstemmer goed.

Chalamus, *Calamus*, Latyn, *Canne à écrire*, *plume*, by de Duytschen *schreibveder*, by ons *schryf-veder*, *Chirographum*, *ein handschrift*, by ons *hand-teekeu*, oft *hand-schrift*, blykt dat de Duytschen ook vervallen zyn, stellende *schreib* met *b*, en *schrift* met *ff*; dit alles bewyft de *b* gemeynschap te hebben met *f*, *ph*, en *v*. Voor die de rechte beteekenisse oft eygendom der Letteren niet kennen, nemen licht d'eene voor d'andere.

Hoogduytschen laet ons niet verschillen,
Wy doen te zaemen dat wy willen;
Maer worpt de Fransche woorden wyt.
Uyt goede vruchten trekt men 't kruyd.

Citadell',	Kasteel.
Auditorium,	Toehoer-plaetze,
Quitantz,	Ontslag-brief, kwytinge.
Pafzquill,	Schimp-schrift.
Register,	stelt Erlegger, aenwyzer oft aentooner.
Miffif,	Zend-brief.
Mémorial,	Gedenk-boek oft geheuger.
Capittel,	Hoofdstuk oft hoofddeel.
Univerfiteyt,	Algemeenheyd enz.

Bemerkinge op t voor th.

Vele nieuwe willen schryven *toon*, by de Duytschen *thon*, zelf in de oude naemen *Teresia*, *Catarina*, *tien*,

als *negentbien*; wy zeggen, dat dit is een nieuw misbruyk in deze woorden. Het is waer, dat de oude stelden *Katryn* enz.; maer deze uytgaende in het Latyn, moeten volgens de zelve gestelt worden; daerom stelt *Catharina*, *Elizabeth*, *Theresia* enz.: want anders is het eenen uytgang aen onze Tael oneygen, gelyk in *gratien*, *penitentien* oft boetveerdigheden. Wy kunnen die naemen uyt de eerste oudhede van het Duytsch, Grieksch en Latyn, onwederleggelyk staende houden, afkeerende dusdanige nieuwigheyd, steunende meer op gemak als op de reden.

P. S. Wy vinden in zekeren nieuwen boek *vissen* en *klaeuw* enz.; wy zenden dezen Schryver, tot onze oudheyd, benevens de Duytsche, die hy alleen voor grond-Tael kent, alwaer hy zal vinden *visch-en* oft *visschen*, by de Duytsche *fisch-en*, *klauw* enz.; welken wy ten aenzien van vele goede regelen loffelyk alhier hebben willen doen gedenken.

Het woord *visch-en* schynt beter met *g* als met *ch* gestelt, als in zich hebbende eene loocheninge van het gezeyde, erkomende van het oude woord *negeen* oft *geen*.

XXVI. HOOFDSTUK,

Van de tusschenwerpen, (a) toegèpast op de Stemmaekeren.

AK Laegende oft verzuchtende aen Godt, en ook aen de menschen.

E Vraegende.

I Nypende pyne, innerlyk geschreeuw, afkeer, vreeze, bevinge.

O Grypende. verwonderinge! Blydschap! Omhelzinge! Begeerte!

U Naerjaeginge, aanspraeke, gegeeuw.

Y Plaeginge, vraeke, openmondig geschreeuw.

A Ah! Godt, tot u veel wyze klaegen, vermits hun vele dwaeze plaegen.

E? Moeten sy het noch lang verdraegen?

Daer komt geen antwoord op hun vraegen.

I Innerlyk is hunne pyn.

O Mochten sy by u eens zyn!

U Zoeken sy, ó hoogste Goed!

Wat pyn! genade hem doet.

Interjectiones.

De zeven omstandigheden, oft kort begryp der woorden, achter welkers zin oft woord het vraegteeken moet gestelt worden.

(a) Ten eersten, *wie?* Ten tweeden, *wat?* Ten derden, *waer?* Ten vierden, *waerom?* Ten vyfden, *hoe?* Ten zesden, *welke?* Ten zevenften, *wanneer?*

En deze woorden, eenigzins begrepen onder de tufchenworpen, het gene wy mogen noemen herts-tochten, bewegingen, en gelaet-veranderingen des mensch; deze zyn tot elf, *liefde, haet, begeeren, afkeer, vreeze, vreugd, droefheyd, hope, wanhope, buytenspoorigheyd in alle.*

*Te groote liefd, te grooten haet,
Zyn altyd tot'er dood toe kwaed;
Te grooten afkeer, v'groot begeeren,
Die konnen ziel en lichaem deeren;
Te groote stoutheyd, groote vrees,
Verkrenken ook het bloed en vleesch;
Door vreugd en droefheyd al te straf,
Gaet ook al menig vroeg naer 't graf;
Door d'hope en wanhop' zyn veel dood,
Het kwaed is ongemaetigt groot.*

Deze driften, buyten *ongemaetigt groot*, können alle goed wezen: ziet hier hunne uytdrukkingen in het lange.

*ô Liefde! blydschap begeeren, hoogheyd ha! goed!
zoo dan! ô Godt gave dat! Droefheyd, ab! oft ach!
belaes, laes! ay my! wee my! Afkeer, wech! foey...
chey! Stoutheyd, val aen, sla dood, toe, toe ..... toe
dan. Begeerte tot spreken, beeb-em! kuch-em! bem!
holla! sla! Stilzwygende vreeze, st-cht, bevangent-
heyd, vreeze, a a a a a, e e e e e, i i i i i, o o o o o,
u u u u u, y y y y y enz.*

Den haet kan bestaen in droefheyd, en eenigzins in gramfchap op den perfoon; in droefheyd over 't welvaeren van dien, daer hy gram op is, tot Godtlasteringe toe.

Haet uyt enkele droefheyd, *ach! dat by; och! of by, dat by berste.* Uyt gramfchap, *wra-errrr, ab Godt! dat .... hoe? Godt! Hoe?*

(s) Recht onderzoek, zomtyds nieuwgierigheyd.

*Houd deze driften wel in maet,
 Buytenspoorigheyd is kwaed;
 Zoo g'in de Kerk den duyvel laet,
 Hy zelf tot op den Autaer gast.*

XXVII. HOOFDSTUK,
*Inhoudende de bijzonderste Studie-naemen
 van het Latyn, in zuiver algemeene
 Nederduytsche Taele.*

V Ocalen, . . .	Stemmaekeren, komt van vocem, vox, de stemme.
Diphongen,	Twee-klanken, dieptongen.
Triphongen,	Dry klanken oft dry-spraeken, dry-tongen.
Liquiden,	Zoetlydende, beter genaemt manelyke sterke mede-klanken, oft halve stemmaekeren.
Confonanten,	Mede-gelyd-maekers.
Accenten,	Toegeef ofte gelyd-teekenen enz.
Accutus,	Scherp-teeken.
Circumflexus,	Omvang-teeken.
Gravus,	Staetig-teeken.
Diæresis vel trema,	Scheyd-stemmaeker.
Nomen,	Naem.
Pronomen,	Voornaem.
Articulus,	Het lit oft ledemaet, let.
Verbum,	Het woord, werk-woord.
Participium,	Het deel-woord.
Adverbium,	By-woord.
Interjectio,	Tusschen-zetzel.
Conjunctio,	Koppel-woord, mede-gevoegd woord.
Adjectif,	Byworper, uytdrukkende eene hoedanigheyd aen iet zelfstandigs.
Masculin,	Mannelyk.
Feminin,	Vrouwelyk.
Neuter,	Onzydig, by ons com. gen. ofte gemeen geslacht.
Declinatien,	Buygingen.

Nominativus,	Den benoemer ofte benaemer.
Genitivus,	Den Teelen ofte Teelder.
Dativus,	Den gever.
Accufativus,	Den beſchuldiger oft aenklaeger.
Ablativus,	Den wegnemer oft aftrekker.
Vocativus,	Den roeper.
Positivus,	Den ſtelder, ſteller ofte zetter.
Comparativus,	Den vergelyker.
Superlativus,	Den overtreffer.
Conjugatien,	Medevoegingen.
Verba auxiliaria,	Hulp-woorden.
Indicativus,	Den aenwyzer.
Infinitivus,	Den oneyndigen.
Tempus prefens,	Tegenwoordige tyd.
Imperfectum,	Onvolmaekten tyd.
Perfectum,	Volmaekten tyd, ofte volbrogten.
Pluſquam perfectum,	Meer als volmaekten, oft volbrogten tyd.
Futurum,	Toekomenden tyd.
Preteritum,	Voorleden tyd.
Incertum,	Onzekeren tyd.
Imperativus,	Gebiedenden tyd.
Conjunctivus,	Medevoeger.
Optativus,	Wenſcher.
Supinum;	Omgekeert, ganſch volbrogten enz.

B E M I N D E ,

Ziet, hier zyn wy gekomen tot het eynde onzes Werk; maer nouwelyks tot eenig begin van volmaektheyd, die alleen in Godt is: dienvolgende wy wel willen bekennen ons kleyn verſtand, tot het onderzoeken van eene zoo groote kenniſſe, als is die der Letteren en Woorden, tot voltrekkinge der geleertheyd, welkers grond noyt menſch en zal bepeylen. Deze kenniſſe hebben wy bezonder verkregen door ons onderzoek, vermits de geeerde Oudheyd en Reden onze eerſte gevoelens in vele dingen dede onderworpen en aſgaen, bevindende eenige dieper en andere hooger te zyn, en noodiger ten behoeve dezes Werk; welk wy met zoo groote genegentheyd en liefde ten gerieve . . . . van onzen evennaeſten wenſchen en aanbieden, als het aen' den Alderhoogſten belieft heeft ons de zelve te laeten ontdekken.

Dit ons bezonder inzicht zynde, bidden U-E. ten

besten te nemen onzen onvermoeyden arbeÿd tot dies besteed; ons onderwerpende aen't oordeel der beterweten- de, en bezonder aen alle de gene, die met de hooggeeerde Oudheyd, Reden en Waerheyd, ons zullen trachten beter te onderwyzen. Zoo spreken wy tot U-E. bezondere ervaerene in het onderzoeken der Oudheden, opwegers der Reden, en liefhebbers der Waerheyd.

Leerzuchtige Vrienden, by wie, ten aenzien alleen van den goeden wille en oprechten iever, alle mislaegen achter rug verschoont, en in de tegenwoordigheyd recht- maetigt berispt, om met vriendelyken redentwist verbe- tert te worden.

Maer wat zullen wy zeggen, van de Zoilisten, dat by U-E. niet als al te dikwils beklaegt en word, door welkers lastermuylen, helsche beten, en raezenden ste- kenden, ieverwetenschap, deugd enz. dagelyks bespron- gen word?

En wat antwoorden aen die, de welke zeggen, beter eenen druppel gesmolten goud, als eene zee vol wys- heyd? De geleertheyd bottigheyd, en ezeloorigheyd scherpzinnigheyd noemende; niet . . . . . als hun ter leeringe toepassen de woorden van den Filosooph Xeno- phon, grooten Historie-schryver, en Hoofdman onder den Koning Cyrus, zeggende,

*Gy hebt geleert kwaed spreken vol klagten,
En wy hebben geleert kwaede woorden verachten!*

Vaert wel,
hooggeeerde Oudheyd, Reden, Waerheyd, Wysheyd
en Geleertheyd-minnende.

*'t Gekraek van deze Deur misbaeg niet in uw ooren;
Maer zoo daer iet ontbreekt aen Sleutel ofte Slot,
O vrienden! ziet diep in, (verr' van u-lie te slooren)
't Verbet'ren zy aen u, en d'eer alleen aen*

G O D T:

*O Beginzel all'er beginzelen!
Zonder beginzel!*

*O Eynde all'er eynden!
Zonder eynde!*

*Door u, met u, in u
Is ons beginzel;
In u alleen*

Zy ons eynde. Amen.

*Den Sleutel op het Slot wel past,
En knap bier med', ons Deur is vast.*

ONDERWYZINGE OP DE LEES-KONST.

DE Lees-konst is de schoonste zaake, die den mensch bezitten kan: het is sy, die vele dingen openbaer maekt; het is sy, die de geheymen, die zomtyds den eenen den anderen toebetronwt, kenbaer maekt; het is sy, die alle onbekende zaeken een ieder naektelyk toont; het is sy, die alle wetenschappen en konsten mededeelt; en, om in't kort te zeggen, het is sy, die alle menschen, die te vooren onwetende waeren, wys maekt, het gene voor vele langen tyd verholen was gebleven: immers haere schoonheyd is onbeschryfelyk en onuytsprekelyk.

Nochtans zommige onervaeren, ja dwaeze en botte lieden, zyn zoo stout en onbedacht van voort te worpen, dat de menschen, die niet belettert oft ongeleert zyn, ook leven zoo wel als de geleetterde ofte geleerde: het is waer; maer alle onredelyke schezelen, die den Heere heeft believen te scheppen, leven ook: zoo willen dan zulke menschen hun vergelyken by de onredelyke gedierten.

Den mensch dan, die van Godt als een redelyk schezel geschapen is, die is verplicht volgens het verstand, dat Godt hem ingestort heeft, de redelykheyd in het werk te leggen, en elk zoo vele wetenschappen trachten te achterhaelen, als syne bekwaemheden hem toelaeten.

De bekwaemheden van den mensch zyn tweederleye, te weten, de bekwaemheyd van het naturelyk verstand, dat Godt hem ingestort heeft, en bekwaemheyd der middelen: zommige bezittense alle twee, en de andere maer eene; den genen, die de bekwaemheyd van het verstand

alleen bezit, en kan maer bevatten zoo vele fyn verstand uyt fyn eygen voortbrengen kan; maer den genen, die de hoedanigheden van het verstand en der middelen bezit, kan ongetwyffelt meer bevatten, als den eersten, om reden, dat alle het gene hy met fyn verstand niet bevatten en kan, hy door syne middelen zal kunnen koopen, te weten, de boeken, die alle wetenschappen, de welke tot noch toe geweest hebben, beschryven en klaerlyk uytleggen; en daer af voorzien zynde, kan door syne neerfligheyd en groote overdenkinge (studie) meest alle wetenschappen achterhaelen, bezonderlyk de gene, die hy agt aldernoodigst te hebben, zoo tot bedienen van fyn amt, ambacht ofte stiel, als tot alle andere zaeken van konsten en wetenschappen. En het is eene staele wet, dat de boeken ieder-een kunnen brengen tot den hoogsten trap van wysheyd: want sy leeren alle wetenschappen, die oyt de alderwyfste verstanden des werelds ons door hunne schriften achtergelaeten hebben, zoo klaer en bevattelyk, als den alderbesten Meester u met levende stemme zoude kunnen uytleggen.

Om tot deze groote konste te geraeken, is van de uytterste aengelegentheyd, dat alle Ouders, Voogden ofte andere, die met kinderlyke opvoedinge belast zyn, de zelve van jongs af ter Schole besteden aen eenen goeden, oplettenden, ervaeren en besaemden Meester, die hun eerst alle de Letteren volmaektelyk leert kennen, daer naer de Spel-konste in de uytterste volmaektheyd; den Meester verzoekende, hun niet te laeten lezen, tot dat sy alle de boeken duydelyk en wel kunnen spellen, zonder eenige de alderminste hulpe van hunnen Meester, en zonder een enig woord te missen.

Zommige onervaeren Ouders, zoo haest hunne kinderen eenen boek ofte twee gespelt hebben, verzoeken de Schoolmeesters, dat sy hun zouden laeten lezen. Wat onbedachteyd, wat dwaesheyd, wat zotheyd: wel weten sy niet, dat een kind zonder voeten niet alleen gaen en kan; ofte dat een gebouw zonder goed fundament moet inzinken en nederstorten? Weten sy ook niet, dat den School-loon, die sy den Meester betaelen, zoo lange hunne kinderen lezen aeler sy volmaektelyk kunnen spellen, verloren en weggeworpen geld is, en bovendien hunne kinderen zoo lange verachten in hunne Spel-konste? En eyndelinge, weten sy niet, dat die niet wel spellen en kan, noyt geene goede Spel-konste

hebben kan? Het is beklagelyk, dat men zulke onwetende menschen vind, die altyd willen hunne kinderen wyzer hebben als sy inder daed zyn. Daer moet tyd wezen om deze Konst wel te leeren, voor den eenen min, en den anderen meer; immers na verschilligheyd van het begryp der kinderen: want het een kind zal meer bevatten in een, als het ander in twee en dry jaeren; het gene eenen oplettenden Schoolmeester genoegzaam zien kan, die ik grondhertiglyk bidde, hunne oplettentheyd in het werk te leggen, om alle hunne Discipelen (Leerlingen) den grond der Spel-konst in te printen, hun onlettende alle de woorden, die maer eene simpele beteekeninge en hebben, ofte de gene, die'er twee hebben enz., hun die byvoeginge aenwyzende, ofte die in het spellen indrukkende; op dat sy zoo veel tē beter zouden bevatten en verstaen, wat sy komen te leeren, en wat diergelyke woorden beteekenen, gelyk ik hier vooren als met de hand aengewezen en betoont hebbe.

Ik en hebbe dit kort Werksken niet alleen opgesteld ofte voor den dag gebragt voor de leerende kinderen; maer ook voor alle onervaeren Schoolmeesters, die in hunne jongheyd noyt gedacht en hebben op het ampt, het welk sy bedienen en ter hand getrokken hebben, ofte de kinderen leeren, gelyk sy ook geleert geweest hebben, zonder den grond ofte fundament van hunne bedieninge te kennen. En gelyk dit een bedieninge van groote aengelegentheyd is, zoo moet die ook rypelyk overwogen en doorgrond worden: want 'ten is niet genoeg iemant te leeren, het gene men zelfs niet en verstaet; maer men moet iemant leeren, het gene men zelfs ten vollen en in den grond verstaet en bevat, op dat men, daer over gevraegt zynde, syne antwoorde altyd gereet zoude hebben. Waerlyk daer zyn'er vele, die dit ampt bekleeden zoo in Steden, Dorpen als ten platten Lande, die daer in zoo blind zyn, als eenen mol, ofte de Rechtsgeleerde van Mardyke.

Om nu te komen tot onze opgenomen Stoffe, zegge ik, dat een kind, dat volmaektelyk wel spellen kan, door de hulpe van eenen goeden Meester, in korten tyd wel en volmaektelyk kan leeren lezen; ten welken opzichte ik alle School-meesters bidde, die de Lees-teekenen kennen, hunne Leerlingen die wel zouden indrukken: te weten, (,) de Comma, de twee (:) Puncta, (.) Punctum, (;) Semicolon, (?) Interrogatie, (!) Exclamatie, ( )

Parentefim en Claudatur, (´) Accent, (¨) Diæresis oft Trema, (ˆ) Circumflex enz., hun zeggende, dat men de twee Puncta ftelt t'eynden eenen halven zin, Semicolon t'eynden eenen onvolmaekten halven zin, het Punctum t'eynden den geheelen zin, alwaer men fynen adem moet erhaelen. De Interrogatie is een Vraag-teeken, de Exclamatie een Beklaeg-teeken; tuffchen Parentefim en Claudatur ftelt men gemeenelyk eenen zin, die in eenen anderen zin befloten is, den Diæresis oft Trema word gefteft, op een eenig Letter tuffchen verfcheyde andere, die eene Letter-grepe alleen maekt; item, de Accenten en Circumflexe worden gefteft boven eenige Letteren die hard moeten nytgefproken worden, en eyndelinge de Apofrophe, is een afneem-teeken, het welk om kortheyd-wille zomtyds van het eene ofte het andere woord afneemt ofte doet achterlaeten.

Alle welke voorenftaende teekenen den Leerling wel onderwezen hebbende, en die wel verftaende, daer en is niet te twyffelen, of hy zal op alle manieren wel en volmaektelyk kunnen lezen, volgens de veranderingen van ftemme, die men in het lezen houden en gebruyken moet.

Eyndelinge verzoeke alle Schoolmeesters en Meesteressen hunne Discipelen ofte Leerlingen wel te onderrichten, op dat fy alle naer hunne dood mogen den Alderhoogften bidden voor de ziele van hunnen Schoolmeester ofte Meesteresse: wenschende, dat alle Meesters en Meesteressen het zelve voor my deden, voor de goede onderwyzinge, die ik hun met myne Schriften kome te geven.

P. J. VAN BELLEGHEM.

ONDERWYZINGE

Om de leerende Jeugd op eene bijzondere maniere en korten tyd wel en volmaektelyk te leeren ſchryven.

I. §.

Gelykerwys de wezentheyd van den menſch beſtaet in ziele en lichaam, zoo moet de ziele geſtelt worden voor het lichaam, als wezende zonder vergelykinge in weerde: zoo ook de eerſte geleertheyd der jonge jeugd beſtaet in twee bijzondere zaeken, te weten, de Spelkonſte en de Schryfkonſte; welke eerſte ook (als zynde de ziele der twee Konſten) onuytſprekelyk meer te achten is als het lichaam, te weten, de Schryfkonſte. Daerom hebben wy in onze *Deure oft ingang tot de Nederduyſche Taele* duydelyk en taſtelyk ten toon geſtelt den oprechten grond der Spelkonſte onzer Nederduyſche Taele, waer in, zoo wy hopen, de jongheyd met open deuren getoont en als met den vinger aangewezen word het recht doelwit, waer naer ſy moeten ſchieten, om tot den grooten ſchat der wetenſchappen, als is de Spelkonſte, te geraeken; nochtans naer alle dit is ook noodig, om tot de volmaektheyd te komen, dat het lichaam gevoegt word met de ziele, het welke is de Schryfkonſte. Ik zegge noodig, om dat het eene zonder 't ander niet genoeg zoude wezen, om hem van het zelve te bedienen: want wat zoude het de jongheyd baeten eene goede Spelkonſte te hebben in hun zelve, en die niet op het papier te kunnen uytdrukken, ofte hun zoo in Koopmanſchappen als alle andere zaeken bedienen? Zouden ſy

niet moeten eene vremde hand leenen, om hunne gedachten, en zomtyds geheyme zaaken, in andere Landen te doen verftaen? Zouden fy, eenige brieven ofte wiffels, immers alle andere Schriften hun ter hand komende, hun niet moeten bedienen van eenen perfoon, waer voor fy hun fchaemen, ofte den welken fy weynig betrouwen? Zouden fy niet onzeker wezen, dat dikwils hunne zaaken, die noodzaakelyk moeten verzwegen zyn, aen een ieder kenbaer zouden gemaekt worden? Hierom dan is noodig de Schryf-konfte te leeren, de welke zoo by my als vele andere genoemt word den wortel ofte oorfprong van vele konften en wetenfchappen: en om tot deze noyt volprezen Konfte te geraeken, is noodzaakelyk voor eerft te weten,

I I. §,

Hoe men de Penne fnyden moet.

DE Penne ofte Schacht in de linker hand genomen hebbende, zal men die keeren met den rugge omhoog, afsnydende fchuyns met het Penne-mes het eynde van den Schacht, zoo verre als men eenige wittigheyd in het hoorn bemerkt, en zoogroot, datmen de geheele holligheyd van den Schacht open ziet: dit gedaen zynde, zal men met den punt van het Penne-mes te midden in den rugge eene spleete geven, tot zoo verre, dat het goed en klaer hoorn zich verftoont: want zoo diepe den Schacht in het vleefch ofte vel gefteken heeft, en kan het geenzins dienen, als zynde te flap en vlokkig, om zuiver daer mede te können fchryven. Daer naer keert den Schacht met den buyk om hoog, en fnyd de groote openinge boven den bek, dan zal men het beentjen, dat in het fchryven voorgaet, eerft geheel smal uytfniden, daer naer de Penne keerende, het ander beentjen, dat achter gaet; met dit verfchil, dat het achtergaende beentjen ongelyk breeder moet zyn als het voorgaende; wel verftaende in kleyn gefchrift ofte brief-letter; maer hoe grooter gefchrift, hoe breeder het achtergaende beentjen blyven oft gefneden moet zyn. Dan zal men, den Schacht met den rugge omhoog keerende, en den rugge van het Penne-mes een weynig achterover buygende, de twee beentjens fchuyns op den nagel des duyms ofte op een hard plankken afknippen, om dat het achtergaende beent-

jen, dat het breedste is, merkelyk op den hoek langer moet wezen als het voorengaende, en dat het dit is, dat alle de verbindzelen der Letteren moet volmaeken, die geheel dun en zoo fyn moeten zyn, datse maer en toonen de dikte te hebben van een hayr, alhoewel die om de duerzaamheid van het Letter, dienen sterk met het breedste beentjen in het papier gedrukt te wezen..

Zommige onervaerene ofte onwetende zouden my kunnen zeggen, dat het schynt tegen de nature van het Letter te wezen, dat het achtergaende beentjen der Penne moet breeder zyn als het voorengaende, en dat men het achtergaende dient dunder en fynder te versnyden als het voorengaende, om dat de verbindzelen der Letteren zoo uyt'er maeten dun moeten wezen. Ik antwoorde daer op neen, om dat het onmogelyk is het zuiver Italiaens Letter (gelyk hedendaegs de Franschen dat schryven, en het gene van geheel de wereld gehouden word voor het schoonste) te kunnen zuiver op het papier stellen, zonder dat de Penne op de voorzeyde wyze gesneden is; en anders gesneden zynde, het onmogelyk is de óprechte rondigheyd ofte keeren der Letteren zoo onder als boven te kunnen geven, gelyk ik meermaels zelfs in het bedienen mynder Schoolbedieninge ondervonden hebbe: en indien men het smalste beentjen achter liet gaen, om de Letteren te volmaeken, zoude het dikwils gebeuren, dat door de slappigheyd van het zelve beentjen de verbindzelen der Letteren, in plaetse van zuiver, gansch mismackt en gesprinkelt zouden zyn; en bovendien eene uytnemende wanschikkinge aen de Schryf-Letteren zoude veroorzaaken, gelyk ik hier naer noch breeder zal uytleggen. Indien iemant zoo onbedacht ware, van dit niet te willen gelooven, dat hy raedpleegt met de Fransche Schryvers, als Petré, Beaulien, Rossignol en meer andere, die zullen alzulke tegenstrevers als met den vinger aanwyzen de uytnemende mislaegen, die sy daer in gebruyken.

Aengezien wy hier spreken van het snyden der Penne, zoo dient men noch besonderlyk te weten, dat indien men in het snyden der zelve eenen Schacht te ontmoet kwaeme, die geheel dik van hoorn is, dat men met het Penne-mes ontrent het derde deel der dikte van het hoorn der Schacht boven den bek zuiverlyk moet afsnyden, anders zoude dezen door syne dikte te veel inkt laeten

uytvloeyen, geheel onzuiver de Letteren van gedaente maekende.

Iemant willende geheel fyn ofte kleyn fchryven, zal hy het ftrael ofte topken van den bek der Penne langworpig fchuyns te nieten uyt op den nagel des duyms afsnyden, en dan het Penne-mes recht met den rugge omhoog keerende, beyde de beentjens het fcherp eyndeken afsnyden; dit zoo doende, kan men de Penne zoo fyn snyden als men begeert.

De Penne aldus gefneden zynde, zal men de veren ofte pluymen van beyde kanten afsnyden tot vier vingeren boven den Schacht ofte hoorn, zoo ook het topken, tot dry oft vier vingeren van boven, laetende zoo aen beyde kanten de veren ofte pluymen twee vingeren breed; en dan zal men de Penne recht maeken zoo veel het mogelyk is, op datfe zonder pranginge te gemakkelijker zoude konnen met de vingeren gedraeyt en gekeert worden naer eyfch der Letteren.

Bemerkinge.

Deze maniere van het snyden der Penne en is niet alleen goed om het rond Letter te fchryven; maer om alle andere foorten, als *bastaerd*, *Coulée*, *Staende*, *Loopende*, ja zelfs tot het *Vlaemfch Boek-letter*.

Voorder bemerkinge.

Om de jongheyd de eerfte beginzelen der Schryf-konfte wel te geven en in te planten, moet men eerft en vooral de Penne met eenen breeden bek snyden, en wel opletten, hoe fy die in de hand houden, hun toonende, hoe en op wat maniere fy die moeten werkfellig maeken, op dat fy hunne eerfte zoo wortel als andere Letteren maeken de langde ten minften van eenen halven duym; ook om dat fy alzo den oprechten aerd ofte grond van het Letter ofte Letteren zouden leeren kennen.

Naerder bemerkinge.

Iemant ontmoetende eene Penne ofte Schacht, die in het fplyten de splete geheel onzuiver ofte van wederzyden gekertelt is, waer mede (verfneden zynde) men kan onmogelyk fchryven, zal men den Schacht zoo lange met het Penne-mes den rugge afschrepen, tot dat hy, naer het geven van eenie nieuwe splete, bevind de zelve te wezen zonder eenige onzuiverheyd, en geene zuivere splete daer in konnende krygen, zal hy dien Schacht weg worpen.

I I I. §.

Hoe men de Penne houden moet in het Schryven.

DE jongheyd in ftaet bevonden zynde, om te leeren Schryven, moet men hun de Penne in de hand geven, en die vaft doen houden met de twee voorfte vingeren en den duym van de rechte hand; wel verftaende, dat den rechten kant der groote openinge van den bekruf op den kant des nagel van den tweeden vinger, waer door de Penne half op kant komt te ftaen, den eerften vinger alleenelyk maer dienende tot het vafthouden der zelve, en den duym zoo om die te houden, als om die te keeren tot het maeken de verbindzelen der Letteren, zoo van onder als van boven: deze dan zoo houdende en draeyende als gezeyd is, is het fchier onmogelyk eenige letteren onvolmaekt op het papier te fteflen ofte fchryven.

I V. §.

Hoe men zitten en boe de Tafel wezen moet, om wel en gemakkelyk te fchryven.

OM nu met groot gemak wel te fchryven, is het noodig, dat het lichaem is in eene goede geftelteniffe, en door geene ontfteking van drank ofte anders beroert zy, ofte ook dat de vingeren door de hitte der zonne ofte warmte des zomer niet opgezwollen ofte bezweet en zyn; daer by is noodig eene tafel ten minften twee voeten breed, 'tzy plat; maer beter leffenaersgewyze, hebbende van onder vier voeten ofte pikkelen, door welke moet pafferen eenen regel (by zommige genaemt Schieter) hebbende de dikte van ontrent twee duymen, die de vergaederinge der pikkelen ofte voeten aen elkanderen op eenen halven voet van onder vafbinden, gelyk ook van boven onder het blad eene platte fcheede, de dikte van eenen, en de breedde van vier ofte vyf duymen, die ook de vier pikkelen aen malkander binden, waer in men een fchofken laet maeken, om de

papieren en andere noodigheden in te fluyten, dan zal men het blad daer op wel vaft nagelen, dat het niet bewegen en kan, maer moet ftaen hoe vaster hoe beter: zoo dat de zwaerfte de befte tafelen daer toe zyn.

Alsdan zal den Schryver, zittende op eenen ftoel ofte bank, de linker zyde naerder de tafel als de rechter, den rechter voet fteilen op den regel, die naeft hem is, en den linker op den uytterften ofte verften regel, den arm, die de Penne voert, moet ruften op de tafel ofte leffenaere tot dry ofte vier vingeren van den elleboge: wat aengaet de pupiter ofte leffenaere, deze moet gemaekt worden op de volgende wyze.

V. §.

Schuynsheyd, hoogte van voor en achter, ook breedde en langde des leffenaer, en tot waer hy aen 's lichaems deel behoort te komen.

DE leffenaeren ofte pupiteren, die men hedendaegs gebruykt, zyn van weynig werks ofte gedaente, die men fteft op eene tafel, waer op men fchryven wilt, en deze moet naeft de borft van den Schryver te niet afgefchaeft wezen, zonder eenigen boord ofte lystjen daer aen te hechten, op dat het geene beletzelen ofte ongemakkelykheden en veroorzaeke aen den arm der Schryveren.

De breedde zal wezen ten minften eenen voet en half, langzaam klimmende ofte ryzende tot achter toe, alwaer hy alleenelyk de hoogte maer en mag hebben van dry ofte vier vingeren zonder meer, 't en waere hy breeder waere; de langde mag men nemen naer begeeren, al waer't zoo lang als de geheele tafel. Ook kan men aen den anderen kant van de tafeleene leffenaere maeken, indien men begeert met twee ofte meer perfoonen daer aen te fchryven, en de tafel en leffenaeren ofte pupiteren lang genoeg zyn.

Voorgaendelyk wierden de leffenaeren gemaekt dry, vier, ja tot thien duymen hoog voor aen de borft, en van achter naer gevolg, ook met gefteken lystjens rondom daer aen gehecht ofte genagelt; en vele menfchen

denken, dat men daer gemakkelyk op fchryven kan, het gene onwaer is: dog diergelyke en zyn niet alleen gemaakt, om daer op te fchryven, maer worden meeft gebruykt van den gemeenen man voor een papier-be-waerfter, ofte om geld en andere dingen daer in te fluyten, en om fimpelyk kwytſcheld-brieven ofte reke-ningen enz. daer op te fchryven: want iemand, die een goed verftand heeft, kan lichtelyk bevatten, dat dierge-lyke voor en achter geene ruſte naer eyfch en kan ge-ven aen den arm van den Schryver. Hierom en moet eenen goeden Schryver niet zien naer de ſchoonheyd van diere; maer wel naer het gemak van de gene, die gelykmaetig gemaakt worden naer gemak van den Schry-ver; ook te hoog van achter gemaakt zynde, en kan den inkt uyt de Penne niet vloeyen, het gene aen my zelfs dikwils gebeurt is.

V I. §.

*De hoogte, die men aen de tafel ofte
leſſenaere zitten moet, om wel en
gemakkelyk te ſchryven.*

DEn ſtoel ofte bank, waer op den perſoon zit, om te ſchryven, moet wezen ingevolge de hoogte van de tafel ofte leſſenaere, zoodanig, dat hy komt met de ſlin-ke zyde der buyk tot op dry vingeren naer van den zel-ven, en dat den navel zy ontrent dry, uytterlyk vier vingeren daer boven, de gezeyde linker zyde vele naerder als de rechter, den linken arm ruſtende op de leſſenaere, indien de zelve lang genoeg is, anders daer nevens, met d'een hand het papier vaſthoudende, dat het door de beweginge der Penne niet en draeye, en den rechten arm tot op dry vingeren naer van den elleboge ruſtende op de tafel ofte leſſenaere, zoo noch gezeyd is, op dat den arm liber en los zy zonder eenige belemmeringe.

V I I. §.

*Hoe men het papier bereyen moet,
om wel te beſchryven.*

NAer dat men alle de voorenſtaende zaeken wel en nauwkeuriglyk achtervolgt heeft, zoo is het ook noodig te weten hoe men het papier bereyden moet, om

wel te befchryven, ten welken opzichte men dient te kennen, dat zommige papier goed is, om te befchryven zonder eenige hulpmiddelen daer toe te gebruyken, en dit is het gene fynen lym door eenige vochtigheyd niet kwytgeworden ofte vermindert is; maer daer word papier gevonden, (en bezonderlyk het Fransch) dat in zich zelven geheel gladdig en als vet toont te wezen, het welke zeer moeyelyk is om daer op te fchryven: en om deze en alle andere foorten fchryfbaer te maeken, is'er noodig te hebben een kleyn flesken gevolt met *Gomme Sang d'Aracq*, fyn gestampt, van boven met een francyntjen ofte dik papier overtrokken, en met een draetjen aen het halsken vasttoegebonden, in welk francyntjen, boven aen d'openinge van het flesken, men met eene dikke spelle ofte naelde vyf ofte zes gatjens steken moet, dat de *Gomme Sang d'Aracq* daer door maer met weynig kan uytvallen; dan zal men het gezeyde papier daer mede bestrooyen ofte dunnekens bezaeyen, en nemende eenen der voorste pooten van eenen Haeze, die wel droog is, zal men daer mede sterk op het papier vryven, tot dat de vezelinge van het papier, die door de fcherpigheyd van de gezeyde *Gomme* hem verthoont, geheel en gansch effen is; dan nemende een stuksken schoon wit papier, zal men het daer mede een weynig vryven, tot dat de geelheyd van de *Gomme* gansch af is: men zal ondervinden, dat de gladdigheyd niet alleen benomen, maer geheel wel fchryfbaer geworden is.

By gebrek van *Gomme Sang d'Aracq* mag men ook gebruyken Spiegel-harft, ook fyn gestampt, en gebruykt als vooren; maer 'ten is zoo goed niet.

V I I I. §.

Hoe men het papier zal voor zich leggen, om te befchryven.

VEle van de hedendaegsche Schryvers leggen hun papier geheel scheef ofte krom voor hun, en dit geschied, om dat sy niet wel en zitten aen de tafel ofte lessenaere; hierom moet den Leerling ofte ander Schryver zich zetten gelyk hier vooren gezeyd is.

Nu wel gezeten zynde, zal hy wel opletten het papier op de volgende maniere te leggen: ten eerften, dat

het ten minften vier dikten wezen moet; doch hoe dikker hoe beter, op dat het geene hardigheyd in het fchryven en veroorzaekt. Ten tweeden zal hy het papier vierkant recht yoor hem op de leffenaere nederleggen, dat is te zeggen, dat hy het zelve gelyk met fyn vierkant als met het vierkant des tafel ofte leffenaere legt. Ten derden moet hy wel opletten, of het papier, dat hy befchryven wilt, geen merkelyke gebreken heeft, en by geval eenige ontmoetende, zal hy die trachten, mogelyk zynde, te brengen tuffchen de regelen, zoo niet, zal men het gebrek vryven met *Gomme Sang d'Aracq*, als hier vooren gezeyd is; maer indien by ongeluk eenen kladder inkt op het papier viel, zal men dien instantelyk zonder vertoeven met zand opdroogen, en met den fchreper den zelve afschrepen, zoo lang tot dat gansch de zwartigheyd weggenomen is, en de voorgaende wittigheyd zich verthoont; nochtans moet men voorzichtig wezen geene gaten daer in te fchrepen; dit gedaen zynde, is het papier op die plaetze onbefchryvelyk; om dat het fynen lym ontnomen ofte ontweert is; hierom zal men wederom gebruyken uyt het flesken, en het zelve vryven gelyk vooren gezeyd, dan is het wederom befchryvelyk.

I X. §.

De oprechte maniere, om by middel der Penne niet alleen alle de Letteren te leeren maeken, maer volkomelyk wel en op korten tyd te fchryven.

DE onvergelykelyke Schryf-konfte, alhoewel alsnu by vele menfchen in weynig achtinge, houden nochtans vele met my te wezen de edelfte, en naer oprecht gevoelen de aldereerfte van alle zichtbaere Konften, die door menfchen uitgevonden zyn: want het is zeker, dat Adam fyne kinderen de zelve heeft geleert, deze hunne kinderen, en zoo vervolgens tot nu toe. Dan alhoewel de zelve tot diergelyke volmaektheyd niet en was gelyk fy hedendaegs is, nochtans moet fy, 'tzy in wat geftaetheyd fy was, in zwang ofte gebruyk geweest heb-

ben in die tyden. (a) Ik zegge de eerste en edelste Konste, om dat alle andere, eenigzins mismaekt zynde, kunnen door eenige hulpmiddelen geholpen worden ofte verbeterd, de eene zus en de ander zoo; maer de Schryf-konste eens op het papier gestelt zynde, kan onmogelyk verbeterd ofte geholpen worden, om dat zoo haest iet geschreven is, ook in dien stand, 't zy wel oft kwaelyk, blyven moet; zoo dat de verbeteringe ofte hulpmiddel maer dienen kan tot meerder mismaektheyd der zelve.

Deze hoogverheven Konste heeft naer neerftig onderzoek der nature van het Letter twee *Radices* ofte *wortel-Letteren*, waer van de eerste is *i*, wezende schezpel van scherp; de tweede is *o*, die schezpel is van rond: alle de andere Letteren van de A B C rolle zyn schezpelen van scherp oft van rond, ofte ook zommige van alle beyde te zaemen. Daerom is het noodig, dat men de eerstbeginnende jongheyd voor eerstleert het schezpel van scherp, te weten, de *i*, met alle de daer aenklevende, hun die zuyver en net op het papier doende stellen inder manieren naervolgende.

Ten eersten, men zal met pot-loot twee regelen maeken op het papier, hebbende tusschen beyde de breedde van acht linjen ofte twee derden van eenen duym ofte meer.

Ten tweeden, men zal hun de Penne wel leeren houden, als hier vooren gezeyd is, te weten, tot het maeken een *i*, ofte ander schezpel van scherp, een weynig schuyns; maer de schuynsheyd en mag niet meer wezen als naer den eyfch van het Letter, dat van boven overvallende is, zoo dat men beginnende aen den oppersten regel, de penne altyd vasthoudende, zoo stillekens en schuyns die zal leeden tot op den ondersten; dan wilende een ander volgende Letter maeken, zal men de penne, die alsdan schier geheel op kant moet staen, leeden tot op den bovensten regel, welk schreefken men verbindzel noemt.

Ten derden, gekomen zynde tot ontrent den ondersten regel, zal men de penne, aler die te genaeken, een weynig beginnen te keeren oft draeyen tot op den gezeyden regel, de zelve met de penne genaekt hebbende, die alsdan schier gansch op kant is, zal men het

(a) Ziet het tweede Hoofdstuk van onze Deure ofte ingang tot de Nederduytsche Tael.

verbindzel zoo stillekens vervolgen tot het midden der tuffchen-fpatie van beyde de regelen, ofte wel tot op den opperften, tot het midden, alswanneer in het fchryven ontmoet word eene Letter, die fchepzel van rond is; maer indien 't volgende Letter fchepzel van fcherp is, zoo moet men 't verbinzel zoo dun als het mogelyk is vervolgen met den kant der penne tot op den opperften regel, ofte tot het volgende Letter, die dan 't verbindzel altyd moet te gemoed komen in het midden der twee regelen.

Wat nu aengaet het fchryven der *o* en alle andere fchepzelen van rond, men moet de Leerlingen wel inplanten, dat fy de penne alsdan wel vaft op haer plat moeten houden, zonder die eenigzins te draeyen; wel verftaende, dat de twee beentjens der penne plat ofte gelyk op het papier ftaen, zoo om te daelen als om te klimmen, op dat de *o* ofte ander fchepzel van rond haere vettigheyd kryge daer het behoort: want de penne hondende gelyk om eene *i* oft ander fcherp Letter te maeken, zoude de *o* oft ander fchepzel van rond naer eysch niet kunnen gefchreven worden, en zoude op de eene zyde alle de vettigheyd hebben, en op de ander geen, gelyk de Hollanderen die fchryven, het gene voor dezen aert van Letter wanfchikkig zoude ftaen.

Belangende de hoogte en breedde van elk Letter, dient men te weten, dat alle Letteren regelmaetig zyn; de eenmaetige in hoogte zyn *a, c, e, i, m, n, o, r, s, u, v, w*, en *x*, de *t* heeft eene maete en half, de *i*, om haere kleynheyd, en heeft geene vyf maeten breedde, maer alleenelyk zeven in hoogte.

De tweemaetige in hoogte zyn *b, d, l* en de groote *f*, de *z* dry maeten breedde van andere Letteren.

De *f* heeft dry maeten en half en zomtyds vier in de langde, te weten, een boven, eene in, en eene en half, en zomtyds twee onder den regel, en deze zyn fchepzelen van rond en fcherp.

De *g, p, q*, en *y*, moeten hebben twee maeten en half, te weten, eene in, en eene en half onder den regel; deze zyn ook fchepzelen van fcherp en rond.

Vele fchryven zonder inzicht ofte kenniffe, denkende dat de Letteren zyn zonder eenige maete; diergelyke zyn grootelyks bedrogen: want geene Konften en konnen beftaen zonder maete, zoo in breedde als in langde ofte hoogte; en om dat'er menigvuldige zyn, zoo binnen als buyten de Steden, die geene de minfte weten-

fchap ofte kenniffe daer af hebben, zoo zal ik hun hier onder de noodzaekelyke uytlegginge daer van geven, zoo naektelyk als my mogelyk wezen zal.

De eenmaete van eenig Letter moet verftaen worden de langde ofte hoogte van het zelve, dat is, het gene gefchreven is tuffchen twee regelen: by voorbeeld, *a, c, e* enz. en hebben maer eene maete zoo in hoogte als in breedde, welke hoogte moet hebben zeven dwerfche bekken der penne, waer mede men fchryft, in breedde vyf, als zyn de volgende, *a, c, e, n, o, r, s, u* en *v*. De *m, w* en *x*, moeten hebben gelyke hoogte van zeven bekken, en thien in de breedde. Andere die dit Letter wat ronder fchryven, nemen zes bekken hoogte, en vier in breedde; maer houde het eerfte voor het befte.

Belangende de omdraeyende fteerten, zoo van boven als onder de regelen komende, deze mogen hun uytftrekken tot eene, eene en half, en zomtyds tot twee maeten ofte meer, immers naer eysch van het gefchrift; alhoewel die maer tot eene maete boven, en eene en half oft twee onder den regel hebben, te weten, in het gepofterde Letter, 'ten zy in het fchryven van *Coulée*, *Staende* ofte *Loopende*.

Indien men meer als eenen regel fchryft, zoo moet men weten, dat ieder regel vier maeten der Letteren grootte van elkanderen moeten ftaen, om dat de fteerten, 't zy boven oft onder nyt den regel komende, elkanderen niet en zouden te gemoed komen, het gene in het gefchrift grootelyks zoude misftaen.

Nu dient men noch te weten, dat, als men in het fchryven met het verbindzel naer boven tot op den opperften regel wilt gaen, noyt de penne van het papier en mag ftellen, zoo lange als'er fcherpe Letteren in het gevolg zouden komen, 'ten zy by gebrek van inkt, en als'er een rond Letter te gemoed zoude komen, en dan en leyd men het verbindzel maer tot het midden der twee regelen, alwaer het rond Letter het zelve verbindzel in het voorbygaen is vaftnemerde; zoo dat alle verbindzelen behooren te beginnen ofte eyndigen in het midden der twee regelen: ook moet men wel acht nemen, dat de Letteren in de woorden niet te dicht oft te verre van elkanderen ftaen, op dat de verbindzelen niet te kort oft te lang zouden zyn, en alzo de Letteren te verre oft te by elkanderen zouden ftaen, het gene den Schry-

ver zelf genoegzaam zien zal; gelyk hy ook moet op-
letten, dat de woorden de breedde van *m* ofte *w* van
malkander moeten staen, al waer't zoo, dat de woorden
door het verbindzel aen elkanderen gehecht ofte gebou-
den waeren; in dat geval leyd men de verbindzelen zoo
verre en hooge als men begeert, gelyk de Franschen nu
hedendaegs doen, bindende alle de woorden van eenen
geheelen regel aen elkanderen, tot den eynde toe.

Ik hope dat deze uytlegginge genoegzaam zal wezen
van de beginzelen der Schryf-konfte; nu is alleenelyk
noch noodig den Leerling te onderwyzen,

X. §.

Op wat maniere de hoofd ofte capitaele Letteren moeten gemaakt worden.

DE hoofd ofte capitaele Letteren zyn dryderhande,
waer af de eerste gemaakt worden door de bewe-
ginge der vingeren; deze moeten altyd gestelt worden
zoo in het schryven als drukken in het beginzel van ie-
deren zin, en naer ieder punt ofte punctum, ook noch
voor aen de woorden der Steden, Dorpen, Kasteelen,
Landstreken, en voor alle zoo mannelijke als vrouwe-
lyke Naemen enz., en deze en heboen gemeenelyk maer
twee ofte zomtyds dry maeten zoo in hoogte als in
breedde.

De tweede soorte worden gemaakt door de beweginge
van den vuyft, deze stelt men gemeenelyk in het begin-
zel der Zend-brieven, enz., en deze hebben tot zes oft
zeven maeten zoo in hoogte als breedde.

De derde soorte, hebbende de beweginge van den
geheelen arm, worden altyd gestelt ofte getrokken aen
het beginzel van eenig verzoek-Schrift, ofte ook in het
beginzel van andere treffelyke Schriften; deze zyn on-
regelmaetig, om reden dat ieder-een die zoo groot oft
kleyn maekt als hy begeert.

Wat voorders aengaet het trekken der hoofd ofte ca-
pitaele Letteren, elk trekt die naer syne gewoonelyke
maniere ofte handelinghe der penne, gelyk ik eens ge-
zien hebbe, in gezelschap zynde met zekeren School-
meester van Parys, den welken syne wetenschappen too-
nende, nam de penne in de vuyft, en trok geheel de

A B rolle zoo natuerlyk wel, als ik oyt eenige gezien hadde, het welke ik naderhand zelve ook menigmael gedaen hebbe, en goed bevonden.

Eyndelinge is noch noodig te weten, dat men geen twee hoofd-Letteren en stelt naer elkanderen in een en de zelve Letter-grepe ofte woord, gelyk vele dat onbedachtelyk doen, denkende dat sy daer mede hun geschrift verfraeyen; ook noch, dat het niet noodig en is de capitaele ofte hoofd-Letteren aen het volgende te binden.

Hoe vele soorten van Schryf-Letteren ons bekend zyn zedert Noë.

W Y hebben in onze *Deure oft ingang tot de Nederduytsche Taele* zonneklaer getoont, dat Adam nytgevonden heeft eenige Schryf-Letteren, en die gebruykt; welke Schryf-Letteren naer het oordeel van vele geduert heeft tot den tyd van Noë, en deze wierden gemaakt schier gelyk het hedendaegs Vlaemsch Boek-Letter op deze volgende maniere:

a h u d r

Welke soorte werd genoemd *Godtsche ofte Heylige*, en deze en mogt maer geschreven worden door de Godtsche, die waeren de hooge Priesteren, en andere Regeerders der goddelyke ofte kerkelyke Diensten; ook wierden de zelve geschreven in verkortinge der woorden, om dat niemant dat en zoude verstaen als sy alleen, gelyk *ggvn* voor *gegeven*, *gdn* voor *gedaen* enz.; daer-en-boven was het striktelyk verboden aen alle andere lieden (al was't dat sy dat verstonden) van zulke soorte van Letteren in alle hunne bezigheden te gebruyken ofte te schryven, op dat de goddelyke en heylige Zaeken onder hun alleen zouden verholten blyven.

Zekeren Heer J. de Meerfman, grooten liefhebber der oudheden binnen Dendermonde, houd vast staen, dat het Godtsche Letter van Godt zelf aen Adam zoude gegeven en ingestort zyn, en hy die aen syne kinderen zoude geleert hebben, en deze wederom hunne kinderen, en zoo voorts tot Noë toe, en dat Noë eenige van deze Letteren heeft doen uytkappen op de twee pilae-ren, die heden noch te zien zyn op den Berg Ararat in Armenien, waer tusschen de Arke gestaen en geruft heeft

naer den Zondvloed. Dat dit grooten blyk van waerheyd heeft, is by hem op twee verscheyde blaederen papier te zien: want hy nieuwsgierig zynde dit vastelyk te weten, heeft twee diversche Joden, de welke die Landen bereyden, op verscheyde tyden aenzocht, voor eene milde belooninge, deze Letteren der Pilaeren met eenigen inkt oft andere dingen zwart te maeken, en dan een blad papier daer op te drukken, om zoo op het gezeyd papier het recht maekzel van die te bekomen, het gene de gezeyde Joden getrouwelyk hebben gedaen, zonder oyt van elkanderen geweten te hebben, en naer eenige doch weynige jaeren die op diversche stonden op beyde deze blaederen in gelyke gedaente hem ter hand gestelt, die niet het minste van elkanderen en verschillen, zoo in maekzel, hoogte, breedde ofte langde; waer door hy ook wilt vaststellen, dat dezen aert van Letteren ook gedient heeft op het Kruys, daer onzen Zaligmaeker aen gestorven is.

In den zelven tyd was ook in het gebruyk het by ons genaemt Staende-Letter, het welke ook by niemant anders en mogt geschreven ofte gebruykt worden als onder alle de wereldlyke Overheden, als Koningen, Princen, Graeven, Magistraeten, smalle Wetten, en alle andere, die in eenige wereldlyke Bedieningen waeren, ook met gelyk verbod, dat niemant anders dit en mogt schryven ofte zich danof bedienen.

Gelyk ook noch in dien tyd gebruykt en geschreven wierd het alsnu genaemt loopende-Letter, wezende de derde soorte, die noch van Priesteren, noch van Ampenaeren, van welke hoedanigheden sy mogten wezen, en vermogt geschreven te worden ofte hun danof bedienen; maer deze soorte moest alleenelyk geschreven worden van alle Kooplieden en andere lieden; welke twee leste soorten geduert hebben, en by zommige noch gebruykt worden tot den dag van heden.

Langen tyd naer alle deze voorenstaende Letteren ofte Schrift hebben de Italiaenen een ander maekzel van Letteren uytgevonden, de welke wy met noch andere volkeren noemen het Italiaensch Letter. De Franschen merkelyken tyd daer naer hebben deze sterk verbeterd, en op maete gestelt, en dan genaemt rond-Letter, mogelyks om hun de eere der uytvindinge toe te schryven, oft om te zeggen, dat sy door hunnen geest en verstand het zelve op eenen beteren voet en maete gestelt hebben.

Korten tyd daer naer hebben fy ook uytgevonden het by hun genaemt *baftaerd-Letter*, het gene fy waerlyk fynen rechten naem gegeven hebben: want om dit volmaectelyk voor den dag te brengen, hebben fy zoo uyt het staende als loopende van elk eenige Letteren genomen, en zoo eene geheele A B rolle gemaakt: want alle de Letteren, die fchepzel zyn van fcherp, komen voort van staende, en die fchepzel zyn van rond, van het loopende; met dit verfchil nochtans, dat deze foorte beter op fyn maete staet als de twee andere, en moet gefchreven worden met eene penne, die groever en meer gefpleten is als de twee andere foorten.

Den leften aert van Letter, die de noch genaemde *Franschen* uytgevonden hebben, is by hun genaemt *Coulée* oft *Financiere*: dezen aert is gefproten uyt het voorgaende en uyt het Italiaenfch; uyt het voorgaende, om dat alle de fchepzelen van fcherp in alle fyne verbindzelen ook zoo gemaakt worden; en uyt het Italiaenfch, om dat het ook overvallende is, en de fchepzelen van rond daer uyt getrokken ofte gezift zyn: welke maniere zoo om fyne nettigheyd als fluytinge op alle de voornaemfte *Comptoiren* zoo van *Vrankryk* als 's *Keyzers Nederlanden* gebruykt word; en het is zeker het gemaklykfte van alle andere om gauwft te fchryven, om dat het geene omdraeyen en heeft, zoo onder als boven, gelyk andere Letteren.

Nu blyft noch over te fpreken van het *Vlaemfch Italiaenfch-Letter*, het welke by vele, zoo *Schoolmeesters* als andere lieden, die tot kenniffe van het *Fransch rond-Letter* niet gekomen zyn, nu noch gefchreven word; deze foorte is genomen uyt het eerfte Italiaenfch voor de verbeteringe, die de *Franschen* daer aen gedaen hebben; maer fterk met den tyd verandert, en weynig die het fchryven gelyk het eerft uytgevonden is: want den eenen fchryft het zus en den anderen zoo; welke verfcheydentheyd voortkomt, door dien dat ieder fyne penne fnyd naer dat hy hem gewinnen kan, ofte ook zoo hy het van fynen *Schoolmeester* geleert ofte gezien heeft, al is't dat het tegen oft met den aert van het Letter is.

En al is't dat het eenen aert van Letter is, die veel duerzaemer is als het *Fransch rond-Letter*, nochtans en en mag het in *fchoonheyd* (om fyn *verfcheydentheyd* wille (niet ten voorschyn komen tegen het zelve, om dieswille dat het op fyne maete niet gefchreven, en word.

EEUWIGDUERENDEN ALMANACH,

*Inhoudende de uytlegginge van alles dat op
het eerste blad der jaerlyksche
Almanachen te bevinden is.*

Zeér dienstig voor alle personen, en besonderlyk voor
de Landslieden, die door onervaerentheyd geene
de minste kennisse van het zelve en hebben.

I. V O O R W O R P , *Om te weten wanneer een voorgestelt jaer is schrikkel-jaer.*

AL is't dat de Zonne door haere eygen beweginge de
wereld-kloot doorloopt in ontrent 365 dagen 5 uren
en 49 minuten, nochtaus en stelt men het jaer maer al-
leenelyk op 365 dagen, (wel verstaende als het geen
schrikkel-jaer is) achterlaetende de 5 uren en 49 minuten
16 seconden, die behalvens 11 minuten maeken 6 uren,
om ten eynde van het jaer het nieuw-jaer te kon-
nen beginnen op de zelve ure; daer uyt volgt, dat
elk gemeen jaer zich te kort vind van ontrent 6 uren,
die in vier jaeren byna maeken eenen dag, de welke
men dan stelt tusschen den 23 en 24 February van elk
vierde jaer, het gene om die oorzaeke word genaemt
schrikkel-jaer, om dat op dit jaer (het welk is van 366
dagen) men zegt twee naervolgende dagen den 6 van
het Calendier van Maerte, ten eynde dat de *Nones* en
de *Ides* hun zonden laeten vinden op de gewoonelyke
plaetze.

Hierom, als men wilt weten of een voorgestelt jaer is schrikkel jaer, moet men verdeelen het getal der voorgestelde jaeren door 4, en indien'er niet overschiet van de verdeeling, zoo zal het zelve schrikkel jaer wezen, oft van 366 dagen; en in tegendeel indien'er iet over is, en zal het geen schrikkel-jaer zyn: als by voorbeeld, het jaer 1773, verdeelt zynde met 4, zoo bevind men, dat'er 1 overschiet, het welk beteekent, dat het 't eerste jaer is naer het schrikkel-jaer, en by gevolg 3 jaer daer naer schrikkel-jaer wezen zal.

Dog al is't dat men verdeelt de jaeren 1700, 1800 en naer 1900 met 4, en dat'er niet overschiet, men moet nochtans niet gelooven, dat die jaeren schrikkel-jaeren zullen zyn, om dieswille, dat dit doot de verbeteringe van den Almanach, (die gemaakt heeft den Paus Gregorius den XIII. in het jaer 1582) enter oorzaeke dat de 6 uren, die men van elk jaer by het vierde voegt, een weynig min zyn, als het wezen moet, (te kort zynde 11 minuten ieder jaer) die in den tyd van dry hondert jaeren maeken ontrent dry dagen, de welke men vergeld die geen schrikkel-jaer te maeken de dry jaeren 1700, 1800 en 1900, om dieswille, dat het jaer 1600 schrikkel-jaer geweest heeft, en zoo vervolgens alle 400 jaeren maer van de gezeyde 4 een schrikkel-jaer.

I I. V O O R W O R P ,

Om het Gulde-getal te vinden in een voorgestelt jaer.

OM dit te doen, zoo neemt, by voorbeeld, het jaer 1773, en stelt daer by 1, verdeelt alsdan 1774 met 19, en niet lettende op het uytkomen van het getal, maer wel op het gene overschiet, zult bevinden, dat'er 7 overschiet, het welk het recht Gulde-getal is: men voegd 1 daer by, om dat in het eerste jaer der Geboorte JESU CHRISTI men twee hadde voor Gulde-getal; en op alle de jaeren, die gelyk Gulde-getal hebben, zoo begint ook altyd de nieuwe Maene op den zelve dag en Maend: want gelyk het nieuwe Maene is geweest den 1 dag van Ongst 1712, 1731, 1750, 1769, zoo zal het ook nieuwe Maene wezen 1788, die ook alle zullen hebben het zelve Gulde-getal, te weten, 3

Daer is ook te aenmerken, dat het Gulde-getal noyt hooger en komt als tot 19, en dan begint het wederom van 1.

III. V O O R W O R P ,

Om den Epacta te vinden in een voorgestelt jaer.

Om dit te bemerken moet men weten, dat den Epacta altyd maer en begint met de maend Maerte; daerom zoekt in het voorenstaende Voorworp het Gulde-getal dat overeen komt met het voorgesteld jaer, en (a) vermeerdert het met 11, en van 't uytkomen trekt wederom 11 af, en verdeelt alsdan het uytkomen met 30; 't gene zal overschieten van de verdeeling, is het gezochte getal van den Epacta. By voorbeeld, om den Epacta te vinden van het jaer 1773, waer van het getal is 7, vergroot deze 7 met 11, komt 77, alsdan aftrekkende 11, blyft 66, die verdeelt met 30, blyft 6, het welke den gezochten Epacta is van het gezeyde jaer 1773.

1 0 Hebbende nu gevonden door het bovenstaende
 2 2 Voorworp het Gulde-getal van een voorgestelt jaer,
 3 4 als 7 voor het jaer 1773, zoekt deze 7 in de ne-
 4 6 vensstaende tafel, en het getal dat daer op ant-
 5 8 woord aen de rechte hand in de tweede kolomme,
 6 10 te weten 12, dat zult gy vergrooten altyd door 5,
 7 12 het uytkomen zynde 60; voegt dan daer by d'helft
 8 14 van de 12, en gy zult hebben 66, en dit verdee-
 9 16 lende met 30, zult 6 over hebben, het welk den
 10 18 Epacta is voor het gezeyde jaer 1773.

11 20 Doch indien het gevele, dat het vergroot ge-
 12 22 tal niet en kwaem tot 30, gelyk wel gebeurt, zoo
 13 24 zal den uytkomen van uwe vergrootinge met het
 14 26 bygevoegde getal altyd den gezochten Epacta zyn.

Men moet ook weten, dat den Epacta noyt hoo-
 ger en ryft als tot 30, en dan begint hy wederom
 van 1: by voorbeeld, het jaer 72 heeft voor Epacta
 25, telt nu van 25 tot 30, is 5, en begint dan we-
 derom van 1 te tellen, tot dat gy 11 hebt, zult be-
 vinden dat het jaer daer naer, te weten, het jaer

(a) Multipliceert.

15 28 1773, 6 heeft voor Epacta, zoo boven is gezeyd.
 16 30 Ook is noch noodig te weten, dat den Epacta alle
 17 32 jaere 11 verspringt zonder meer, en dat den zel-
 18 34 ven noyt hooger en klimt als tot 30, en dan be-
 19 36 gint men wederom te tellen van 1, naer dat men
 tot de 30 gekomen is.

I V. V O O R W O R P ,

*Om den ouderdom der Maene te vinden
in een voorgesteld jaer.*

OM dit te vinden, neemt, by voorbeeld, den 19 November 1773, dat voor Epacta heeft 6, voegt by den Epacta de 19 dagen van November, en begint alsdan te tellen Maerte, April, Mey, Juny, July, Ougst, September, October en November, de welke 9 maenden maeken, rekt alsdan 6 en 19, en 9 maeken 34, trekt 30 af, de 4, die overschiet, wyft u aen dat de Maene den 19 van November ten jaere 1773 oud zal zyn 4 dagen.

Als'er meer als 30 dagen in de opgerekende getallen komen, moet men altyd 30 aftrekken, het gene boven de 30 overschiet is altyd den ouderdom der Maene; maer indien'er min als 30 is, zoo is't den ouderdom der zelve.

V. V O O R W O R P ,

*Aenwyzende hoe men het Zondag-Letter
en den Cirkel der Zonne zal vinden
in een voorgesteld jaer.*

GElyk ieder gemeen jaer bestaet in 365 dagen, de welke maeken 52 weken en 1 dag, en het schrikkel-jaer in 366 dagen, maekende 52 weken en 2 dagen, en dat de zeven dagen van de weke, die men noemt *feries*, worden vertoont in den nieuwen Roomschen Tyd-wyzer door de zeven Letteren van den A B C, te weten, A, B, C, D, E, F, G, die men noemt Zondag-Letteren, om dat elk Letter dient op synen keer tot voorzegen den H. Zondag; het is zeker, dat die Letteren van zeven tot zeven jaeren zouden komen op hunnen gelyken schik, 't en waeresy van vier tot vier jaeren opgehouden wierden door het schrikkel-jaer, en dit, om dat men

aen het schrikkel-jaer is voegende eenen dag meer als aen de andere jaeren; waer door komt, dat deze schikkinge niet en kan geschieden, 't en zy ten eynde van viermael zeven, dat is alle 28 jaeren: en het is dit, dat men noemt Cirkel der Zonne, en ook Cirkel der Zondag-Letter.

Nu eerst, om te vinden het Zondag-Letter van een voorgestelt jaer zedert de Geboorte JESU CHRISTI, volgens den nieuwen Tyd-wyzer: voegt by het getal van het gezeyde jaer syn vierde deel, ofte syn naestbykomende minder, indien het zelve getal niet wel in vier deelen en kan verdeelt worden, en afgetrokken hebbende 6 van het hoofgetal voor de eeuw 1700, 7 voor de eeuw 1800, 8 voor de eeuw 1900 en 2000, om dieswille dat de jaeren 1700, 1800 en 1900 niet en zullen schrikkel-jaer wezen, 9 voor de eeuw 2100, 10 voor de eeuw 2200, en 11 voor de eeuw 2300 en 2400, om dat die dry eerste hondert jaeren ook geen schrikkel-jaeren en konnen wezen, en zoo altyd vervolgens tot de vernietinge des werlds, ofte zoo lange den Gregoriaenschen Styl is duerende: verdeelt dan altyd met 7, en zonder te zien op het uytkomen, zal het overschot van de verdeeling u kenbaer maeken het gezochte Zondag-Letter, mits beginnende te tellen van de Letter G naar de eerste Letter A; en indien daer niet over en blyft, het Zondag-Letter zal A wezen; als'er 1 over blyft, zal het G wezen; 2 overblyvende, F; en zoo voorts van de andere, mits altyd denkende, dat boven dit Zondag-Letter, die zal dienen tot S. Matthys-dag, men alsdan moet nemen het volgende Letter, die zal dienen tot het overschot van het schrikkel-jaer.

Om nu te vinden het Zondag-Letter van dit jaer 1773, voegt'er by syn naestbykomende vierde deel, wezende 443, en afgetrokken hebbende 6 van het hoofgetal 2216, verdeelt den overschot, te weten, 2210 met 7, en zonder acht te nemen op het uytkomen, den overschot (te weten 5) geeft te kennen wat voor een Letter het is, wezende C.

En om te vinden den Cirkel der Zonne van een voorgestelt jaer, gelyk het jaer 1773, voegt altyd 9 aen het getal van het jaer, en verdeelt het hoofgetal 1782 met 28, en zonder acht te nemen op het uytkomen, het overschot van de verdeeling wezende 18, geeft u te kennen, dat den Cirkel der Zonne voor dat jaer is 18.

Om met meerder gemak te vinden den Cirkel der Zon-

ne van een gevraegt jaer zedert de Geboorte JESU CHRISTI, ziet de onderstaende Tafel, die gemaakt is van twee pilaeren, waer van de gene aen de sinke hand inhoud de jaeren zedert de Geboorte ons Heere van 1 tot 10, van 10 tot 100, van 100 tot 1000, en zoo vervolgens altyd opklimmende van 100 tot 100, en van 1000 tot 1000; zoo is het gemakkelyk te vervolgen tot den eynde, als men maer kennisse en heeft van te voegen in den pilaer, die aen de rechte hand is, tegen over die van de jaeren, het getal van den Cirkel der Zonne, het gene men doet op deze maniere.

1	1	100	16
2	2	200	4
3	3	300	20
4	4	400	8
5	5	500	24
6	6	600	12
7	7	700	0
8	8	800	16
9	9	900	4
✂		✂	
10	10	1000	20
20	20	2000	12
30	2	3000	4
40	12	4000	24
50	22	5000	16
60	4	6000	8
70	14	7000	0
80	24	8000	20
90	0	9000	12

Hebbende gevonden en gestelt tegenover de tien eerste jaeren de getallen voor de Cirkels der Zonne van die jaeren, en ook 20 voor den Cirkel der Zonne van het 20 jaer, in plaetse van te stellen 30 voor den Cirkel der Zonne van het 30 jaer, stelt alleenelyk 2, die het overtollig is van 28 op 30 ofte op den loop van den Cirkel der Zonne, en voor het 40 jaer, dat is het hoofdgetal van de jaeren 10 en 30. Stelt het hoofdgetal 12 voor Cirkel der Zonne 10 en 2, die overeenkomt met deze jaeren, en alzoo van de andere; aftrekkende altyd

28 van het hoofdgetal des Cirkel der Zonne, als sy niet grooter en is. Ziet hier naer het onderwys van de voorentfaende Tafel; laet ons nu komen tot het gebruyk.

Voor eerst, indien het voorgestelt jaer, waer 'af men zoekt den Cirkel der Zonne, zich vind in de voorgestelde Tafel, men zal den Cirkel der Zonne hebben, voegende 9 by het getal, dat hem verantwoord in de rechte kolomme, by voorbeeld, voegende 9 by het getal 12, dat antwoord aen het jaer 2000 in de Tafel, men heeft 21 voor Cirkel der Zonne van het voorgestelt jaer.

Maer indien het gevraagde jaer zich niet wel en vind in de voorgestelde Tafel, men zal hem verdeelen in verscheyde jaeren, die'er aldaer kunnen gevonden worden, voegende byeen alle de getallen, die hun zullen bevinden in de rechte kolomme, recht tegenover die jaeren, de welke staen in de flinke kolomme, en het hoofdgetal van alle deze getallen zynde vermindert van 9, zal men den Cirkel der Zonne hebben van het gevraagde jaer; mits altyd 28 aftrekkende van het hoofdgetal, tot dat het minder als 28 bedraegt.

Gelyk om te vinden den Cirkel der Zonne van het jaer 1773, men zal verdeelen deze jaeren in vier manieren, als te weten, in 1000, 700, 70, 3, aen welke jaeren de Tafel ter rechter hand antwoord 20, 0, 14, en 3, waer van het geheel hoofdgetal is 37, en vermeerderd zynde met 9, zoo heeft men voor tweede hoofdgetal 46, waer van afgetrokken 28, blyft 18 voor Cirkel der Zonne van het jaer 1773.

Men voegt 9 aen het hoofdgetal van alle deze getallen, om dat den Cirkel der Zonne in het eerste jaer van CHRISTUS Geboorte 9. hadde, en die by gevolg 10 jaeren te vooren is begonst, het gene men kan ondervinden in de naervolgende maniere.

Wetende den Cirkel der Zonne van een jaer, by voorbeeld, het jaer 1773 heeft 18 voor Cirkel der Zonne, trekt 18 af van 1773, en verdeelt het overblyfsel 1755 door 28, zoo blyft'er 19, de welke gy zult aftrekken van uwe verdeeling 28, zoo ziet gy klaer, dat'er 9 blyft, het gene den Cirkel der Zonne is van het eerste jaer der Geboorte JESU CHRISTI.

Men zoude op de zelve maniere kunnen stellen eene Tafel als de voorgaende, om te kennen het Gulde-getal van een gevraegt jaer; met dit verschil, in de plaetse van af te trekken 28, zoude men moeten aftrekken 19,

om dat den omloop van dezen Cirkel is 19, en in plaetse van daer by te voegen 9, men alleenelyk maer daer by en stelt 1, om dat het Gulde-getal van het eerste jaer JESU CHRISTI is 1, en dat gevolgentlyk het begin van dezen Cirkel heeft geweest twee jaeren voor de Geboorte JESU CHRISTI, dat is te zeggen, dat het eerste jaer JESU CHRISTI 2 gehad heeft voor Gulde-getal.

Men kan ook anderzins vinden het Zondag-Letter van een gevraegt jaer, het gene ook zal dienen om het Letter te vinden van elken dag van de weke, gelyk hier naer blykt.

Verdeelt het getal der dagen, die verlopen zyn zedert den 1 January tot den voorgestelden dag, die noodzaakelyk eenen Zondag wezen moet, als men het Zondag-Letter hebben wilt van het jaer, anders zoude men alleenelyk vinden het Letter, dat aen den voorgestelden dag toekomt. Verdeelt, zegge ik, het getal der dagen door 7, en indien'er niet overblyft van de verdeeling, het Letter dat men zoekt, zal wezen G, en indien'er iet overschiet, dat overblyvende getal zal te kennen geven welk Letter dat men gevraegt heeft, mits tellende op schik van den A B zedert het eerste Letter A.

Om dan te kennen het Letter, dat behoort aen dien dag, te weten, den 29 April van het jaer 1771, verdeelt door 7 het getal van 119 dagen, te weten, van den 1 January, tot en met den 29 April, het overblyfsel van de verdeeling, dat 0 is, geeft te kennen, dat het Zondag-Letter F is, om dat den 28 van de zelve maend Zondag is, en by gevolg is het den 29 maendag.

V I. V O O R W O R P,

Om te vinden op welken dag van de weke valt eenen gevraegden dag, in een voorgestelt jaer.

WY hebben alreede gezeyd, dat de dagen van de weke *feries* genaemt worden, en de eerste *ferie* is den H. Zondag, de tweede maendag, de derde dyfsendag enz. tot en met den zaterdag, die is de zevenste *ferie*.

Om te weten op welke *ferie* valt eenen voorgestelden dag van eenig jaer zedert JESU CHRISTI, voegt by het

gegeven getal der jaeren syn vierde deel ofte syn naeftbykomende vierde, het gene minder is, als het niet effen zonde zyn, en voegt dan noch by het hoofdgetal het getal der dagen, inbegrepen van den 1 January met den voorgestelden dag, om te hebben een tweede hoofdgetal, van het welke men altyd moet aftrekken 13, en verdeelt het overblyfsel door 7, en het overschot der verdeeling zal het getal zyn der *ferie* ofte dag, die men zoekt, te weten, Zondag, als'er een overblyft, maendag, als'er 2 overschiet enz., en als'er niet overschot is, zoo zal den voorgestelden dag zaterdag wezen.

Nu, om te weten op welken dag van de weke valt den 27 April van het jaer 1771, voegt by het getal der jaeren syn naeftbykomende vierde deel, te weten, 442, en dat meer is het getal van 117 dagen, die verlopen zyn zedert, en medebegrepen den 1 January en den 27 April, en hebbende afgetrokken 13 van het hoofdgetal 2330, verdeelt het overblyfsel 2317 door 7, en zonder te letten op het uytkomen 331, den overschot der verdeeling zal u te kennen geven, dat den 27 April zaterdag heeft geweest, om dat'er 0 overschiet, zynde de zeventste *ferie*.

V I I . V O O R W O R P ,

Om den Paeschdag, en de andere roerende Feestdagen te vinden in een gevraegt jaer.

DEn Paeschdag kan geviert worden van den 22 Maerte (te weten, als het nieuwe maene is den 8 Maerte, en alsdan valt haeren 14 dag op den 21 van de zelve maend, en dat dien dag is eenen zaterdag) tot den 25 April medebegrepen; (te weten, als het nieuwe maene is op den 5 April, haeren 14 dag valt op den 18 van de zelve maend, en dien dag is Zondag) waerom dat men in zulk geval den Paeschdag verzet tot den volgenden Zondag, te weten, 7 dagen daer naer, om hem niet te vieren met de Joden, als wezende zoo uytgesproken door de Concilien, en naementlyk door dat van Nicéen, het welke gehouden is geweest in het beginzel van de vierde eeuwe, in de tegenwoordigheyd van Constan-

tinus den Grooten; zoo dat het beginzel van de Paeschmaene is tusschen den achtsten Maerte en den vyfden April, beyde inbegrepen.

Wy hebben nagelaeten te zeggen, in het derde Voorworp, dat men Epacta noemt, de 11 dagen, door welke het Zonne-jaer te boven gaet het Maene-jaer, het gene den naem gegeven heeft van Epacta aen de 30 getallen, die geplaetst zyn recht tegen over de dagen van ieder maend in den Tyd-wyzer op een nederdaelende ofte verminderende schikkinge. De Epacten, die zyn van XIX. tot XXX. medebegrepen, worden genaemt Embolismiques: want by hun voegende 11, die den waerachtigen Epacta is, het hoofdgetal gaet boven een volkomen Maene-loop, te weten 30, en dat'er 13 Maene-loopen zyn, die eyndigen in het jaer, alwaer deze Embolismique Epacten dienen voor Epacta.

Deze 30 Epacten alzoo gestelt in den Gregoriaenschen Tyd-wyzer, dienen om ons te doen kennen de dagen van het geheel jaer, in welke het nieuwe Maene is, zoo dat den Epacta 14 van het jaer 1771, staende op den 17 January, op den 15 February, op den 17 Maerte, op den 16 April, op den 15 Mey, op den 14 Juny enz., te kennen geven, dat de kerkelyke Maenen komen op de zelve dagen.

Hierom, als men-door den nieuwen Tyd-wyzer wilt kennen den dag, op welken men Paesschen moet vieren in een voorgestelt jaer, by voorbeeld, in het jaer 1771, alwaer den Epacta is 14, zoekt dezen Epacta 14 in den Tyd-wyzer van den 8 Maerte tot den 5 April beyde inbegrepen, en gy zult bevinden, dat het antwoord op den 17 Maerte, die by gevolg zal wezen den eersten dag van de Paeschmaene; daerom telt dan op 14 volgende dagen, beginnende van den 17 Maerte eerst, en zoo vervolgens tot 14 naereenvolgende dagen, en gy zult bevinden, dat den 14 dag valt op den 30 der zelve maend van Maerte, die gevolgentlyk den dag van de volle Paeschmaene wezen zal; en gelyk dezen dag is den zaterdag, zoo zal het 'sanderdags, zynde Zondag, den Paeschdag wezen, te weten, den 31 Maerte.

Gelykelyk om te kennen-door middel van den Tyd-wyzer den dag, op welken men Paesschen geviert heeft in het jaer 1666, waer van den Epacta was 24, zoekt dezen Epacta 23 in den Gregoriaenschen Tyd-wyzer van den 8 Maerte tot den 5 April beyde inbegrepen, en heb-

bende gevonden, dat den Epacta antwoord op den 5 April, die by gevolg is geweest den eersten dag van de Paesch-maene, telt als vooren 14 dagen, beginnende met den 5, en zult komen op den 18 April, die zich ontmoet op den Zondag, zoo zal het den volgendén Zondag, wezende den 25 April, Paesschen geweest hebben; doet ook zoo met alle andere, 't zy voorleden ofte toekomende jaeren.

Gregoriaenschen Tyd-wyzer.

January.		February		Maerte		April		Mey	
Epac- ta.	dagen der maend	Epac- ta.	dagen der maend	Epac- ta.	dagen der maend	Epac- ta.	dagen der maend	Epac- ta.	dagen der maend
*	1	29	1	*	1	29			
29	2	28	2	29	2	28			
28	3	27	3	28	3	27			
27	4	26	4	27	4	26			
26	5	25	5	26	5	25			
25	6	24	6	25	6	24			
24	7	23	7	24	7	23			
23	8	22	8	23	8	22			
22	9	21	9	22	9	21			
21	10	20	10	21	10	20			
20	11	19	11	20	11	19			
19	12	18	12	19	12	18			
18	13	17	13	18	13	17			
17	14	16	14	17	14	16			
16	15	15	15	16	15	15			
15	16	14	16	15	16	14			
14	17	13	17	14	17	13			
13	18	12	18	13	18	12			
12	19	11	19	12	19	11			
11	20	10	20	11	20	10			
10	21	9	21	10	21	9			
9	22	8	22	9	22	8			
8	23	7	23	8	23	7			
7	24	6	24	7	24	6			
6	25	5	25	6	25	5			
5	26	4	26	5	26	4			
4	27	3	27	4	27	3			
3	28	2	28	3	28	2			
2	29	1		2	29	1			
1	30			1	30	*			
*	31			*					

Dit zal genoeg getoont wezen van den Tyd-wyzer, om dat den Paesschen noyt hooger komen kan als den 25 April; de gone begeert, kan het zelve vervolgen tot den eynde van het jaer.

Maer gelyk men niet altyd eenen Gregoriaenschen Tyd-wyzer ter hand heeft, men zoude zich ook kunnen bedienen van deze naervolgende Tafel, die gemekt is van negen kolommen van boven tot beneden, waer van de eerste naer de flinke hand is inhoudende de zeven Zondag-Letteren op hunnen schik, en de laeste aen de rechte hand is inhoudende de maenden en dagen van de zelve maenden, in welke men Paeschdag vieren moet, in de jaeren, die de zelve Zondag-Letteren hebben, die men geschreven ziet in de eerste kolomme, en de zelve Epacten, die men ziet geteekent in de andere zeven kolommen tusschen beyde.

Om te kennen door middel van deze volgende tafel den dag, op welken men den Paeschdag vieren moet in een voorgestelt jaer zedert de Geboorte ons Heeren tot den eynde van den Gregoriaenschen Styl, ofte, indien hy zoo lange duert, tot het eynde des werlds, men moet weten den Epacta van dit gevraegt jaer, gelyk staet in het derde Voorworp, en ook het Zondag-Letter, staende in het vyfde Voorworp: want recht tegen-over het Zondag-Letter en dezen Epacta zult gy vinden in de laeste kolomme den Paeschdag, die ook schikt alle de andere roerende Feestdagen, gelyk om te kennen den Paeschdag van het jaer 1751, waer van het Zondag-Letter was C, en den Epacta 3, men zal vinden recht tegen-over dezen Epacta en het gezeyde Zondag-Letter, dat den Paeschdag kwam den 11 April. Zoo ook, om te vinden den Paeschdag van het jaer 1771, dat voor Zondag-Letter hadde F en Epacta 14, men zal recht tegen-over dit Zondag-Letter en Epacta vinden, dat den Paeschdag kwam den 31 Maerte.

Den dag der nieuwe Paesch ofte Maertsche Maene word genaemt Paeschtyd, den welken bekend zynde, zoo is den Paeschdag licht om vinden.

Aengezien den Paeschdag beschikt alle de andere roerende Feestdagen, het zal licht wezen te kennen de dagen, op welke deze Feestdagen moeten geviert worden, alswanneer men maer en weet den Paeschdag: want den maendag naer den vyfden Zondag, dat is, 36 dagen naer Paesschen, komen de Kruysdagen; achter die, te weten,

den volgenden donderdag, volgt onophoudelyk ons Heere Heme(vaert)-dag; den 39 dag naer Paeffchen, en 10 dagen daer naer, oft den 49 dag naer Paeffchen, word ge- viert den Feeftdag van Sinxen; den Zondag daer naer, te weten, 56 dagen naer Paeffchen, den Feeftdag van de alderheyligfte Dryvuldigheyd; en den donderdag daer naer, ofte 11 dagen naer Sinxen, dat is, 60 dagen naer Paeffchen, komt H. Sacrament-dag.

Den negenften Zondag voor Paeffchen is Septuagesima, die 63 dagen is voor Paeffchen; den 8 Zondag voor Paef- schen is het Sexagesima, en is 56 dagen voor Paeffchen; den volgenden ofte zevenften Zondag is Quinquagesima, en is 49 dagen voor Paeffchen; den volgenden woensdag, die 46 dagen voor Paeffchen is, is het Afchdag.

Wat belangt den eerften Zondag van den Advent, die en is niet afhingende van Paeffchen, dezen valt op S. Andries ofte den Zondag, die naeft aen den zelve is komende.

De H. Kerke naemt den eerften Zondag van den Va- ften Quadragesima, den tweeden, Reminiscere, den der- den, Oculi, den vierden, Lætare, Passie-Zondag is Judica, die den vyfden is, en Ofanna Palm-Zondag, die den zes- den is, en den eerften voor Paeffchen.

Sy naemt ook den eerften Zondag naer Paeffchen Quasimodo, den tweeden Misericordia, den derden Ju- bilate, den vierden Cantate, den vyfden Vocem; ofte den Zondag voor de Kruys-dagen.

Eyndelinge de Quatertemper-dagen komen den woens- dag naer Sinxen, naer H. Kruys-verheffinge in September, den woensdag naer den derden Zondag van den Advent, en den woensdag naer Afch-dag.

Tafel om den Paeschdag te vinden.

A	23	22	21	27	19			26 Maerte.
	18	17	16	15	14	13	12	2 April.
	11	10	9	8	4	6	5	9 April.
	4	3	2	1	*	29	28	16 April.
	27	26	25	24				23 April.
B	23	22	21	20	19	18		27 Maerte.
	17	16	15	14	13	12	11	3 April.
	10	9	8	7	6	5	4	10 April.
	3	2	1	*	29	28	27	17 April.
	26	25	24					24 April.
C	23	22	21	20	19	18	17	28 Maerte.
	16	15	14	13	12	11	10	4 April.
	9	8	7	6	5	4	3	11 April.
	2	1*	29	28	27	26	25	18 April.
	25	24						25 April.
D	23							22 Maerte.
	22	21	20	19	18	17	26	29 Maerte.
	15	14	13	12	11	10	9	6 April.
	8	7	6	5	4	3	2	12 April.
	1	29	28	27	26	25	24	19 April.
E	23	22						23 Maerte.
	21	20	19	18	17	16	15	30 Maerte.
	14	13	12	11	10	9	8	6 April.
	7	6	5	4	3	2	1	13 April.
	29	28	27	26	25	24		20 April.
F	23	22	21					24 Maerte.
	20	19	18	17	16	15	14	31 Maerte.
	13	12	11	10	9	8	7	7 April.
	6	5	4	3	2	1	*	14 April.
	29	28	27	26	25	24		21 April.
G	23	22	21	20				25 Maerte.
	19	18	17	16	15	14	13	1 April.
	12	11	10	9	8	7	6	8 April.
	5	4	3	2	1	*	29	15 April.
	28	27	26	25	24			22 April.

VIII. VOORWORP,

*Om te vinden op welken dag van de weke
ieder maend begint van een
voorgestelt jaer.*

DEZE voorstelling kan lichtelyk bevat worden door middel van de volgende tafel, mits zoekende op het hoofd het Zondag-Letter van het voorgestelt jaer: by voorbeeld, voor het jaer 1771 was het Zondag-Letter F, waer onder men vind in de hier onderstaende tafel, dat Januarius begonnen heeft met den dyssendag, February en Maerte op eenen vrydag, April en Mey op eenen woensdag, Junius op eenen dyssendag, Julius op eenen donderdag, Augustus op eenen Zondag, September op eenen woensdag, October op eenen vrydag, November op eenen maendag, en December op eenen woensdag.

Als het schrikkel-jaer is, dan heeft dat jaer twee Zondag-Letteren, gelyk geweest heeft het jaer 1772, dat voor Zondag-Letter gehad heeft E en D, men zal hem dienen van het eerste tot Februarius mede-begrepen, en van het ander de thien andere maenden.

*Tafel om het beginzel van ieder maend
te vinden.*

	A	B	C	D	E	F	G
Janu	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend
Feb.	woensd	dyssen	maend	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag
Mae	woensd	dyssen	maend	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag
Apr.	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend	Zonda
Mey	maend	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd	dyssen
Juny	donderdag	woensd	dyssen	maend	Zonda	zaterdag	vrydag
July	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend	Zonda
Aug	dyssen	maend	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd
Sept	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend	zonda	zaterdag
O&to	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend
Nov	woensd	dyssen	maend	Zonda	zaterdag	vrydag	donderdag
Dec.	vrydag	donderdag	woensd	dyssen	maend	Zonda	zaterdag

I X. V O O R W O R P ,

Om te vinden den hoeveelften van ieder maend eenen voorgestelden dag van de weke voorenvult in een gevraegt jaer.

Deze voorftellinge kan ook lichtelyk uitgevonden worden door middel van de volgende tafel, die de dagen toont van de maend, in de welke ieder dag van de weke voorenvallen kan, alswanneer het beginzel van de maend komt op zekeren dag van de weke, het gene gemakkelyk kan gekent worden door de voorgaende voorftellinge, achter welke men eyndigen zal het overschot op deze maniere.

Tafel om te vinden op welken dag van de maend eenen voorgestelden dag voorvalt in de weke.

Z O N D A G.						M A E N D A G.					
Zondag	1	8	15	22	29	Maendag	1	8	15	22	29
Maendag	2	9	16	23	30	Dyffendag	2	9	16	23	30
Dyffendag	3	10	17	24	31	Woensdag	3	10	17	24	31
Woensdag	4	11	18	25		Donderdag	4	11	18	25	
Donderdag	5	12	19	26		Vrydag	5	12	19	26	
Vrydag	6	13	20	27		Zaterdag	6	13	20	27	
Zaterdag	7	14	21	28		Zondag	7	14	21	28	

DYSSENDAG.

Dyffendag	1	8	15	22	29
Woensdag	2	9	16	23	30
Donderdag	3	10	17	24	31
Vrydag	4	11	18	25	
Zaterdag	5	12	19	26	
Zondag	6	13	20	27	
Maendag	7	14	21	28	

WOENSDAG.

Woensdag	1	8	15	22	29
Donderdag	2	9	16	23	30
Vrydag	3	10	17	24	31
Zaterdag	4	11	18	25	
Zondag	5	12	19	26	
Maendag	6	13	20	27	
Dyffendag	7	14	21	28	

DONDERDAG.

Donderdag	1	8	15	22	29
Vrydag	2	9	16	23	30
Zaterdag	3	10	17	24	31
Zondag	4	11	18	25	
Maendag	5	12	19	26	
Dyffendag	6	13	20	27	
Woensdag	7	14	21	28	

VRYDAG.

Vrydag	1	8	15	22	29
Zaterdag	2	9	16	23	30
Zondag	3	10	17	24	31
Maendag	4	11	18	25	
Dyffendag	5	12	19	26	
Woensdag	6	13	20	27	
Donderdag	7	14	21	28	

ZATERDAG.

Zaterdag	1	8	15	22	29
Zondag	2	9	16	23	30
Maendag	3	10	17	24	31
Dyffendag	4	11	18	25	
Woensdag	5	12	19	26	
Donderdag	6	13	20	27	
Vrydag	7	14	21	28	

Om te weten, by voorbeeld, den hoeveelden van de maend Mey van het jaer 1771 komt den maendag, het voorgaende Voorworp toont u, dat de maend Mey van dit jaer heeft begonnen met den woensdag, zoekt in de voorentfaende tafel den woensdag in de kolomme van den woensdag, en men zal bevinden neffens den maendag 6, 13, 20, 27, die beteekenen dat alle de maendagen van die maend komen op de getallen hier boven staende, waer door men ook zal kennen, dat alle de Zondagen van gelyke komen den 5, 12, 19 en 26 van die maend in dat jaer; zoo ook van alle andere.

Gelykelyk om te weten welken dag van de maend April van het jaer 1770 komt den vrydag, wetende door het voorgaende voorworp, dat de maend April heeft begonft met den Zondag in dat jaer, zoekt in de voorentfaende tafel onder den Zondag, die in capitaele ofte hoofd-Letteren staet, dat den vrydag komt op den 6, en dat alle de vrydagen van die maend gekomen hebben op den 6, 13, 20 en 27; maer by geval dat de Cyffer-Letteren u leyden tot op den 31, men moet weten, dat dit niet wezen kan, om dat de maend van April maer 30 dagen heeft.

Bemèrkinge.

Men kan ook gemakkelyk, door middel van de voorentfaende tafel, en volgens het voorgaende Voorworp, bevatten het 6 Voorworp, te weten, op welken dag van de weke eenen voorgestelden dag is vallende, van welke maend het zoude mogen wezen, en voor welk jaer het is zedert de Geboorte JESU CHRISTI, gelyk hier onder klaer betoont word.

By voorbeeld, het Kasteel van Namen heeft zich overgegeven onder de gehoorzaamheyd van den Koning van Vrankryk den 30 Juny 1692, en men wilt weten op welken dag van de weke dit zoude geschied zyn, hebbende gekent door het voorgaende Voorworp, dat de maend Juny van dat jaer heeft begonft met den Zondag, zoekt het getal 30 in de voorentfaende tafel onder den Zondag, en gy zult bevinden in de eerste kolomme naer de flinke hand, dat den 30 Juny heeft verantwoord op den maendag; waer door men ziet, dat het voorzeyd Kasteel overgegeven is op eenen maendag: doet zoo met alle andere voorftellingen.

Aengezien wy eene tafel gegeven hebben tot het ondervinden op welken dag van de maend eenen voorgestelden dag van de weke voorevalt, ofte ook op welken van de weke valt eenen gevraegden dag van de maend; en eene andere tafel, om te kennen op welken dag van de weke ieder maend begint van een gevraegt jaer zedert de Geboorte van onzen Zaligmaeker, het gene afhangt alleenelyk van het Zondag-Letter, waer van wy gesproken hebben in het vyfde Voorworp, wy zullen hier naer ook eene tafel geven, om anderzins en gemakkelyker het zelve Zondag-Letter eeuwig te vinden volgens den nienwen Tyd-wyzer.

Deze twee volgende tafelen zyn verdeelt, om het meeste gemak, in twee deelen, het eerste dienende om te kennen het Zondag-Letter volgens den Gregoriaenschen Tyd-wyzer zedert de Geboorte ons Heere tot het eynde van d'eenwe 1600; het ander deel om gelykelyk te kennen het Zondag-Letter voor de eeuwen 1700, 1800, 1900, en zoo vervolgens tot en met de eeuwe 2700: en het is zeer gemakkelyk dit te vervolgen tot het eynde des werelds.

Deze verdeelinge is zoo gemaekt om de verscheydenheid der jaeren, die de beginzels maeken van de eeuwen, en de welke volgens den Gregoriaenschen Styl geen schrikkel-jaer en zyn: te weten, 1700, 1800, 1900, 2100, 2200, 2300, 2500, 2600 en 2700, gelyk of sy behoorden te zyn volgens den Juliaenschen Styl; het gene de oorzaeke is, dat men aen deze jaeren geen twee Zondag-Letteren gevoegt heeft, gelyk wy doen aen de jaeren 1600, 2000, 2400, de welke schrikkel-jaeren zyn, en gelykelyk aen de jaeren 1628, 1656, 1684; te weten, de twee Letteren B A, om dat die jaeren schrikkel-jaeren zyn; als ook de jaeren 1732, 1760, 1788 enz.

*Tafel der Zondag-Letteren voor elk jaer
zedert de Geboorte JESU CHRISTI
tot het jaer 1700.*

Enkele jaeren.	0		100		200		300		400		500		600				
	700	800	900	1000	1100	1200	1300										
0	28	65	84	G	F	A	G	B	A	C	B	D	C	E	D	F	E
1	29	75	85	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
2	30	85	86	D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
3	31	95	87	C	D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I
4	32	60	88	B	A	C	B	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G
5	33	61	89	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
6	34	62	90	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
7	35	63	91	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
8	36	64	92	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G	B	A	C	B
9	37	65	93	B	A	C	B	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G
10	38	66	94	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
11	39	67	95	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
12	40	68	96	F	E	G	F	A	G	A	B	C	B	D	C	E	D
13	41	69	97	D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
14	42	70	98	C	D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I
15	43	71	99	B	A	C	B	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G
16	44	72		A	G	B	A	C	B	D	C	E	D	F	E	G	F
17	45	73		F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
18	46	74		E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
19	47	75		D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
20	48	76		C	B	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G	B	A
21	49	77		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
22	50	78		G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M
23	51	79		F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L
24	52	80		E	D	F	E	G	F	A	G	B	A	C	B	D	C
25	53	81		C	D	E	F	G	A	B	C	D	E	F	G	H	I
26	54	82		B	A	C	B	D	C	E	D	F	E	G	F	A	G
27	55	83		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N

Vervolg van de Tafel der Zondag-Letteren tot het jaer 2800.

Enkele jaeren.				1600	1700	1800	1900
				2000	2100	2200	2300
				2400	2500	2600	2700
0				B A	C	E	G
1	29	57	85	G	B	D	F
2	30	58	86	F	A	C	E
3	31	59	87	E	G	B	D
4	32	60	88	D C	F E	A G	C B
5	33	61	89	B	D	F	A
6	34	62	90	A	C	E	G
7	35	63	91	G	B	D	F
8	36	64	92	F E	A G	C B	E D
9	37	65	93	D	F	A	C
10	38	66	94	C	E	G	B
11	39	67	95	B	D	F	A
12	40	68	96	A G	C B	E D	G F
13	41	69	97	F	A	C	E
14	42	70	98	E	G	B	D
15	43	71	99	D	F	A	C
16	44	72		C B	E D	G F	B A
17	45	73		A	C	E	G
18	46	74		G	B	D	F
19	47	75		F	A	C	E
20	48	76		E D	G F	B A	D C
21	49	77		C	E	G	B
22	50	78		B	D	F	A
23	51	79		A	C	E	G
24	52	80		G F	B A	D C	F E
25	53	81		E	G	B	D
26	54	82		D	F	A	C
27	55	83		C	E	G	B
28	56	84		B A	D C	F E	A G

Om door de voorensaende tafel het Zondag-Letter te kennen van een voorgestelt jaer zedert JESUS CHRISTUS, als by voorbeeld, voor het jaer 1771, zoekt in de leste tafel het jaer 1700, en dan naer de flinke hand het jaer 71, en in de zelve linie van beyde deze getallen zult gy bevinden F voor Zondag-Letter van het gezeyde jaer 1771; zoo ook van alle de andere.

X V O O R W O R P,

Om het getal der Roomsche Indictie te vinden in een voorgestelt jaer.

DE Grieken hebben voortyds hunne tyden gerekent by Olympiaden, het gene eenen loop is van vier jaeren, ten eynde van welke sy eenige vreugde-spielen bedreven, die sy noemden Olympiquen, om dat deze voortyds ingestelt waeren van Hercules by de Stad Olympion in Arcadien; maer zedert dat Roomen zich ten onderen gegeven heeft aen de Grieken, hebben sy niet meer willen rekenen by Olympiaden, denkende dat dezen tyd zoude te kort wezen: daerom hebben sy dan den zelven getelt op dry-luyfters ofte op vyfthien jaeren, het welke sy noemden Indictie.

Zoo dat de Indictie is eenen tyd van vyfthien jaeren, ten eynde van welke men op nieuw begonde te rekenen door eenen geduerigen omloop. Dezen tyd van vyfthien jaeren heeft genaemt geweest Roomsche Indictie, om dat (volgens zommige Autheuren) sy aen de Romeynen diende, om hun te voorzeggen het jaer, dat sy moesten hunne Schattinge aen de Republique betaelen. Men noemt deze ook Pontificate Indictie, de welke haer begin heeft op den eersten January, om dat het Hof van Roomen zich daer af bedient in syne Bullen en andere zaeken.

Ik hebbe gezeyd volgens zommige Autheuren, om dat men nergens en vind waer nyt dit getal van vyfthien jaeren is voortsgekomen, ten zy dat het zoude wezen, om dat de soldaeten naer vyfthien jaeren gedient te hebben in de Legers, en naer ontfangen te hebben vyfthien gelyke soldien, konden wezen ontslaegen, en sy alsdan begiftigt wierden met alderande vrydommen; en als sy onder den dienst wilden blyven, waeren in afwachtinge

van vele groote voorrechten: waer door het schynt, dat deze maniere van rekenen daer uyt gesproken is.

Ziet hier den middel, om de Roomsche Indiëtie te vinden zedert de Geboorte ons Heere. By voorbeeld, het jaer 1771 heeft voor Roomsche Indiëtie gehad 4, verdeelt deze 1771 door 4, het gene overblyft, te weten, 3, geeft te kennen, dat men 3 hadde voor Indiëtie als CHRISTUS geboren wiefd; waer uyt blykt, dat het beginzel der Indiëtie 3 jaeren begonst heeft voor de zelve Geboorte.

Om te vinden het getal der Roomsche Indiëtie voor welk jaer het zoude mogen wezen zedert de Geboorte JESU CHRISTI, by voorbeeld, 1771, voegt 3 daer by, en verdeelt 1774 door 15, en de overblyvende 4 is het getal der Indiëtie voor het jaer 1771.

Dat men hier verdeelt met 15, is om dat de Roomsche Indiëtie niet hooger en loopt als tot 15, en dan wederom begint met 1.

X I. V O O R W O R P ,

Om het getal van den Juliaenschen Styl te vinden in een voorgesteld jaer.

AL is't, dat de Roomsche Indiëtie geene gemeenzaemheyd heeft met de hemelsche bewegingen, men laet niet min van dezen omloop van vyfthien jaeren te vergelyken met den loop ofte cirkel der Maene van 28, en den loop van het Galde-getal van 19, mits vermeerderende te zaemen deze dry cirkels ofte omloopen 15, 28, 19, om te hebben in hun vast uytkomen dezen cirkel ofte omloop van 7980 jaeren, den welken men noemt Juliaenschen Styl, ter oorzaeke dat Julius Scaliger den eersten is geweest, die daer af gesproken heeft, en die de nieuwe Tydrekenaers de inleydinge gegeven heeft, om voorts te brengen alle de verscheyden theyd der tyden door eenige ondervindinge in de Historien; zynde zeker, dat dit getal van 7980 jaeren inhouden alle de verscheyde byeenkomsten van de dry voorgaende cirkels, de gene in alle dezen tyd elkanderen niet meer als eens ontmoeten; wel verstaende op de zelve maniere.

Het zal licht wezen te vinden het getal van dezen

omloop van 7980 jaeren van een voorgestelt jaer zedert JESU CHRISTI, indien men weet syn beginzel, te weten, den tyd, wanneer hy begonst heeft voor het eerste jaer der Geboorte ons Heere, en zelfs voor de scheppinge der wereld: want gelyk dezen cirkel groot is, syn beginzel, in het welk ieder van de dry cirkels, die hun byeen gevoegt hebben, hebben gehad het zelve getal 1, te boven gaen van menigvuldige jaeren, niet alleen den tyd der Christenen, maer ook de gene, die de heylige Schrifture toeeygent aen de scheppinge der wereld. Ziet hier de maniere, om het beginzel van dezen grooten cirkel te vinden.

Om dat men in het eerste jaer der Geboorte JESU CHRISTI 4 gehad heeft voor Indië, 10 voor cirkel der Zonne, en 2 voor cirkel der Maene ofte Gulde-getal, vermeerderd het geaal 4 van de Indië altyd met 6916.

$$\begin{array}{r} 6916 \\ \text{Indië} \quad 4 \\ \hline \end{array}$$

$$\underline{\underline{27664}}$$

Voorts vermeerderd het getal 10 van den cirkel der Zonne altyd door 4845.

$$\begin{array}{r} 4845 \\ \text{Cirkel der Zonne} \quad 10 \\ \hline \end{array}$$

$$\underline{\underline{48450}}$$

En het getal 2 van den Cirkel der Maene ofte Gulde-getal word altyd vermeerderd door 4200.

$$\begin{array}{r} 4200 \\ 2 \\ \hline \end{array}$$

$$\underline{\underline{8400}}$$

De uytkomens van alle deze, te weten, 27664, 48450, en 8400.

$$\begin{array}{r} (4 \\ 2817 \\ 2481 | 14(10 \\ 79888 \\ 18 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 27664 \\ 48450 \\ 8400 \\ \hline \end{array}$$

$$\underline{\underline{84514}}$$

Verdeelt nu dezen uytkomen ofte volmaekt getal, te weten, 84514 door 7980, het welk is den Cirkel van den Juliaenschen Styl; en niet lettende op het uytkomen 10, maer op het overschot, te weten, 4714, zal u te kennen geven, dat het beginzel der Juliaenschen Styl is 4714 jaeren voor de Geboorte ons Heere.

Wetende dan, dat het beginzel van den Juliaenschen Styl is 4714 jaeren voor de gezeyde Geboorte JESU CHRISTI, en indien men nu wilt weten het getal van dezen Cirkel van een voorgestelt jaer zedert de Geboorte van onzen Zaligmaeker, by voorbeeld, voor het jaer 1771, voegt by het getal van het jaer 1771 de jaeren van het beginzel van den Juliaenschen Styl, te weten, 4714; voegt dan daer by 1770 voor de jaeren de gene verlopen zyn zedert de meergezeyde Geboorte tot het jaer 1771, en het hoofdgetal 6484 zal het Juliaens jaer wezen het welke gy zoekt.

Indien gy u wilt bedienen van de naervolgende maniere, vermeedert het getal 4, wezende de Roomfche Indië van het jaer 1771, door 6916.

$$\begin{array}{r} 6916 \\ \quad 4 \\ \hline 27664 \end{array}$$

Vermeedert ook het getal 16, zynde den Cirkel der Zonne, door 4845.

$$\begin{array}{r} 4845 \\ \quad 16 \\ \hline 29070 \\ 4845 \\ \hline 77520 \end{array}$$

Daer naer vermeedert het getal 5, wezende het Gulde-getal van het jaer 1771, door 4200.

$$\begin{array}{r} 4200 \\ \quad 5 \\ \hline 21000 \end{array}$$

Voegt dan de dry uytkomens te zaemen, te weten, 27664, 77520, en 21000.

$$\begin{array}{r}
 27664 \\
 77520 \\
 21000 \\
 \hline
 126184
 \end{array}$$

Verdeelt deze 126184 door 7980, en zonder verlegen te wezen van het uytkomen.

$$\begin{array}{r}
 (6 \\
 \overline{11)4} \\
 468) \\
 878(8 \\
 \overline{11818)4(15} \\
 79880) \\
 79
 \end{array}$$

Den overschot van de verdeeling, te weten, 6484, zal u geven het Juliaens jaer, het gene gy zoekt.

Wat nu aengaet den Juliaenschen Styl, dien is uytgevonden 47 jaeren voor de Geboorte CHRISTI, volgens menigvuldige Antheuren. Ziet voorder het naervolgende Voorworp.

XII. VOORWORP,

Om het getal van den Dionisiaenschen Styl te vinden in een voorgestelt jaer.

IN dien men alleenelyk vermeerdert den Zonne-cirkel 28 door den Cirkel der Maene 19, men zal by mal-kander vinden eenen omloop van 532 jaeren, de welke men noemt Dionisiaenschen Loop ofte Styl, die den naem heeft van synen uytvinder, en de gene dient, om te kennen alle de verscheydenheden en veranderingen, de welke zouden kunnen voorevallen tusschen de nieuwe Maene en het Zondag-Letter in den loop van 532 jaeren, naer welke de byeenkomsten van de eene en van de andere weder komen op hannen zelven schik, en blyven altyd dueren in het zelve vervolg.

Om te vinden het getal van dezen loop van 532 jaeren, dienende om een voorgestelt jaer zedert JESU CRISTI, by voorbeeld, voor het jaer 1771, dat voor Zonnecirkel gehad heeft 16, en 5 voor Cirkel der Maene ofte Gulde-getal, vermeerdert het getal 16 van den Zonnecirkel altyd door 57, als hier onder.

$$\begin{array}{r}
 16 \\
 57 \\
 \hline
 112 \\
 80 \\
 \hline
 912 \\
 \hline
 \hline
 \end{array}$$

En den Cirkel der Maene ofte Gulde-getal 5 door 476, als volgt.

$$\begin{array}{r}
 476 \\
 .5 \\
 \hline
 2380 \\
 \hline
 \hline
 \end{array}$$

Voegt dan de twee bovenstaende uytkomens te zamen, te weten, 912 en 2380.

$$\begin{array}{r}
 912 \\
 2380 \\
 \hline
 3292 \\
 \hline
 \hline
 \end{array}$$

Dit gedaen zynde, verdeelt die altyd door 532, te weten, den Dionisiaenschen Loop ofte Cirkel, en zonder te letten op den uytkomen,

$$\begin{array}{r}
 0 \\
 1 \overline{) 160} \\
 \underline{532} \\
 3292 \text{ (6} \\
 \underline{3292} \\
 0
 \end{array}$$

het overfchot 100 geeft u te kennen, dat het getal van den Dionisiaenschen Loop ofte Cirkel 100 is voer dat jaer.

Aenmerkinge.

Het getal 57, door het welke men vergroot heeft het getal 16 van den Zonne-cirkel, is zoodanig, indien verdeelt zynde door den loop 28 van den Cirkel der Zonne, dat'er 1 overblyft, en wezende verdeelt door den loop 19 van den Cirkel der Maene ofte Gulde-getal, niet overschiet. Ook gelykelyk het getal 476, door het welk men vermeerdert heeft het getal 5 van den Cirkel der Maene, als het verdeelt is door den loop ofte Cirkel der Maene 19, blyft'er 1 over, en zynde verdeelt door den loop 28 van den Zonne-cirkel, daer is niet overschot. Zoo dat het eerste getal 57 te kennen geeft het Dionisiaens jaer, op het welk men 0 ofte 19 heeft voor Gulde-getal, en 1 voor Cirkel der Zonne; en het tweede getal 476 geeft te kennen het Dionisiaens jaer, op het welke men heeft 0 ofte 28 voor Cirkel der Zonne, en 1 voor Gulde-getal.

Om te vinden het eerste getal 57, 't welk vergroot moet zyn van 19, ten eynde dat, indien men dit verdeelde door 19, daer niet zal overblyven; en als men, by voorbeeld, stelt het dobbel 19, te weten, 38, voor het getal, het gene men zoekt, en dit getal 38 verdeelt zynde door 28, blyft'er 10 over, in plaetze van 1, gelyk het verschil is draegende. En gelyk dezen overschot 10 is 18 minder als het verdeel 28, het is klaerblykelyk, indien men 18 aen de 38 voegt, dat men zal hebben 56, die wezende verdeelt door 28, daer niet overschiet. Het is daerom, indien men in plaetze van 18 te voegen aen 38, dat men 19 stelt, het gene 57 is, en het welke het getal is, dat men zoekt, om dat dit getal 57 vergroot is van 19; te weten, het derde.

Indien men van den Dionisiaenschen Loop afrekt 532, by het eerste gevonden getal 57 en het overschot, te weten, 475, voegt 1, zoo zal het tweede getal zyn 476; het welke men ook aenstonds kan vinden door eene uytlegginge als aen het voorgaende, uytgenomen dat'er meerder moeyelykheden in bestaen, gelyk men gaet aen-toonen.

Om te vinden het tweede getal 476, dat verhoogt moet wezen van 28, ten eynde verdeelt zynde door 28, daer blyft niet over; en indien men, by voorbeeld, stelt het dobbel van 28, te weten, 56, voor het gezochte getal 5, en dit dan verdeelt zynde door 19, daer blyft 18, in

plaerze dat'er 1 zoude overschieten, gelyk het verschil is draegende: en gelyk dezen overschot 18 is, 1 minder als het verdeel 19, het is zeker, indien men 1 voegt by 56, dat men 57 zal hebben; het welke dan verdeelt zynde door 19, zal daer niet overblyven: daerom is't, dat men, in plaetze van 1, daer 2 by stelt, om 58 te hebben, en dit alsdan verdeelt zynde door 19, blyft 1; maer gelyk dit getal 58 zich niet en bevind vergroot te wezen van 28, het is het getal niet, het gene men zoekt; zoo dat men een ander zal zoeken van de zelve gedaente: daerom vermeerdert 28 door 3, 4 en 5, en alzo vervolgens tot dat men vinden zal het gene verhoogt is van 28, en verdeelt zynde door 19, 1 overblyft; en het gene hier voorenvalt, mits vergrootende 28 door 17, het uytkomen 476 zal het gezochte getal wezen; en dit dan afgetrokken zynde van den Dionisiaenschen Loop 532, het overschot 56 wezende verhoogt van 1, zal men 57 hebben voor het eerste getal.

Gelykelyk het getal 6916, door het welke men vergroot heeft in het voorgaende Voorworp het getal der Indictie, is zoodanig, indien het verdeelt is door den loop 15 van de Indictie daer 1 overblyft, en zynde verdeelt door den loop 28, Cirkel der Zonne, en door 19, loop ofte Cirkel der Maene, ofte, het gene het zelfte is, door het uytkomen 532 van deze twee Cirkels, dat'er niet overblyft. Van het getal 4845, het welke men in het voorgaende Voorworp vermeerdert heeft door het getal ofte Cirkel der Zonne, indien men het zelve verdeelt door den loop 28 van den Cirkel der Zonne, blyft'er 1 overschot; en zynde verdeelt door den loop 19 van den Cirkel der Maene, en door den loop 15 der Indictie, ofte, het gene de zelve zaeke is, door het uytkomen van deze twee loopen 285, is'er niet overig. Eyndelinge het getal 4200, door het welke men heeft vermeerdert in het voorgaende Voorworp het getal van den Cirkel der Maene, is op deze maniere, als het verdeelt is door den loop 19, Cirkel der Maene, dat'er 1 overblyft, en zynde verdeelt door den loop 15 der Indictie, en door den loop 28; door den Cirkel der Zonne, ofte door het uytkomen 4200 van deze twee tyden, cirkels ofte loopen, niet overig is.

Het eerste getal 6916 geeft ons te kennen het Juliaens Jaer, in het welke wy 1 hebben voor Indictie en 0 voor Gulde-getal en Cirkel der Zonne, ofte ook 0 voor den

Dionisiaenschen Loop ofte Cirkel. Het tweede getal 4845 maekt ons kenbaer het Juliaens Jaer, in het welke wy hebben 1 voor Cirkel der Zonne, en 0 voor Gulde-getal en Indiëtie. Het derde getal 4200 bewyft ons het Juliaens Jaer, waer in men heeft 1 voor Gulde-getal, 0 voor Cirkel der Zonne en Indiëtie. Deze dry getallen hebben gevonden geweest gelyk de twee voorgaende.

XIII. V O O R W O R P ,

Om gemakkelyk te kennen de maenden van het jaer, de welke 31 dagen hebben, en de gene maer 30 hebben.

STeekt den duym, den middelsten en den kleenen vinger op van de linke hand, en buygt de twee andere, te weten, den eersten en derden, daer naer begint te tellen van Maerte op den duym, April op den eersten vinger, Mey op den middelsten, Juny op den vierden, July op den kleenen vinger, en begint dan op nieuw Ongst te tellen op den duym, September op den eersten vinger, en zoo vervolgens tot en met February, en lettende op alle de maenden, de gene vallen op de rechtstaende vingeren, zullen die maenden hebben 31 dagen, en de welke vallen op de gebogen vingeren, zyn maenden van 30 dagen, uytgenomen Februarius, die maer 28, en als het schrikkel-jaer is 29 dagen heeft.

XIV. V O O R W O R P ,

Om den dag van ieder maend te vinden, op den welken de Zonne gaet in eenig teeken des Zodiacx.

DE Zonne gaet in het beginzel van de teekens des Zodiacx ontrent den twintigsten van ieder maend van het jaer; te weten, in het beginzel van *Aries* ontrent den twintigsten Maerte, in het beginzel van *Taurus* den twintigsten April, en zoo vervolgens tot het eynde van het jaer; en om dozen dag wat nader te weten, kan

men zich bedienen van de twee onderstaende verssen, de welke ik gevonden hebbe uyt zekeren Franschen Autheur, waer van het gebruyk daer naer gezeyd zal worden.

⁹Inclita, ¹⁰Laus, ⁹Iustis, ⁹Impenditur, ⁸Hæresis, ⁸Horret,
⁷Grandia, ⁷Gesta, ⁷Gerens, ⁶Felici, ⁷Gaudet, ⁸Honoret.

Verdeelt de twaelf maenden des jaer op de twaelf bovenstaende woorden, beginnende door de maend Maerte, de welke gy zult geven *Inclita*, en eyndigende op Februarius, die nytkomt op *Honoret*, en bemerket het getal, het gene het eerste Letter in zich heeft van den A B C; indien gy van 30 aftrekt het getal van dat Letter, gy zult voor getal hebben den overschot der dagen van de gezochte maend.

By voorbeeld, *Inclita* antwoord op de maend Maerte, en in het teeken van *Aries*, en het eerste Letter is I, het negenste van den A B C, indien men dan 9 aftrekt van 30, den overschot 21 geeft te kennen, dat den 21 Maerte de Zonne gaet in het teeken van *Aries*: en gelyk *Gaudet* antwoord op de maend Januarius, de welke gaet in het teeken van *Aquarius*, syn eerste Letter G is, het zeventste in den A B C, aftrekkende dan 7 van 30, het overblyffel bewyft, dat den 23 Januarius de Zonne gaet in het teeken van *Aquarius*; en alzoo van alle de andere maenden.

X V. V O O R W O R P ,

Om te vinden den graed van het teeken, waer de Zonne haer zich ontmoet op een voorgestelden dag van het jaer.

OM te weten de plaetze der Zonne in den Zodiac, ofte in welken graed van een teeken de Zonne haer bevind op elken dag van welke maend het zoude mogen wezen, by voorbeeld, van den 21 Augusti, op welken verantwoord in de twee voorenstaende verssen, in het voorgaende Voorworp, met het wordeken *Horret*, waer af het eerste Letter is H, wezende het achtste van den A B C, voegt het getal 8 aen 21, het hoofdgetal 29

zal te kennen geven, dat den 21 Augusti de zonne bezit den 28 graed van *Leo*, de gene verantwoord aen het voorenstaende woord *Hæresis*.

Dit word alzoo ondervonden, als het hoofdgetal minder is als 30, gelyk hier: want als het hoofdgetal grooter is als 30, men zal nemen het teeken, het welke antwoord op het Latyns woord van de gevraagde maend, en altyd aftrekkende 30 van het hoofdgetal, het overschot geeft te kennen den graed van dit teeken.

Ook om te weten den graed van het loopende teeken der Zonne den vyf-en-twintigsten September, op welken het vers verantwoord op het woord *Grandia*, het welke toebehoort aen het teeken van *Libra*, en waer van het eerste Letter is G, het zevenste van den A B C, stelt 7 by 25, en trekt 30 af van het hoofdgetal 32, het overschot 2 vertoont, dat de Zonne den 25 September is in den tweeden graed van het teeken van *Libra*.

Aenmerkinge.

In dit en het voorgaende Voorworp hebbe ik gedacht dat men weet den schik van de twaelf teekenen des Zodiac, en de maenden, de gene daer op verantwoorden, het welke weynig niet en zyn wetende; doch voor de gene die het niet en weten, zyn de zelve hier by gestelt, te weten, *Aries*, *Taurus*, *Gemini*, *Cancer*, *Leo*, *Virgo*, *Libra*, *Scorpius*, *Sagittarius*, *Capricornus*, *Aquarius*, *Pisces*; waerom men dient te denken, dat het eerste teeken, *Aries*, antwoord op de maend Maerte, het tweede, *Taurus*, op April, en zoo vervolgens tot den lesten, *Pisces*, die antwoord op de maend February.

Korter maniere om het Guldegetal te vinden.

Iemant zal vraegen, wat Guldegetal men hebben zal het jaer 1773? Om dit te vinden, moet men weten, dat'er een jaer verchienen was voor de Geboorte JESU CHRISTI; hierom zal men het werk stellen gelyk hier volgt.

1773 zedert CHRISTUS Geboorte,
1 verlopen jaer voor de gezeyde Geboorte.

Verdeelt 1774 door 19, om dat het Guldegetal noyt hooger en loopt.

3
 38(7
 1774(93
 199(

Het overschot van de verdeeling, te weten, 7, is het Guldegetal van het jaer 1773.

Om korter den Epacta te vinden.

In het voorgaende heeft men gevraegt, wat Guldegetal men zal hebben het jaer 1773, het welk men bevonden heeft te wezen 7.

Om nu tot volkomen wetenschap van den Epacta te komen, moet men rekenen op den top, het eerste en tweede lit van den duym; zeggende een op den top, twee op het eerste lit, en dry op het tweede lit, en wederom vier op den top, en zoo vervolgens tot dat men zoo vele getelt heeft, als het Guldegetal van dat jaer bedraegt; maer men moet weten, dat men om den Epacta te vinden op den top van den duym moet stellen 29, op het eerste lit 9, en op het tweede 19; en om den Epacta te vinden, stelt als volgt.

Het Guldegetal	7
Duymgetal	29
	<hr style="width: 50px; margin: 0 auto;"/>
	36
Trekt af	30
	<hr style="width: 50px; margin: 0 auto;"/>

Blyft 6 voor Epacta van
het jaer 1773.

Om den Cirkel der Zonne en het Zondag-Letter te vinden.

Iemant zal vraegen, wat Zonne-cirkel men heeft ten jaere 1773? Om dit te vinden stelt het jaer 1773, ofte een ander jaer, het gene men vraegt, en voegt 9 daer by, als hier onder.

1 7 7 3
 9

Verdeelt deze 1 7 8 2 altyd door 28.

(1
 14(
 80(8(
 1782(63) Het overschot zynde 18, is den gezoch-
 ten Cirkel der Zonne.
 288(
 2 (

Om nu het Zondag-Letter te vinden in een gevraegt jaer, is het noodig te weten, dat men op deze naervolgende schrapkens ofte schreefkens zal uyt spreken op de, naervolgende maniere: Dezen, Coning, Boven, Al Goeden, Friend, Eert; welke zeven eerste Letteren beteekenen de zeven Zondag-Letteren; maer men moet altyd beginnen aen het wordeken Dezen, en zoo op ieder schreefken een woord uyt spreken, tot dat men zoo 11 - 111 veel schreefkens voorby gegaen heeft, als het 11 - 111 getal van den Cirkel der Zonne bedraegt. 11 - 111 By voorbeeld, iemant vraegt, wat Zondag- 11 - 111 Letter men zal hebben in het jaer 1773, als 11 - 111 den Cirkel der Zonne 18 zal wezen; telt eerst 11 - 111 achthien schreefkens, en blyft indachtig wat 11 - 111 schreefken het achthienste is, gy zult bevin- den, dat gy op dat schreefken zult uyt spreken het wor- dedeken Coning, het gene beteekent dat het Zondag-Letter C zal zyn; wel verstaende, dat in het optellen der schreef- kens de twee eerste maer voor een en mogen getelt wor- den, om dat men alle vier jaeren een schrikkel-jaer heeft. Ook moet men weten, dat men in het schrikkel-jaer twee Zondag-Letteren heeft, het eerste dienende tot S. Matthys-dag, en het ander tot het eynde van het jaer.

Datum Brugis hâc 30 September 1773.

Vidi A. VAN TIENEVELT, Archid. Lib. Censf.

Nihil oppono Nomine Regio. Datum Gandavi hâc
 Septembris 1773.

J. F. DIERICX, Lib. Censf. Reg.

T A F E L ,

*Aentoonende de Hoofdstukken, en hoe de
zelve te verstaen zyn.*

- I. **H**OOFDSTUK, handelende van het spreken, en oorsprong der Letteren fol. 1
- II. HOOFDSTUK, wie eerst de teekenen uitgevonden heeft, en wie die met zienelyke gedaenten en hoorbaere geluyden daer naer uitgebeeld en vertoont hebben 2
- III. HOOFDSTUK, hoe vele Letteren eerst in het gebruik waeren 4
- IV. HOOFDSTUK, handelende van de misnoeminge van zommige Letteren, met de aentooninge van hunnen rechten klank 8
- V. HOOFDSTUK, vervattende de ontdekkinge van eenige mislaegen in het gebruik der Letteren, met de aenwyzinge van de daer ontrent rechtmaetige onderhoudingen en verbeteringen 14
- VI. HOOFDSTUK, beknooptelyk behelzende de Letter-rykheyd onzer Tael 40
- VII. HOOFDSTUK, waer in voorgesfelt worden eenige woorden byna van gelyke uyt spraeka, en nochtans van beteekeninge grootelyks verschillende 42
- VIII. HOOFDSTUK, inhoudende eene verzaemeling van woorden, die by onze Nederlande-

- ren als voor zuivere *Nederduytsche* aengenomen worden, nochtans afdaelende van de *Latynsche* en andere *Taelen* 51
- IX. HOOFDSTUK**, handelende van de *Letter* en *Greep-verdeel-konst* 58
- X. HOOFDSTUK**, behelzende de *Hoofdgestachten* onzer *Taele* 60
- XI. HOOFDSTUK**, verhandelende van de *trappen* der *vergelykinge* 64
- XII. HOOFDSTUK**, nopende de *aenbindinge* der *onbepaelde woorden* 67
- XIII. HOOFDSTUK**, van de *verscheyde tyden*, *hunne eygen werkingen*, *rechtmaetige stellingen*, en *woordgrondige verdeelingen* 69
- XIV. HOOFDSTUK**, waer in te *aenmerken* is het *maekzel*, alsmede het *belang* van elke *Letter*, *eygentoepasselyk* aen het *Dryvuldig Een* 74
- XV. HOOFDSTUK**, begrypende de *belangen* der *ey*, en *medeklinkeren* op de *Hoofdgestachten* in het *eynd* van *eenen naem*, oft *zelfstandig woord* in het *eenvoud* 79
- XVI. HOOFDSTUK**, van de *Geluyd-teekenen* oft *aengenomen uytdrukzelen* des *geluyds* 83
- XVII. HOOFDSTUK**, noodige *bemerkinge* op *f, ff en v* 93
- XVIII. HOOFDSTUK**, waer in *geleerd* word de *kracht en hooft noodig gebruyk* der *Schryf-stippen* 96
- XIX. HOOFDSTUK**, hoe men *meynt* de *twee en dry klanken* eerst *uytgevonden* te zyn, en hoe de *uytspraeke* daer van by alle *volken* in *spraeke* *verschillig*, en *misbruykelyk* *bygekomen* is 102
- XX. HOOFDSTUK**, *inhoudende* waer af *wy* *hendaegs* *is en z hebben* 103
- XXI. HOOFDSTUK**, *aentooninge*, dat men met *eene E* kan *bestaen*, *bezonder* in het *meervoud* 109

- XXII. HOOFDSTUK**, redenen waerom wy in dit *Werk* in vele woorden geen ee en no en durven stellen, alhoewel het de *Taele* en *Lettergreep-verdeel-konst* zoude schynen te verzoeken 110
- XXIII. HOOFDSTUK**, bemerkinge op er, achtervolgende de oude *Stellinge* en *Spraekgebruik*, en eerst van het woord *Vader* 113
- XXIV. HOOFDSTUK**, noodige aenmerkinge van eenige onmaetige verkortinge in het stellen van gt voor cht 117
- XXV. HOOFDSTUK**, bemerkinge op eenige woorden, de welke door misbruyk in het spreken gelyk schynen te moeten zyn in het schryven 118
- XXVI. HOOFDSTUK**, van de tusschenwerpen, toegepast op de *Stemmaekeren* 120
- XXVII. HOOFDSTUK**, inhoudende de *bezon-derste Studie* naemen van het *Latyn*, in zuiver algemeene *Nederduytsche Taele* 122
- Onderwyzinge op de Lees-konst* 125
- Onderwyzinge om de leerende Jeugd op eene be-zondere maniere en korten tyd wel en volmaekte-lyk te leeren schryven*, I. § 129
- II. §. *Hoe men de Penne snyden moet* 130
- III. §. *Hoe men de Penne houden moet in het schry-ven* 133
- IV. §. *Hoe men zitten en hoe de Tafel wesen moet, om wel en gemakkelyk te schryven* *ibid.*
- V. §. *Schuynsheyd, hoogte van voor en achter, ook breedde en langde des Lessenaer, en tot waer hy aen's lichaems deel behoort te komen* 134
- VI. §. *De hoogte, die men aen de Tafel ofte Les-senaere zitten moet, om wel en gemakkelyk te schryven* 135

- VII. §. *Hoe men het papier bereyden moet, om wel te beschryven* ibid.
- VIII. §. *Hoe men het papier zal voor zich leggen, om te beschryven* 136
- IX. §. *De oprechte maniere, om by middel der penne niet alleen alle de Letteren te leeren maeken, maer volkomelyk wel en op korten tyd te schryven* 137
- X. §. *Op wat maniere de hoofd ofte capitaale Letteren moeten gemaekt worden* 141
- Hoe vele soorten van Schryf-Letteren ons bekend zyn zedert Noë* 142
- Eeuwigduerenden Almanach. I. Voorworp, om te weten wanneer een voorgestelt jaer is schrikkel-jaer* 145
- II. *Voorworp, om het Guldegetal te vinden in een voorgestelt jaer* 146
- III. *Voorworp, om den Epacta te vinden in een voorgestelt jaer* 147
- IV. *Voorworp, om den ouderdom der Maene te vinden in een voorgestelt jaer* 148
- V. *Voorworp, aenwyzende hoe men het Zondag-Letter en den Cirkel der Zonne zal vinden in een voorgestelt jaer* ibid.
- VI. *Voorworp, om te vinden op welken dag van de weke valt eenen gevraegden dag in een voorgestelt jaer* 152
- VII. *Voorworp, om den Paeschdag, en de andere roerende Feestdagen te vinden in een gevraegt jaer* 153
- VIII. *Voorworp, om te vinden op welken dag van de weke ieder maend begint van een voorgestelt jaer* 159
- XI. *Voorworp, om te vinden den hoeveelften van*

T A F E L.

ieder maend eenen voorgestelden dag van de weke voorenvalt in een gevraegt jaer	183 160
X. Voorworp, om het getal der Roomsche Indicie te vinden in een voorgestelt jaer	166
XI. Voorworp, om het getal van den Juliaenschen Styl te vinden in een voorgestelt jaer	167
XII. Voorworp, om het getal van den Dionisiaen- schen Styl te vinden in een voorgestelt jaer	170
XIII. Voorworp, om gemakkelyk te kennen de maen- den van het jaer, die 31 dagen hebben, en de gene maer 30 hebben	174
XIV. Voorworp, om den dag van ieder maend te vinden, op de welke de Zonne gaet in eenig teeken des Zodiacc	ibid.
XV. Voorworp, om te vinden den graed van het teeken, waer de Zonne haer zich ontmoet op eenen voorgestelden dag in het jaer	175

